

282030

ABONYI

Rákolti Gy

útazása

N. M.

RÁKOLTI GYÖRGY UTAZÁSA

A GAMBAI CSÁSZÁRSÁGBA

AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA

IRTA

ABONYI ÁRPÁD

MÜHLBECK KÁROLY EREDETI RAJZAIVAL

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST,

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA

1905

1. könyv.
78 in

OSZK

~~BN1680~~

282.030

M. N. MUSEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Igazgatóság
1905. év 274. sz.

ELSŐ FEJEZET.

I.

BBAN az esztendőben, midőn katonáinknak fegyveres kézzel kellett bajlakodniok a mivelünk most már békés barátságban élő, akkoriban azonban még ellenséges és harcziás természetű bosnyákokkal: oda lenn, hegyes Bosnyákországban is roppant hideg tél volt. November közepe táján már mindenfelé bőséges havazások köszöntöttek be, s mire szent Karácsony hónapja — december — is eljött, a magas hegyekről lezúduló szélviharok oly rengeteg hófellegetek ontottak a völgyekbe, hogy gyalogszerrel jóformán meg sem lehetett járni.

A Čehotina nevű folyó mellé épült Staribrodác falucska girbe-gurba utcáin sok helyen három-négy arasznyira állott a hó. A házak szalmás födele december hónapjának közepén szinte roskadozott a tél fehér ajándékának súlya alatt, amely dehogy is akart elfogyni — inkább még nőtt. Havazott napról napra. A Čehotina folyó zöld jégpánczélja is csak ott villant ki ebből a nagy fehérségből, hol az éjjelenként neki-nekizúduló, rendkívül erős szélvihar lesöpörte róla a havat és oda szórta a parton búslakodó fűzfák oldalához, hogy egynémelyiknek csak száraz koronája ágaskodott ki a hatalmas fehérségből.

A staribrodáci török mecset (templom) közelében tanyázó katonai őrség december 23-dikán, délután fél négy óra tájban indította utnak az aznap szolgálatban levő »napos« katonát, a század kapitányához intézett, czédula formájú irással, amit német szóval »Meldungs-Zettel«-nek, magyarul »Jelentés«-nek hívnak.

Ebben a — mondom — czédula formájú irásban, jó kövér ákom-bákom betűkkel az volt elmondva, hogy a legutóbbi huszonegy óra alatt semmiféle néven nevezendő baj nem történt a várdán, s a sokféle néven nevezendő teméntelen katonai rend a leg-

szebb tökéletességben diszlett. A várda-épület két szűk szobája ellenben »oly felette igen széljárós lévén«, hogy száz helyen is befütyül a szél, hiába dugdossák tele a nyílásokat szalmával, pokróczezal, rongygyal: alázatosan kéri ennélfogva a kapitány urat, hogy küldjön, ha lehet, még egy kis szekér fát a várda számára, mert ami volt, azt bizony már egy szálíg felfütötték.

Meglévén az irás, az örparancsnok a regula szerint pontosan kétrét hajtogatta, azután kirikkantott az ajtón a másik szobába, hol tizenegy katona ülte körül a meleg kályhát:

— Itt van kend, Kovács Mihály?

— Itt vagyok, káplár ur! — felelte a legény.

— És tehát készen van-é kend az utra?

— És tehát készen lévén! — válaszolta a napos, ki vérbeli magyar fiu volt Maros-Nyárad vidékéről, s szerette a czikornyás beszédet. Minden mondatnak ki tudta csavarni a nyakát, főleg ha jó kedve volt.

No, most ugyan nem igen volt valami jó kedve.

Nem is diskurált többet, hanem átvette a czédulát, s fegyverét vállára csapva, nyakára huzta köpönyege gallérját. Midőn ezzel elkészült, egy rövid »adj Isten!«-nel kilépett az ajtón, s csakhamar eltűnt szürke alakja a havazásban.

A lomhán tova úszó hófellegek e kifogyhatatlan bőséges ajánléka ellen ettől kezdve aztán jó hosszú háromnegyed óráig pro-

testálhatott, — ha kedve tartotta — míg a Čehotina vizének baloldali magas partjára épített *Bajazid-erődöt* megközelithette.

A czédulát ugyanis ebbe a Bajazid török szultánról elnevezett erődbe kellett vinnie, hol egy kapitány s két alantosabb rangbéli tiszt parancsnoksága alatt valami háromszáz fegyveres katona táborozott. Ágyúk is őrizték az erőd vastag falait — összesen nyolcz. Ezeknek meg egy tüzér főhadnagy parancsolt. A kétféle fegyvernem jól megfért az erődben; »baka« és »kanonér« ritkán perelt össze, s akkor sem valami komolyan.

Ennek az volt az oka, hogy úgy a bakák, mint a kanonérok majdnem kivétel nélkül a Maros és Nyárad vidékéről kerültek szolgálatba. Idegen ajku nemzetség alig volt több köztük háromnál-négynél. Akadt egy hórihorgas, fekete képü czigánylegény is a században, becsületes nevén *Dandóczy Ferkó*, kit a nyárad-völgyi Rákolti-kastély udvaráról soroztak be az ármádiába. De ez magyar fiu számba ment czigány létére is, mert annak tartotta magát és másoktól is megkivánta, hogy magyarnak tartsák, különben így . . . meg úgy . . . fikom adta!

Ebben a dologban aztán nem is igen lehetett tréfálni ezzel a szinte koromfekete Dandóczy Ferkóval, mert irgalmatlanul erős legény volt, akár egy izmos, fekete bivaly. Ő volt a század legmagasabb és legerősebb katonája — igaz, hogy a legcsunyább is; a katonáskodás viszont szörnyen nem tetszett neki. Folyton azt hajtogatta, hogy »rugja meg a devla (ördög) az egészket! Meglátjátok, hogy elsekek« . . . Azonban nem szökött el, hanem bele-törődött sorsába ő is, mint a többi. Sok hasznát ugyan így sem vették, mert nem állhatta a puskát meg a puskaporszagot, bár jól tudott bánni, ha akart, a fegyverrel is — csak hogy többnyire nem akart; megtették tehát trombitásnak. Annak kevesebb dolga van a fegyverrel, meg aztán czigány ivadék lévén, tudhat hozzá. Tudott is, de nagyon! Amikor hatalmas tüdeje egész erejével belefujt a trombitába, elhallatszott ez az érczes harsogás gyakorta fél mérföldnyire is, s szinte megsüketült, aki ilyenkor mellette állott.

. . . A várda czédulájával elküldött napos öt óra tájban érkezett az erődbe. Ott átadta az irást a kapitánynak, azután szét-nézett egy kicsit. Meg akarta tudni: történt-e valami tegnap óta, nem-e? De bizony nem történt semmi. Olyan volt minden ma is, mint tegnap és tegnapelőtt.

Egy ritka vendég tartózkodott ugyan tegnap délután óta az erődben; ez a vendég azonban nem érdekelte a legénységet. Látták, hogy a császári postakocsin érkezett, megszállt a kapitány urnál, akivel nyilván valami atyafiságban lehet, mert megcsókolták egymást; többet azonban nem tudtak róla. Ki lehet, mi lehet a kapitány ur fiatal vendége, nem kérdezték. Nem is tartozott rájuk.

Az egyetlen, aki a fiatal ember megérkezésekor szinte tánczra kerekedett szertelen örömeiben: Dandóczy volt, a cigány. No, azt látni kellett! Egy ugrással az udvar közepén termett, ajkaihoz emelte az ifju kezét, s nagy örömeiben szinte feldöntötte a barátságosan mosolygó fiatal embert, aki vállára veregetve kérdezősködött sorsa felől.

— Megvagyok, nágyaságos urfi, megvagyok én is, meg á Kovács Miska is! Megvagyunk, hálá Istennek! Jáj, csákhogy látom mán egysér ázs urfit! Jáj, hát hogy ván odaházsá ázs én drága jó kegyelmes ássonnyom?

— Köszönöm Ferkó — válaszolta nyájasan az ifju. — Anyám egészséges és megparancsolta nekem, hogy neked is, meg Kovács Miskának is, akik, ha kiszolgáljátok a három esztendőt, remélhetőleg megint hűséges cselédei lesztek —

— Ázsok lestünk, ázsok lestünk! Jáj, hogy ne lennénk! . . . integetett boldogan a cigány.

— Hát hogy mindkettőtöknek adjak fejenként tiz forintot az ő nevében, és intselek, hogy jól viseljétek magatokat. Itt a pénz, Ferkó! Vedd át a Kovács részét is és add át neki.

A cigány átvette a pénzt és hálálkodva dugta zsebre.

— Jáj, ázs én drága kegyélmés nágyássonnyom! Haj, be seretném már ázsokat ázs áldott jószágos kezseit megcsókolni! De hát ázs urfi, kenyergem . . . ázs urfi? Mit keres itten, instálom, áhol á madár se jár?

A fiatal ember arcza elborult.

— Átutazóban vagyok itt, Ferkó. Fontos beszédem van a kapitány urral, aki szegény édes atyámnak közeli rokona. Holnap aztán tovább utazom és nagyon messze megyek . . .

A cigány elszontyolodva pislogatott.

— Tán csák nem á nágyaságos ur után mégyen az urfi?

— De igen! Utána megyek . . .

— Sentsíges Teremtőm! . . . csak nem? — hüledezett meghökkenve a cigány, s összezsapta vaskos kezeit. Tán csak ném ákár á nágyságos ur után — ázs urfi is odáveszni? Nem elég bánat, hogy á nágyságos ur elvesett, most már ázs urfi is el ákár pustulni? Jáj, instálom, ne tegyen effélét! Ne hozszson ekkora bánatot ázs én kegyelmes assonyom sivére . . .

— Ne okoskodj, Ferkó! Anyám ismeri utam célját és bármily nehezére esett is, könyörgésemre végre mégis csak megengedte, hogy utra keljek. Föl kell találnom édes atyámat, kit végzetes vadász-szenvedélye és tudomány-szomja a »legsötétebb világrész« valamely távoli pontján veszélybe sodort. Ez azonban nem a te dolgod. Rád csak az tartozik, hogy Miskával együtt jól viseld magad és ne adj panaszra okot.

— Dehogy ádunk, urfi, dehogy ádunk! — fogadkozott a cigány.

II.

Midőn aztán most összetalálkozott az erőd folyosóján a napos katonával, aki nem volt más, mint kenyeres pajtása és sorsának osztályos társa: Kovács Miska, behúzta magához a szobába, s fekete arczán valóságos búslakodással mondotta el neki, hogy mindkettőjük fiatal gazdája és jövőendő földes-ura tegnap óta az erődben van, a kapitány urnál szállásol, de még ma el fog utazni és rettentő messze mégyen. Mert hogy föl akarja keresni az édes atyját . . . messze-messze valahol a világ másik végén, ahol menaszériába való, rút szerecsenyek laknak.

— Ne beszélj, purdé! ámult a napos.

Kovács Miska bármit mondhatott a nagyerejű cigánynak, nem haragudott érte. Mástól azonban nem vette be az ilyesmit. Nem is merte senki emberfia purdénak szólítani, csak éppen Kovács, akivel otthon, a Rákolti-kastélyban, azon-egy kenyéren élt és fog élni — katonai szolgálatának letelte után — bizonnyal holta napjáig, mint e nagyuri kastély többi régi, hűséges cselédei.

— De bizony besílek! — erősítette Dandóczy nagy szomorodva.

— Aunye, az árgyélussát! . . . csóváltatta fejét a napos, és a tiz forint, melyet, az ifju utasítása szerint, pajtása átadott neki, éppen nem okozott örömet a szívének. Eltette, de nem tudott neki

örülni, inkább még búsitotta, hogy jóságos urasszonyuk egyetlen fia — imhol szintazonképen el fog tán veszni, miképen büszke, de mindig emberséges uruk: Rákolti Ferencz.

— Hát aztán csakugyan így vagy-on-é az, te Ferkó? — kérdezte hümmögve, s eltünődött, elgondolkozott ezen a bánatos dolgon.

— Bizs így! — bólintott fejével a cigány.

— Ejnye, ejnye — mondogatta még elmélyedőbb tünődéssel a katona, mintha valami nagy elhatározáson járna az esze, — holott pedig, míg otthon valánk, nékem sokszor mondá a nagyságos asszony, hogy ha az urfi majd egyszer utra mégyen idegen külső országokba, hát én leszek a jágerja (vadász, belső legény), nem más. Aztán most láss csudát világ! Az urfi elmégyen — én pedig nem mehetek vele, hogy szolgáljam és ügyeljek minden lépésére odakünn az idegenségben. Hej, az árgyelussát! Te Ferkó, te . . . mondanék én valamit . . .

— Besljl, testvír — unszolta Dandóczy, aki a cigányos kiejtést nem tudta leszokni; hiába próbálgatta, hogy magyar helyességgel ejtse ki a szókat. A szive helyén volt azonban így is.

— Mondanám én, testvír — folytatta lassu hangon a legény és körülnézett nagy óvatosan, hogy nem hallgatózik-e valaki. — Mondanám én . . . bár erősen fogas a dolog . . .

— Besljl már no! — türelmetlenkedett a cigány.

Kovács most egészen hozzáhajolt és suttogva mondá:

— Azt gondoltam, hogy rögvést (azonnal) vissza mégyek a vár-dára, a holmim után, azután iramodvást vissza jövök ide a várba és ha az urfi csakugyan elutazik innét . . . hát azt gondoltam . . . hogy akkor én is elutazok.

— Nene! Utána ákars sekni?

— Jól beszélsz, testvér — intett elszántan a legény — utána akarok szökní.

— Háthá elcsipnek?

— De nem csipnek! Van nekem eszem.

— Egy kicsit fébe lünek . . . ázs igazs — dunnyogta vállait vonogatva a cigány, — de ha té sekel, én is elsekek . . .

Kovács annyira természetesnek találta, hogy nekik kettőjüknek még a főbelövetés veszedelmével is szembe kell szállaniok, midőn arról van szó, hogy jövődöbeli uruknak segítségére és szolgálatára legyenek, hogy csak szó nélkül biczcentett a fejével és nyomban kisietett az erődből, hogy a staribrodáci várdán hagyott holmiját elhozva, vakmerő tervét titokban végrehajtsa.

Egyszerű lelke egy perczre sem akadt fenn a dolgon. Katonai régula, szabály, büntetés . . . mind semmi volt a szemében! »Nem járja és nem illendő, — így gondolkozott — hogy kis urunk magára legyék, amikor itt vagyunk mi.«

Ebben olvadt föl minden egyéb.

Mint lesz, hogyan lesz, ezzel nem törődött. Nyilván eszébe sem jutott, különben egy kicsit talán mégis csak meggondolta volna, hogy mi sors vár — háborus időben — a szökött katonára.

Utközben azonban nem ezen, hanem azon jártatta eszét, hogy ha fiatal »kis ura«, Rákolti György, elhagyja az erődöt, akkor okvetlen lovon fogja folytatni utját. A postakocsi ugyanis nem megy tovább, ez az utolsó állomása. Már pedig, ha a kapitány ur valamelyik lován indul el, az gyorslábu, kitartó és erős állat, azt ugyan gyalogszerrel soha ebben az életben utól nem éri emberfia. Lovat kellene tehát szerezni valahogy . . . valahonnan . . . csak tudná, honnan?

Eközben sebesen gázolta a havat.

Midőn pár percz mulva egy keskeny tisztásra érkezett, a falu legszélső kunyhója felől sárga villanás csapott a sötétségbe, s utána csakhamar a lövés tompa dörejét is elkapta a szél.

— Nézd csak, nézd! — kiáltotta meghökkenve a legény, s egy szempillantás alatt végig hasalt a havon — majdnem kilyukasztott a semmirekellő . . .

Leemelte válláról fegyverét, s néhány pillanatig csendesen várakozott.

De semmit sem tudott észrevenni. Közel és távol nem mozdult semmi, csak a szél füttyült a tisztás szélein látható szilvafák ágai között. E tapasztalat után óvatosan föltérdelt, s szemének minden erejét összeszedte, hogy a havazásban valamit megláthasson. El volt rá szánva, hogy a legelső emberformájú árnyéknak visszaküldi a feje fölött elszisszent puskagolyót; de hiába leskelődött, mert semmiféle árnyék nem mutatkozott.

Kovács Miska megcsóválta fejét.

— Az a herczegovác, ki rám löve, jobban lát, mint én . . . gondolta némi nyugtalansággal.

Jóformán még be sem végezte amit gondolt, midőn ugyanaz a magányosan álló, legszelső kunyhó, honnan az imént a goromba üdvözetet kapta, egyszerre kigyult, s a heves szélben gomolyokban fölcsapódó lánggal égni kezdett. Magasra felszálló szikra-tenger keveredett össze a hópolyhekkal, melyek milliónyi csillogó ezüstpénnel gyanánt tünedeztek el az égő épület fölött kavargó tűzvörös forróságban. A vastag, kormos füstöt hol fölfelé ragadta a szél, hol meg lecsapta a föld felé és végig kergette a tisztáson, mely a kihamvadt perje nagy tömegétől lassanként barnulni kezdett.

— Ugy nézem, hogy azt a viskót kész-akarattal gyujtották fel — dörmögte a legény, miközben nagyokat tüszentett az orrába csavarodó gyantás füsttől. — Lám, be fájn szurokszag! Persze, hogy kész-akarattal gyujtogat az ellenség, csak tudnám — miért?

Megtudta hamarosan azt is.

A staribrodáci mohamedán mecset tájáról, hol a várda-épület állott, puska lövések hangzottak, s az égboltot pár perc múlva ott is elborította a vérvörös világosság.

— Ohó! — riadt fel talpra ugorva a katona — hiszen ezek a bugyogóban járó gonoszok tüzzel akarják elpusztítani az egész várdát!

Nem, ezt nem hagyhatja annyiban! Hadd vesszen oda a holmija! Most az az első, hogy visszafusson a Bajazid-erődbe és hirtelen vigye a veszedelmet, mely a várda legénységét fenyegeti.

Mindezt már utközben gondolta Kovács Miska, mert azonnal végrehajtotta, amit gondolt: megfordult és a szilvafák védelme alatt gyorsan gázolni kezdte a helyenkint, térdig érő havat. Besüppedt néha kötésig is, de csakhamar kivergődött belőle és tovább futott. Midőn végre kibujt egy buczka-formájú, széles hótömeg

mellől, néhány egymásnak felelgető, elnyujtott kiáltást röpitett füléig a szél:

— Hahó!

— Hahó! Hahóóóó! . . .

Ösztönszerűen érezte, hogy a jeladó *hahózás* neki szól. Meglátták, ebben semmi kétség, s most el akarják vágni útját, nehogy a veszélyben forgó várda sorsáról az erődbe hirt vihessen. Nyilván nyomozzák is már mindenfelé, mint a kopók a nyulat, hogy lefüleljék s ott hagyják keresztül lőtt testét a hóban. Harczias időben borzalmas kegyetlenséggel tudnak elbánni ellenségeikkel ezek a máskülönben csendes és jóindulatu hegyi lakók. Ilyenkor a tigris határtalan vérszomja tüzeli őket, s boszuvágyuk szilaj áradása fékezhetetlen.

Kovács Miska tudta, hogy mi várja, ha fogságba kerül.

Rohant is, amint csak tudott.

— Huj, huj! Huj . . . huj! . . . hangzott a távolságból.

A sűrű havazáson keresztül látni lehetett, hogy négy-öt helyen is megvillant a sötétség, s minden rikoltó *huj!* után egy-egy puska-lövés dőreje csapódott vissza rövid, süket hanggal a közeli erdő felől.

— Huj, huj az árgyélussát! — kiáltotta, kedélyes marosvölgyi szójárással mindig azt a bizonyos »árgyélust« emlegetvén Kovács Miska, és nem tudta megállani, hogy ki ne süsse fegyverét a lövések iránya felé.

Azzal berohant az erdőbe és tovább futott.

Ugyan-e pillanatban azonban könnyű, borzongó nyilalást érzett nyakának baloldalán. Valamelyik reczézett ólomgolyó az imént mégis csak megsuhintotta, s a bajt, ime, csak most vette észre, midőn a seb már sajogni kezdett, s mellének baloldalán az ágyékára szivárgó vér melegségét is megérezte. A marosvidéki »virág-szál« azonban azért szin-magyar gyerek, hogy ne ijedjen meg egykönnyen az árnyékától. Kovács Miska sem ijedt meg, mert midőn kitapogatta, hogy a seb — inkább horzsolás — éppen nem komoly dolog: rá sem hederített többé. Kigombolta köpönyegét s leszakítva egy darabot a durva, szóttos kincstári ingből, rányomta a sebre és átgombolta rajta a köpönyeg-gallért.

— A váríg csak eltart, gondolta fitymálva, miközben nekivágott egy lankás emelkedésnek, mely egész a Bajazid-erőd nyugoti bástya-faláig huzódott s eléggé járható volt.

Szaporán szedegette lábait, de alig pár percnyi gyors haladás után már azt is látta, hogy az ő hiradására a Bajazid-erődben ezuttal nincsen szükség. Messzehangzó, éles kürt-harsogás zugott az erőd falai között.

— Ahá! ez a Dandóczy trombitája! — gondolta a legény.

Kiáltások, lónyerítés, sürgető parancsok röpködtek a levegőben. Az erődben észrevették a Staribrodác fölött magasan kóválygó tűzvörös fényt, s föl volt riasztva a gyalogsággal együtt a tüzérség is. Kovács Miska csakhamar azt is látta, hogy az erőd északi kapuja kinyilik s tompa dübörgéssel két nehéz ágyu gördül ki rajta. Előttük fáklyás lovasok vágattak, utánuk — a kapitány személyes vezetése alatt — háromszáz baka szeges bakkancsa taposta keményre a havat.

Kovács Miska nyugodtan bólintott. Jól van. Azok a bugyogós gonoszok nem fogják megégetni a testvéreket. (Az egy-vidékről való magyar katonagyerekek hívják »testvér«-nek egymást. Ez egyik legszebb és legmelegebb megnyilatkozása az egymáshoz való tartozandóságnak örömben, szomorúságban. Más nemzetségeknek, oláhnak, szásznak, tótnak, rácznak, ilyesmi eszébe se jut.)

Midőn az erőd kapuján belépett, odabenn valóságos felfordult világot talált.

Lárma, kiabálás hangzott az udvaron.

Ott most a másik két ágyu elé kantározták nagy sietve a lovakat. A sulyos tölgyfa-kapu ismét kinyilt s az ágyuk, mindenik hat-hat lótul vontatva, szintén kigördültek az erődből.

Egy óra múlva négy nehéz ágyu fogja végig-kartácsolni a szerencsétlen falut.

S hajh!... be szörnyü csendesség lesz a lassanként elhallgató ágyudörgés után Staribrodác utczáin és oh, be mohó sietséggel fogja beinni a megölt emberek vérének a fris-

sen hullott hó, mely a jó embert és a rosszat, a könyörületest és a kegyetlent egyképen bevonja lilium-fehérséggel . . .

A zürzavaros futkosásban és tolongásban egyszer csak Dandóczyval ütközött össze. A cigány ki volt kelve a képéből. Fekete feje szinte lángolt.

— Mi baj, Ferkó? — szólt rá, miközben a trombitájával ide-oda futkosó cigányt sikerült feltartóztatnia.

— Mi báj? Hát ázs a báj, hogy ázs urfi elment!

— El-é?

— El hát! . . . mondotta most már elkeseredett hangon a cigány. A kápitány ur odáadta neki a »Sólyom« lovát, ázsután elbucsuzott tőle, ázsután ázs urfi — már egy órája is elmúlt — kilovágolt a kapun és elment . . .

— Merre?

— Árrá né! . . . Nyugatnak . . .

— Mért nem mentél utána rögvest . . . te füstös! — förmedt rá mérgelődve a legény.

Dandóczy szemei fölillantak.

— Né komázz vélem, testvér — mondotta, majdnem komolyan megneheztelve. — Utáná mentem volná én nálád nélkül is, há lovám lenne, de nincs!

— Van lenn az istállóban elég . . .

Dandóczy erre sarkon fordult és se szó, se beszéd . . . hirtelen eltűnt szem elől. Kovács Miska hagyta, hogy fusson. Ő maga fölsietett az emeletre s lázas sietséggel készülődött. Össze-szedett mindent, ami keze-ügyébe került — egy csomó puskatöltényt és ennivalót akasztott a nyakába egy jó mély tarisznyában, — azután kirohant az ajtón, le a tűzér-istállóba, ott megnyergelt egy csontos, sárga lovat, hátára vetette magát s markába szoritva a töltött fegyvert . . . kivágtatott a kapun.

Egy lélek sem tartóztatta föl.

Az általános *alarm* (riadó) e zürzavaros órájában senki sem törődött a másikkal. Azt hitték, hogy a többiek után ő is Stari-brodác felé iparkodik.

Már pedig Kovács Miskának esze ágában sem volt, hogy a lángokban álló, boldogtalan falunak fordítsa lova fejét. Elvégzik ott az ágyuk és puszkák a maguk dolgát nélküle is.

Amint kiérkezett az erődből, sarkantyuba kapta lovát s egye-

nesen a nyugatnak elterülő erdő felé vágatott, mintha tudta volna, hogy Dandóczy Ferkó arrafelé lovagolt.

Sejtése nem is csalta meg, mert az erdő szélén csakugyan ott állt egy lovas árnyék, s a homályból csakhamar kibontakozott a herculesi termetű cigány-trombitás alakja is.

MÁSODIK FEJEZET.

I.

— Itt volnánk! — mondotta mély lélegzettel, s fölemelkedve a nyeregben, körülnézett. — Semmiféle teremtett lélek nem lézeng ezen a vidéken, egyedül vagyunk. Most aztán, merre? Ez a kérdés, öcsém Dandóczy, még pedig fogas.

— Nyúgátnák, Miská öcsém, mindig csak nyúgátnák — válaszolta biztos, mély hangon a cigány. — Ázs urfi á *Holt-sem* tó felé ment, ázs pedig nyúgátnák ván, tehát árrá kell menni.

— Akkor hát csak előre nyugat felé! Hej, te Ferkó — tette hozzá Kovács, miközben poroszkálva előre lovagolt, — be szép egy pár golyóticsot kapsz a fekete czinkefogódba, ha megtudják, hogy paczérsájn (engedély a kimenőre, *passirschein*) nélkül sétáltál ki.

— Téged sé etetnek márcsipánnal! — vágta vissza Dandóczy. Kilenben, há meg vágy ijédve, fordulj visszá. Én kimondtám, hogy elsekek . . . hát el is sekek.

— Ez aztán derék magyar beszéd! — mondotta tréfás elismeréssel Kovács, és akkorát csapott tenyerével a cigány vaskos vállára, hogy csattant. — Kár, hogy purdénak születted a világra!

— Jobb purdénak, mint Mihálynak . . .

— Mi bajod a nevemmel?

— Sémmit — hunyorított szemeivel a cigány. — Csak ázst mondom, hogy Mihi-hály . . . Mihihhi . . . hály.

— Ejnye fikom adta! — méltatlankodott a legény. — Lónyertéssel figurázod ki az én becsületes nevemet?

— Nem mondtám én sémmi, csak ázst, hogy mihihhi! . . . adta vissza a tréfát Dandóczy, s gyorsabb haladásra nógatva paripáját, belovagolt az erdő fái alá.

Kovács Miska szintén megsarkantyuzta lovát, s Dandóczy után nyomulva, ugyancsak iparkodnia kellett, hogy a nyeregben

ide-oda dőlingező, de azért rendületlen kurázsival tova nyargaló bátor cigányt el ne veszítse szem elől az erdő fáira boruló félhomályban.

Mintegy félórai lovaglás után Dandóczy észrevette, hogy az eddigi nagy hideg váratlanul sokkal enyhébbé vált, s az imént északról fuvó viharos szél egyszerre, mintegy varázs-ütésre, helyet adott valami gyenge déli szélnek, mely a következő negyed-órában nagy gyorsasággal kergette szét a hófellegeket.

Az égbolt fokozatosan világosodni kezdett, sötét színe előbb hamvas-barnába, majd áttetsző opál-szinbe ment át s végül szürkés-kék színt váltva, télies pompája teljes szépségében juttatá uralomra a holdat, mely szelid ezüst fényével világosságot árasztott a hóval belepett erdőségre.

— Ez aztán lámpás! kiáltotta Kovács, s még pattintott is hozzá az ujjáival.

A nyaka tövébe kapott horzsolt sebet már elfelejtette.

Jószivű, szolgálatkész, de hihetetlenül könnyelmű fiú volt ez a Kovács Miska, merőben képtelen arra, hogy öt percznél tovább még a legkomolyabb dolgot is komolyan tudja venni. Befejezett dolgokkal meg éppen nem törődött.

»Minden úgy van jól, ahogy van, szokta mondogatni, ha valamely oknál fogva bajba került. Valahogy mindig lesz, mert sehogy még sohasem volt.« Ekképen gondolkozott erről a mostani szökésről is, bár nagyon jól tudta, hogy a katonaság ilyen dolgokban nem érti a tréfát. De mert már »benne volt«, nem törte rajta a fejét, hogyan és miképen lesz?

Azt tudta — s ebben hajszálla egyezett gondolkozása a Dandóczyéval, — hogy becsületbeli kötelesség fiatal ura után szöknie; különben ő sem volna rá méltó, hogy lába a marosvölgyi Rákolti-kastély küszöbét valaha átléphesse. Lám, ez a ritka derék cigány igaz magyar fiú szívével gondolkodik erről a dolgról. Illendő volna-e, ha vérbeli maros-szegi »virágszál« létére elmaradna hűség és becsület dolgában ettől a fekete Herkulestől?

Soha! Mit mondanának odahaza a falujokban, ha fülükbe jutna a hír, hogy a »kegyelmes nagyasszony udvari cigánya«, Dandóczy — bár csak szegény szerelő-kovács a Rákolti-kastélyhoz tartozó uradalom szolgálatában, ki alig taposott végig kicsi korában három elemi iskolát — derekban, bátrabban, szebben viselkedett, mint ő? Hát erről a szégyenről szó sem lehet!

Megy bátran, elszántan előre. De alig hogy kibukkant első, biztató segítség gyanánt a hold, rögtön fürkészni kezdte a szökés könnyebb és vidámabb részét. Minden dolognak a világon van egy könnyebb és egy nehezebb része. Ő folyton azon mesterkedett, hogy amennyire csak lehet, mindig a könnyebb végét kaparintsa meg a maga számára és másnak hagyja a nehezebbet.

Most is így cselekedett.

Dandóczira hagyta, hogy találja meg a helyes utat és keresse meg azt a biztos nyomot, mely őket fiatal urukhoz pontosan elvezesse.

— Aztán, ha megtalálod az urfi nyomát, üss rá a trombitáddal, hogy el ne fusson! — biztatta jókedvűen a cigányt.

— Té is ráíthetsz Miská, a fejeddel.

— Már hogy a fejemmel?

— Mert a trombitáért kár volna, há eseternék . . .

— Ejnye, hogy a bágyi kakas rugjon meg! Ilyen kicsire becstülöd te az én fájn fejemet, hé?

— Becsilem én a kicsit is, testvir, há sok nincs — felelte a cigány; — de most né igen terécsikélj, hánem vigyázszs, kilenben befordulsz valamelyik sákadásba.

Ez igaz volt. A süppedő talajon erősen kellett vigyázni. Dandóczy egy csapás szélén meg is állította lovát, leugrott a nyeregből, s előre hajolva, nagy figyelemmel kezdte nézegetni a hóval borított talajt, amely itt sűrűn be volt növe törpe, havasi borókával.

— Látsz valamit? — kérdezte Kovács.

— Nem én.

— Szégyen, hogy ilyen rossz szemeid vannak!

— Á semeim jók — felelte boszusan Dandóczy, aki sokat tartott rá, hogy a természet rendkívül éles szemekkel áldotta meg; — de ne feledd, hogy ámi nyáron játék, ázs bajosan megyen télen, ekkorá hóban . . .

Dandóczy most hirtelen elhallgatott és gyorsan letérdelt a hóba.

— Megván! — kiáltotta diadalmasan.

— A nyom?

— Az bizony!

— Hol van te?

— Itt ván á bokor teviben, mondotta a cigány, miközben kutatva nézett körül.

Az erdőben azonban nem mozdult semmi. A hóval belepett fák tömött sorokban huzódtak a messzeségbe s tündéries csillogással váltak ki a homályból a holdnak mindegyre erősebb világosságában, mely szelid fényvel ömlött végig a vadonságon.

A szél elcsöndesedett, mondhatni tökéletes szélcsend váltotta föl az iménti viharozást. Csak valahonnan messziről, nagy távolságból hangzott egy-egy rekedt farkas üvöltése s egy-egy rövid, mély dörej... a Staribrodácot ostromló ágyúknak egész idáig hallható, tompa hangja.

— Itt haladt el ázs urfi! — ujságolta biztos hangon a cigány. Kovács Miska rögtön melléje nyomult.

— Ezen a csapáson?

— Ezen.

— Lássam a nyomot! Hol a »Sólyom« patája nyoma?

— Á Sólyom patája?

— Persze, hogy a Sólyom patája! Négy vagyon neki, mint neked, hát vagy egynek a nyomát csak látni kellene? — tréfálkozott szemével hunyoritva a legény.

— Jáj, té okos Mihihi! — felelte gunyos kaczagással a cigány. Hisen ákkor, mikor ázs urfi erre háladt a »Sólyom«-mal, még hullott á hó és eltakártá á lábai nyomát.

— Hm . . .

— Perse, hogy hm! — folytatta Dandóczy a magyarázatot. — Hanem csak nézszs idé, hová ázs ujjammal mutátok, á bokor alá. Ide nem hullott bé a hó.

— Az ám, ni! Valami morzsa . . .

— Ázs bizony! Tésta-morzsa.

Dandóczy fölcipett egy morzsát a tenyerébe s vastag hüvelykujjával szétdörzsölte.

— Friss morzsa! Félórája sines, hogy ide hullott . . .

— Mondasz valamit, Ferkó!

— Csák ázs igázsát mondom — erősítette meggyőződéssel a cigány; — ázs égből nem hull édes morzsa, más pedig ebben ázs idében nem járhatott erre, csák ázs urfi. Előre, testvír, á tóhoz! Ott ván!

Kovács Miska sietve ugrott lovához; de alig hogy lábát kengyelbe tette, Dandóczy rákiáltott:

— Mit csináls, okos? Csák nem ákars lóháton félkapaskodni ezsén á mérédek uton? — folytatta édesdeden nevetve, s rámutatott kinyujtott jobbával egy eléggé meredek domb-hátra, mely boróka-és gyalogfenyő-bokrokkal szintén jó sűrűn volt benőve.

— Arra kell menni?

— Árrá hát!

— Ugy-e? Hát aztán honnét a szöszeből tudod, hogy éppen arra?

— Mert árrá ván nyugat.

— Hm . . . Beszélj magyarul, hogy értsem — duzzogott Kovács, miközben ismét kihuzta lábát a kengyelből, és lovát vezetékre fogva, készségesen ballagott az elől haladó Dandóczy után.

A talaj csakhamar érezhető emelkedést mutatott.

A süppedő, mély hó megszűnt s lassankint kavicsos, hóval csak alig belepett, kemény földön nyikorgott a sebesen előre siető Dandóczy bakancsának a talpa. A leveles fák is el-elmaradoztak.

Mintegy negyedórai szótlán s a helyenként erősen meredek kapaszkodók miatt ugyancsak fárasztó haladás után, előbb ismét egy csomó törpe bokor között kellett áttörtetni, mig végül feltűnt az első hatalmas királyfenyőnek csupasz, vén dereka is, föl egészen az első oldal sudarakig lehámlott kéreg-pántjaival. Lehetett vagy hatvan méter magas ez a vén fa-óriás.

Dandóczy óvatosan haladt előre.

Kovács Miska titokban megbámulta, mennyi macska-ügyesség van ebben a majdnem öles cigány Herkules-testben, mely hol összehuzódik, hol megnyulik, mint egy prédája után csuszó ragadozóé, anélkül, hogy mozgásában a legkisebb zajt okozná. No — gondolta elismeréssel — ez a Dandóczy Ferke olyan ménkő messzire esett Fáraónak összes többi ivadékaitól, mint Makó Jeruzsálem-től, sőt még ennél is messzebb! Nincs ebben a cigányból semmi, csak a kiejtése, meg az orczája színe. Az fekete, mint a subiczka. Egyébképen pedig olyan igazvér magyar, mint akár ő.

Egy kiálló szikla közelében Dandóczy megállt és hátra intgetett.

Kovács Miska vigyázva lépett melléje.

— Ott ván á tó! mondotta a cigány és lemutatott.

II.

A sziklák által körül vett, festői szépségű völgy-katlanban a *Holt-szem* tó gőzölgő tükre sugározta vissza a holdnak fényét. A tó mindössze valami kétszáz méternyi széles lehetett, s a föld mélységeiből fakadó, forró kénes vize a leggyilkosabb fagyok idején is csak a partok szélén mutatta némi vékonyka nyomát a jégnek.

Növényzet sehol sem volt a partok körül.

A tó vize kénes vegyi összetételénél fogva — a felszálló fehér gőzökben erősen érezni lehetett záptojásra emlékeztető, jellegzetes szagát — nem volt alkalmas az állati vagy növényi élet táplálására, s ez okon méltán viselte a »Holt-szem« elnevezést.

Kovács Miska Dandóczy mellé telepedett és halkán kérdezte:

— Azt hiszed, ott vagy az urfi?

— Ott. Gyerünk le!

Kovács Miska ránézett.

— Nincsen neked eszed! förmedt rá mérgelődve. Lemenni ezen a fránya meredek oldalon, lovastul, puskástul, töltényestül, panganétostul, bagázsiástul . . . szárnyak nélkül?

— Vagy tiz kilóval többet visek, mint té, felelte vállat vonva a cigány, még sem sirok.

— Sir a tatár!

— Hát ákkor ne besilj! Lé *musáj* menni.

— Musáj?

— Musáj bizony!

— Hát akkor beszélj magyarul! Mert ha musáj . . . az más. De ha kitöröm a nyakamat és holtan lészek lekerülendő ahhoz a rossz szagu pocsolyához: meg foglak, purdó és úgy betereMLEK a vízbe, hogy mindétíg ott kuruttyolhatsz.

Dandóczy mosolygott a fenyegetésén.

— Föl sé tudsz emelni, Miská!

— Nem vagyok én tróger! (hordár.)

— Nem, nem . . . csak gyere már egysER és ne kotyogj tebbet!

Dandóczy elől botorkált lefelé. Nehéz munka volt. A kövek lépten-nyomon kicsusztak alóla, midőn nehéz testének súlyát átváltotta egyik lábáról a másikra. Egy kis vigyázatlanság, vagy rossz kimért lépés és a szerencsétlenség megtörténik.

A lovak hátra csapott fülein, nem különben táguló orrczimpáikon is észre lehetett venni a félelmet. Jól betanított állatok

voltak — de ágyu vontatásra valók és nem hegymászásra. A lónál azonban nincs értelmesebb állat a világon. Gondolkozásbeli tehetséget árul el, mint az ember. Ahol kell, óvatos; ahol szükséges, békés, furfangos, sőt ravasz, mint bármely ragadozó. Nincs az az aczélas izmu, sunyi tigris, amely nagyobb óvatossággal ereszkednék le valamely veszélyes helyen, mint a ló, ha érzi, hogy egy elhibázott lépés könnyen a nyakát szegi.

Igy történt itt is.

Kovács Miska sokszor megbotlott, miközben lépésről-lépésre lefelé igyekezett. Ilyenkor azonban belekapaszkodott a nyeregkápába és talpon maradt. A lovak egyetlenegyszer sem botlottak meg. Megvasalt, kemény patáik úgy megálltak a kavicsos talajon, mintha gyökeret vertek volna bele.

— Csák gurázzisán utánam, Miska! kiáltotta hátra Dandóczy és nevetve integetett a sipkájával; nem kell sírni!

— Ejnye a teremburádat! harsogott rá a legény.

Azzal lenyult a hóba, s két marka között jókora hólabdát gyurva, egyenesen a mintegy ötven lépéssel előtte haladó Dandóczy hátába röpitette. A cigány háta nagyot puffant. Kovács Miska úgy örült a sikerült csinynek, mint egy gyerek.

— Bumm, trompéter, bumm! kiáltotta kaczagva; meg vagy löve, de ott hagylak, mert kemény vagy.

Dandóczy szintén nevetett s megfenyegette a kaczagó pajtást.

— Te sé vágy mái csirke! Sokszor lefőzstek már, mégis nyers marádtál . . .

Az évődést abba kellett hagyni, mert a meredek oldal e pontja ugyancsak veszélyes volt. Meg kellett gondolni minden lépést.

Dandóczy jóval hamarabb érkezett le, de mint hű bajtárshoz illik, megvárta Miskát, míg az nagyokat fujva, kivörösödve, ám egyetlen szóval sem panaszkodva, lebotorkált lovastul együtt a tó partjához.

— Tehát itten volnánk! mondotta, miközben köpenyege ujjával suttyomban letörölgette homlokáról a verejtéket. No most már . . . merre?

— Amodá bé, ni . . . a siklák alá.

— Miért hogy oda?

— Mert ott ázs urfi.

— Miért hogy ott?

— Mert á rák hátrafelé megy a vetísre, té okos! felelte kurtán a cigány. Pihennie is kell égy kicsit, nem?

— Tehát gyerünk oda, ahol pihen!

Dandóczy helyeslőleg biczentett s szótlánul ment előre.

A »Holt szem« tó partja ezen a ponton is tökéletesen jégmentes volt. A fővényben látható őskori meszes jegeczek és csillámpala-törmelékek meg-megragyogtak a holdfényben, mint a pikkelyes ezüst.

Pár percnyi lépkedés után Dandóczy megállt, s eleven, fekete szemével hunyorítván, halkán elkaczagta magát.

— Látod-é amott ázsokat á nágy keveket?

— Látom.

— Ott bárláng van ám!

— Hát aztán? Az ilyen nagy bolond kövek alatt rendesen vagon barlang is. Csakhogy az medvének való, mi pedig az urfit keressük.

— Két ballába ván ázs esednek, testvír, dörmögte a cigány. Ázs urfi ott ván benn á bárlangban és pihen. De most másról akarok beszélni. Tudod-é, hogy mit gondolok?

— Semmit. Mondd el, hogy mit akarsz gondolni, aztán majd kigondolom én neked ingyen.

Dandóczy föl sem vette a gorombaságot.

— Most már meg három ballába ván ázs esednek, mondotta vállat vonva. Ázst gondolom, hogy tán nem jó ezs á mi dolgunk . . .

— Nem hát! Ha elfognak a zsandárok, az óbester ur parancsolatjára, ugy főbelőnek testvér, hogy még annyit sem mondasz — kukk!

— Nem ázsért besilek, rázta fejét a cigány. Egysér ugy is csak el kell menni . . . ha má nem, holnap. Elmegy á fireg, á bogár, á nyü á feldben, a szú á fában . . . Ettül nem filek, Miská fiám! De attul filek, hogy meghárágsik ázs urfi, ámiért engédélem nélkül utána gyüttünk.

Kovács Miska feltolta sipkáját a feje bubjára.

— Hm . . . Mondasz valamit, Ferkó. Azonban most már benne vagy az ember, mint Pilátus a krédóban, hát sohse botolj a nagy eszedtől egy szalma-szálban. Halálra pironkodnék, ha kegyelmes asszonyunk megtudná oda-haza, hogy találkozásom esett az urfival, de nem szegődék melléje, hanem magára hagyám.

— Nágyon igazs, helyeselte Dandóczy. Ne mondhássá á kegyelmés ássony, hogy féltém.

— Féltünk! javította ki a legény.

— Hogy féltünk á bintetéstől. Ázs á fédolog, hogy á kégyelmés assony meg legyen velem . . .

— Velünk!

— Meg legyen velünk elégedve. Á másik fédolog, hogy á kátonaság már nágyon á gyomrombán volt . . .

— Az enyémet is megfeküdte.

— Nem bánom, hogy elsektem . . .

— Én sem, bólíntott fejével Kovács Miska; csak aztán igazándiban is meg ne bánjuk.

Midőn a barlangot kis-vártatva mintegy husz lépésnyire megközelítették, az egymásra hajló sziklák homályából jól megtermett, karesu fiatal ember lépett ki, s a lövésre készen tartott forgópisztolyt leeresztve, indulatosan rákiáltott a két emberre:

— Köszönjétek az Istennek, hogy a hold-fényben fölismeretek, különben mindkettőtöket agyonlöttelek volna!

— Mi vagyunk, nagyságos urfi, felelte gyorsan Kovács; én meg Dandóczy.

Rákolti György — ő volt e testileg is ritka szépen kifejlett fiatal ember, kinek merészen hajló sas-orra, tisztán élezett, határo-

zott, nemes vonásai azonnal rávallottak az erdélyi Rákolti-vérre — félbeszakította a legényt, s még hevesebben kiáltott rájuk:

— Ki mondta, hogy utánam jőjjetek?

— Nem mondta senki, mentegetődzött a legény; úgy jöttünk magunktól . . .

— Megszöktetek az erődből!

— Igenis . . . olyan formán . . .

— Tudjátok, hogy ezért mi vár?

— Tudjuk.

— Főbelövetés!

— Igenis . . . olyanformán . . . ismételte Kovács Miska és nagyot nyelt.

— Jáj, nágyságos urfi, kenyergem, szólt közbe ravasz szemhunyoritással Dandóczy, nem olyan kennyű ám fébelőni ázs én árnyékomat. Mert árrá akár mérget vesek, hogy csak ázs árnyékomat lőhetik fébe . . . ázst is csak finyes dílben . . .

— Elég! vágott szavába az ifju. Vissza!

Kovács meghökkenve sandított félszeggel Dandóczira.

— Mit tetszik parancsolni?

— Azt parancsolom, hogy takarodjatok vissza az erődbe, ahonnan megszöktetek! Elég nekem a magam baja. Ha reggelig az erődben lesztek, azt mondhatjátok, hogy eltévedtetek, vagy elkéstetek. De ott kell lennetek okvetetlen!

Kovács megzavarodva nézegetett maga elé a földre. Felelni szeretett volna, de semmi sem jutott eszébe, amivel hirtelenében kirukkolhatott volna. Dandóczy felelt helyette:

— Ott, ott, nágyságos urfi, ázs erődben . . . mondotta villogó, fekete szemeivel még ravaszabbul hunyorgatva, mint aki talált

egy jó kibuvót, s most mindjárt ki is fog rajta bujni; de hát há Staribrodácnál, áhol még tán most is dereg ázs ágyu — én is, meg á Miska is méghaltunk . . .

— Nem vagy meghalva, számár!

— Nem bizony! intett fejével gyorsan a cigány; de honnét tudhassá á kapitány ur, hogy élek, és nem feksém valahol agyonléve á hóban?

— Az ám, instálom! kottyantott közbe Kovács. Biztosra veszik, hogy vagy elestünk, vagy azok a bugyogóban járó hitehagyottak elhurczoltak valahová a hegyek közé.

— Jól besil á Miská, nagyságos urfi, erősítette élénken a cigány.

— Elég! Én beszélek . . .

Dandóczy azonban nem hagyta magát félbeszakíttatni.

— Olyán világos ezs urfi, kenyerem, mint á vák-áblák! Meg ázstán ázsután . . . mit is ákárok csak mondáni . . . meg ázstán ázsután, ugyan ázs Isten serelmire, mit sólna odaházsá á kégyelmés ássony, ha — mondok — filibe jutna hogy én meg á Miská testvir, nem ügyekezstünk á nágyságos urfi után?

Rákolti valamivel enyhébben tekintett a nagy élénkséggel beszélő cigányra.

— Bizd ezt csak rám, Ferkó, mondotta kezével intve. Most nem rólam és az anyámról, hanem rólatok van szó.

— Hojjé! Rólam . . . szólt Kovács fitymálva. Utánam, instálom, még egy sánta szarka sem csereg . . .

— Hát ugyan utánnám . . . egy sántá kutyá sé ugát, tóditotta a cigány.

Rákolti egy pillanatig elgondolkozva nézett a két emberre, azután még egyszer rájuk kiáltott:

— Nem engedhetem, hogy velem jőjjetek! Majd irni fogok a kapitány urnak, hogy nézze el a hibát, melyet elkövettetek. Az erődbe azonban, ismétlem, okvetlen vissza kell térnetek.

— De hisen, kenyerem . . . hunyorgatott a cigány. Ott holnáp reggel már ázst fogják béirni a *mansaprokolba* (Mannschafts-Protokoll = legénységi névsor) hogy kezsvitézs Francz Dandóczy, meg kezsvitézs Michael Kovács *fermiszt* . . . eltűntek, elvestek, méghaltak . . . jaj! De be sernyen méghaltak! . . .

— Ne csavard a szót! Vissza kell fordulnotok!

Dandóczy megint csak összenézett Kovács Miskával, aztán egy lépést hátrált, s tisztelettel, de szilárd elhatározással ezt mondta:

— *Nem* megyek, urfi . . .

— Én se! bökte ki hirtelen Miska is.

— Parancsolom!

— Hiábavaló, urfi! válaszolta Dandóczy fejét rázva, s még egy lépéssel hátrált. *Nem* megyek, mondom, tehát nem megyek. Belénk léhets, ha ákárs, ott van á pistoly á kézsédbe, de á mágám lábán nem megyek innét egy lípist se!

— Nemkülönben lévén, instálom! Tessen csak belénk lüni! dörmögte Kovács.

Rákolti most hirtelen előre sietett és kezét nyújtott a két embernek.

— Köszönöm, fiuk! Hüséges, derék, becsületes emberek vagytok! Isten hozott! Majd eligazítjuk a dolgot a kapitány urral; megengedem, hogy velem maradjatok.

Kovács Miska meghatottan viszonzta a kéz-szorítást, s akkorát rikoltott örömeiben, hogy visszaverődött a tó körül égnek meredő sziklákon. Dandóczy meg lehajolt, hogy az erdélyi nemes urak Curiáin való szokás szerint megésókolja jövendő földesura kezét. Rákolti azonban nem engedte, hanem barátságosan megveregette a fekete Herkules vállát, s beszólitotta mindkettőjüket a sziklák alá, hogy megismertesse őket legközelebbi terveivel.

— Utánam Ferkó, Miska! Itt a »Sólyom« is a barlangban. Rövidesen mindent elmondok, aztán előre Isten nevében! Követni fogtok!

— Mindenüvé, kenyergem, mindenüvé!

— Elvetemedünk mink az urfi után akár a pokolba is! lelkesedett Kovács Miska, s Dandóczyval együtt szaporán szedegette lábait Rákolti után, ki előre sietve, a sziklák homályos bolthajtásai alá lépett.

II.

Ott egy csomó kő hevert a földön.

Kemény ülés volt. Kovács azonban, ki még most is érezte térdeiben az iménti keserves erőfeszítést, örült, hogy végre — bár mire — leülhetett. Elő is kotorászta mindjárt apró, vásárhelyi »pélpáját« s belegyömöszölve egy fél dióhéjnyi bronz-vörös, nyá-

rádi dohányt, vidáman rágyujtott, mint akinek semmi gondja a világon, s szénája a legszebb rendben.

Dandóczy is előkotorászta a maga olesó fajta pipáját s lasacskán tömögette.

Rákolti állva maradt a két ember előtt és így szólt:

— Emlékeztek-e még édes atyámra, Rákolti Ferenczre?

— Jaj, hogy né urfi, hogy né? biczentett fejével Dandóczy.

— Siratja is a kegyelmes asszony eleget! dunnyogta Kovács.

— Édes atyám, folytatta rövid elmélázás után Rákolti, mintegy öt esztendővel ezelőtt, részint vadász-szenvedélyének, részint a földrajzi és természetrajzi tudományok iránt való lelkesedésének engedve, elhatározta, hogy nagyobb külföldi utazást fog tenni, s ez utja-közben Afrikának úgy nevezett »sötét«, ismeretlen belső tartományába is ellátogat. E roppant terület fölfedezői és híres utazói, Speke, Burton, Chaillu, Cameron, Livingstone, Stanley, Grant, Walker és a földrajzi tudomány többi bátor zászlóvivői, gyakorta mérhetetlen testi és lelki szenvedések között iparkodtak világosságot deríteni e méltán *sötétnek* nevezett óriási területre, Afrika bensejére. Ezeken a nyomokon akart édes atyám is elindulni és, amint tudjátok, öt esztendővel ezelőtt csakugyan el is indult.

— Engedelmet instálok, urfi, szólt Kovács, de biz ezt rosszul cselekedte.

— Bizsöny rosszul, dörmögte Dandóczy is.

— Jól vagy rosszul, az nem tartozik rátok, s e fölött most már hiába disputálnánk. Nem is ez a fontos, hanem az, hogy utolsó levelét ezelőtt három évvel és tiz hónappal, a nyugat-afrikai partokon tengerbe szakadó *Kongó* nevü nagy folyam mellől küldötte anyámnak; abban a levélben azt irta, hogy utitársa és vadász-pajtása — aki nem volt más, mint a ti mostani kapitányok a Bajazid-erődben — megbetegedett és visszatért egy francia gőzhajón Európába. Ő azonban jól érzi magát, s már föl is fogadott valami százötven benszülött néger tehorhordót, hogy podgyaszát, fegyvereit, műszereit és minden egyéb holmiját elszállítsák a földrész bensejébe. Egyebet nem irt ebben a levélben és több levelet — sajna! — nem kaptunk tőle. A kapitány urtól — kit a Bajazid-erődben evégből meglátogattam — viszont csak annyit tudhattam meg egész bizonyosan, hogy atyám néger-karavánjának vezetőjét *Dingán*-nak hívták, s hogy ezek a négerek a

»bakongo« nevű törzshöz tartozó benszülöttek voltak. Azt már csak sejtí, de nem tudja bizonyosan a kapitány ur sem, hogy a Kongo-folyam mentén utazott-e atyám a földrész benseje felé, vagy más irányt választott? Ki tudja, melyiket és ki tudja — merre?

— Toportyán-férget (medvét) otthon is lőhet vala eleget a nagyságos ur, dunnyogta Kovács.

Rákolti figyelmen kívül hagyta ezt a kéretlen közbeszólást.

— Majdnem négy esztendeje tehát, folytatta a magyarázatot, hogy édes atyámról nem tudunk semmit. A konzulátusok utján tudakozódtunk a német, belga, francia, angol és portugál kormányoknál. Ezek a legnagyobb előzékenységgel mindent megtettek, hogy nyomtalanul eltünt édes atyám sorsáról bármily csekély felvilágosítással szolgáljanak; de, sajnos, eredmény nélkül. A földrész bensejéből érkező karavánok, elefánt-vadászok és kereskedők szintén nem tudtak róla semmit. Az egyetlen ember, aki valami kis utbaigazítást tudott adni, egy Tomaso Diaz (Diaz Tamás) nevű spanyol születésű öreg kereskedő volt, ki ott a Kongo vidékén kereskedelmi ügynökséget tart fenn. Ezt a megerősített ügynökséget *Szent Tamás-erődnek* hívják. Az öreg kereskedő azt mondja, hogy édes atyám néhány napig vendége volt a »Szent Tamás-erőd«-nek, de karavánjával aztán tovább utazott, kelet felé, valószínűleg a földrész belsejébe és többé nem hallott róla semmit. De bármerre ment is, kiinduló pontja a »Szent Tamás-erőd«, illetőleg a Kongo-folyam volt, mely egyike a sötét világrész legnagyobb vizeinek. Hogy jobban megértsétek: a Kongo egymaga nagyobb, mint Vásárhelynél a Maros hét-szer véve.

— Tyűh, az árgyelussát! ámult Kovács Miska, de bolond egy viz lehet!

— Csinos kis vízsecske, mondotta elismeréssel Dandóczy; elbirna vágy sázs-etven tutájt.

Kovács Miska tréfásan hátba ütötte a cigányt.

— Ne bomolj, füstös! szólt rá fensőbbiséggel. Aki viz hét-szerte akkora mint a Maros, hát az nem százötven tutajt, de három-százat is levisz. Van neked eszed, hogy ilyen pirinkóra mércsi-kélsz akkora rettentő vizet, mint az a . . . Dongó?

Rákolti tudta, hogy a két ember körülbelül egy árva ígét sem tart meg az egész magyarázatból; de részint azért, hogy a lefolyt eseményeket emlékezetében följútsa, részint meg azért, hogy később ne mondhassák, hogy »ha tudták volna«, nem csatlakoztak volna hozzá, kötelességének ismerte, hogy röviden mindent elbeszéljen nekik, amit felvilágosításukra szükségesnek tartott.

— Az öreg Diaz Tamásnak, aki hosszú élete java-részét a sötét világrész különböző tartományaiban töltve, jól ismerte a benszülötteket: csupán édes atyám karavánjának néger vezetője, *Dingán* ellen volt kifogása, akit haszonleső, ravasz, durva és kegyetlen természetű embernek tartott. Édes atyám viszont éppen az ellenkezőről volt meggyőződve, mert nem vett észre a néger törzsfőnök magaviseletében semmi olyant, ami gyanut kelthetett volna. Rossz tulajdonsága minden feketének elég van, nem igen lehet közöttük válogatni. *Dingán* ügyes ficzkónak látszott és elég értelmesen törte az angol nyelvet is. Atyám tehát még akkor sem lehetett volna el nélküle, ha rossz tulajdonságairól saját szemével kell vala meggyőződnie. Alkalmas vezető nélkül egy lépést sem tehetett volna azon a vad földön, hol a benszülött törzsek között örökös viszálykodás pusztít, s a rablás, gyujtogatás, gyilkolás dicséretes erénynek tartatván: az a legnagyobb hős, aki valamennyi között leginkább meg van rá érve, hogy minden teketória nélkül föbe löjjék.

Kovács Miska ennél a szónál megsimogatta tarkóját, s félrehúzta tréfás orrfintorgatással az ajaka szélét.

— Engedelmet instálok, urfi, mondotta elfojtott kaczagással, ezt a kormost egyszeriben kileli a hideg, ha a főbedurrantást tetszik emlegetni.

— Nem úgy ván, kenyergem! tiltakozott a cigány. Én reptiben á tenyeremmel soktám elkápní á golyóbicsot, Miská testvír ázonban még a fittyitül is á feldre csicsil . . .

— Csücsül a vajdád, hé! Ha ijedős lennék, vágta ki Kovács büszkén, nem kerültem volna ki élve a stári-brodáci bugyo-

gós ellenség körmei közül. Holott pedig löttek rám vagy tizen . . . ötvenen!

— Ne meslíj, te . . .

— Mondom, lüttek rám vagy izé . . . százan, de kivágtam magamat egy szál »glancz« (puskalöveg) árán, kit ide a nyakam aljába kaptam.

— Mutasd meg, teee! nyujtotta el a szót ingerkedve a cigány.

Kovács Miska rögtön kigombolta a köpönyege gallérját és megmutatta a bekötött sebet.

— Lássad purdé és vakulj!

— Ejnye, ejnye! csóváltgatta fejét Dandóczy. Hát csak éltalaltak egy kicsikét? Ejnye, ejnye . . . pedig sáládtál, képzselem?

— Nem szokásom! felelte emelt hangon a legény.

— Hát ákkor mégis csak á felden csicsiltél . . . No lásd!

Rákolti félbeszakította az évődést, s órájára tekintve így szólt:

— Mindjárt kilencz óra . . . figyeljete ide! Még csak annyit akarok elmondani, hogy azért keltem utra, mert meg kell tudnom, mi történt az édes atyámmal? Ez a majdnem négy esztendei keserves bizonytalanság sokkal rosszabb és fájdalmasabb a teljes bizonyosságnál. Szóval: bizonyosságot akarok. Sejtelem, ösztön, titkos sugallat unszol, hiv és biztat, hogy menj . . . menj! Menj szilárd akarattal és vigy segítséget szerencsétlen édes atyádnak, aki nem halt meg, hanem él! Igen, él! Szivemnek minden verése azt sugja, hogy él, de kimondhatatlan nyomoruságban sinylödve várja titokban, reménykedve, hogy fia nem hagyja elveszni, hanem utána megy, ha kell, a világ másik végére is, megmenti az életnek és vissza hozza, a drága hazai földre, mely régi erejét, egészségét s életkedvét majd ismét visszaadja!

A fiatal Rákolti hangjából oly megragadó erővel, annyi lán-goló tüzzel áradt ki a legforróbb gyermeki szeretet nemessége, hogy magával ragadta ezeket az egyszerű legényeket, kik a legbensőbb érzelmek gyöngédségét — elhanyagolt nevelésük és csekély értelmiségük okán — jóformán alig érezhették.

Kovács Miska lelkesedve ugrott fel a kő-ülőkéről és felkiáltott:

— Az egy igaz Istenre! Ugy lészen, miképen az urfi mondja: elmegyünk a nagyságos ur után a világ másik végire is és haza hozzuk!

— Házsá bizony, fogadkozott Dandóczy, akár milyen messe ván is. Voltám én már Brassóban is, pedig ázs jó messe ván.

Rákolti akaratlanul is elmosolyodott erre a nagy mondásra.

— Brassó is elég messze van, Ferke . . . a Kongo azonban valamivel messzebbre esik.

— Ne besiljen ázs urfi! Még messibbre?

— Valamivel.

— De gézesen csak odá juthát ázs ember?

— Gözhajón igen.

— Gézhajón?

— Igen, a tengeren.

— Sohasé jártam á tengeren, mondotta fejét rázva a cigány. Kovács Miska gunyosan rálapogatott Dandóczy vállára.

— Sós viz az öcsém, nem piros nadrág. A tenger akkora viz . . .

— Né kotkodácsolj, ecsém! vágott szavába hirtelen a cigány, s egész ölmagasságában kiegyenesedve, lenézett a zömök legényre. Tudom én jól, hogy mi á tenger, de még nem jártam rajta. Csak ennyit mondtam.

— Hát akkor mit csudálkozol?

— Ázson csudálkozom, vágott vissza Dandóczy, hogy vak akár vézsétni világtalant. Jáj, nagyságos urfi, olyan okos esz á Miska, de olyan okos némelykor, hogy sikrát hány, mint á fakova, akit pipasurkálóval csiholnak ki.

III.

— Az ut, amelyre indulok, szólt most az ifju, hosszú és veszedelmes. Ne viczczelődjetez tehát egymással, hanem még egyszer gondoljátok meg, hogy mit cselekesztek!

Dandóczy kioltotta pipáját, köpönyege zsebébe dugta és azonnal megadta a választ:

— Huncsut, aki kétfelé besil. Én ugyan nem!

— Én sem, erősítette Kovács Miska is. És a lovához sietve, megigazitotta rajta a meredek oldalon kissé lebillent nyeret. Azután kiverte apró »pélpájából« a tüzet és mutatta, hogy ihol készen áll az indulásra. Megyen, amerre parancsolják. »Direkció« (irány) az Óperenciás tenger, meg a világ vége.

Rákolti még mindig nem mozdult helyéről.

— Betegség, szerencsétlenség érhet, mondotta komolyan, utól érhet a halál és nem lesz, aki szemeiteket befogja és elmondjon értetek egy Miatyánkot.

— Baj, baj! bólított Kovács. Azonban mennénk már, urfi!

— S a halál még nem is a legrosszabb, ami érhet, folytatá ridegen az ifju. Gondoljátok meg, hogy olyan földre megyek, ahol vadság, kegyetlenség, vérszomj és babona uralkodik, nem a szeretet vallása és nem a magunk fajta magyar ember szívének gyöngédsége.

— Baj, baj . . . azonban talán mennénk?

— Megeshetik, hogy valamely szerencsétlenség folytán a vadak kezébe kerültek. Szörnyü kínzás fog ott várni! A vadak gyönyörködve szemlélik az ilyen borzalmakat; csufondáros kaczajjal lesik a haldokló utolsó lehelletét, hogy végül megrohanhassák és baltáikkal darabokra szabdalva, egymás közt feloszthassák. Így hal meg a feketék között a fehér ember.

Egy pillanatig nehéz csöndesség támadt.

Kovács Miska valahogy úgy érezte, mintha hideg víz ömlenék végig a hátán, s ösztönszerűen megborzongott. Dandóczy maga elé tünődött, azután gyorsan fölkapta fejét és ezt kérdezte:

— Kenyergem, urfi . . . mindenkinek *igy* musáj ottán méghalni?

— Azt éppen nem állítom, felelte az ifju, de nagyon sokan voltak, akik *igy* haltak meg.

Dandóczy ravaszul csippentett a szemeivel.

— Hát ákkor nékem *nem* musáj *igy* méghalni. Ráhagyom á Miskára . . .

Kovács Miska felpattant.

— Mérget vehetsz rá, komám, kiáltotta önérzetes felfortyanással, s a válláról lelógó fegyverre csapott, hogy én is azok közt leszek, akiknek nem musáj! Tessen csak ránk hagyni a dolgot, nagyságos urfi! Majd eligazítjuk mi a bajunkat. Megesnék belé, hogy baltával szeleteljenek föl, mint a marhahúst!

— Jáj, ázst én se hágyom! nevetett édesdeden a cigány. Engemet tizenkét ministránszal pispek temet!

— Hát tizenkét csóka nem lesz elég?

— Miskát is pispekek temetik, adta vissza Dandóczy a csipelődést, csákhogy ezsek á pispekek nem á mellükön viselik a keresztet, haném a hátukon . . .

— No már én csak azt mondom, öcsém, förmedt rá Kovács, hogy a cigánypecsenyét fel szokás szeletelni, tehát ügyelj magadra, ne komiszkodj és hagyj békét a szamaraknak.

— Te sé ránczigálj ide csókát á filinél fogva. Akkor ázstán én is békibe hágyom a pispekeket.

Kovács Miska hátat fordított a furfangos Dandóczinak, s egy erős lökéssel nyeregbe vetve magát, így szólt az eközben gondolataiba mélyedő Rákoltihoz:

— Jelentem alássan, indulhatok!

A következő perczben már Dandóczy is nyeregben ült.

— Nemkilenben, nagyságos urfi!

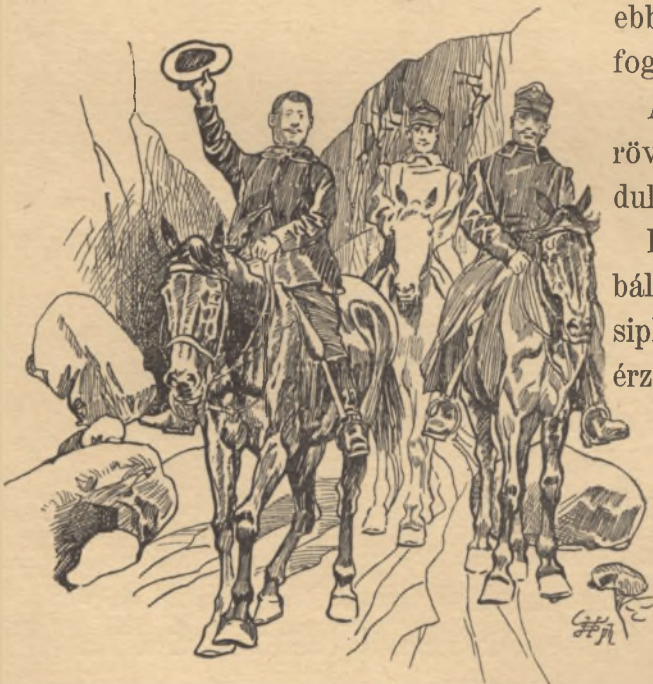
Rákolti nem feszegette tovább a két ember bátorságát. Láтта, hogy fölösleges. Részint nem értik, hogy miről van szó, másrészt azonban bizonyos, hogy nem maradnak el mellőle, s elszántság dolgában az élet válságos perczeiben egyik sem fog engedni a másiknak. Azzal, hogy a vállalkozás várható veszélyeire háromszor is a legkomolyabban figyelmeztette őket, eleget tett lelkiismeretének. A többi itt is, mint mindenben a világon — Isten kezében van.

— Föl hát, fiuk, előre! Kövessetek! kiáltotta messze-hangzó, érczes hangon; s lovára kapva, meglóbálta kalapját az enyhe deczemberi est levegőjében, mintegy búcsut intve a földnek, melyet

ebben az életben többé nem fog viszontlátni soha.

Azzal előre lovagolt, s rövid tájékozódás után elindult nyugat felé.

Kovács Miska is meglóbálta a maga kopott katonasipkáját, de egészen más érzelmek hatása alatt, mint az ifju. A nyárádszegi »virág-szál« fitymálva nézett vissza vállán keresztül a hold fényében csillogó tóra és a hófödött sziklás tájra.

— Akkor lássalak, mikor a hátam közepét . . .

— E mán besid! hagyta rá most az egyszer ritka egyetértéssel Dandóczy és szintén lekicsinyelte a gyönyörű panorámát, mely a *Holt szem*-től fölfelé egész a hegységig eléje tárult; én is ásondom, hogy melegen ide tebbet nem ákarok vissakerilni . . . Isten áldja meg ezstet á feldet mindén jóval, csak én ne lássak belőle többet egy cseppecske fálátkát se! . . .

Ezzel sarkantyuba kapta lovát s gyors ügetéssel rugaszkodott ő is Rákolti után, ki eközben már jó elől járva, mindegyre sebesebb és sebesebb tempóban lovagolt a görbe hegyek országának közeli határa felé.

NEGYEDIK FEJEZET.

I.

Harmadfél órai erős lovaglás után, éjjeli tizenegy óra tájban, Rákolti egy sziklás fensikon megállította lovát s elégedetten mutatott kinyújtott jobb kezével délnyugot felé.

— Ott az első stáció, fiuk! Nincs messzebb fél mérföldnél. Dandóczy és Kovács a mutatott irányba néztek.

Az immár magasan járó hold világosságában kibontakozó hatalmas látvány itt már aztán ugy meglepte őket, hogy az első percekben nem tudtak szóhoz jutni a bámulattól.

A sziklák közelében ősrégi, ódon városka feküdt.

A házak egy része, keleti mintára, lapos födelekkel sugározta vissza a holdnak fényét, a katolikus templom tornya ó-byzáncki stílusban emelkedett a csillagos ég felé, s az egész városkában alig itt-ott pislogott egy-egy utcai lámpás. Balkézre a várostól azonban egész sor lámpás égett, s különböző színű — vörös, zöld, sötétkék — fénypontcskák csillogtak azon a nagy fehérségen is, mely közvetlen a város alatt kezdődött, s a távoli látóhatár homályos messzeségében tűnt el.

— Miféle város legyen ez, urfi? — tudakolta Kovács, midőn Dandóczyval együtt már jól kibámulta magát.

— Cattaro! kiáltotta Rákolti, s örvendő hangján megérezett, mennyire meg van elégedve, hogy utjának ez első állomását minden baj nélkül, szerencsésen sikerült elérnie.

— Hát az a szörnyüség nagy fehérség ott lenn, ugyan mi légyen? kérdezte Kovács. Mert hogy ugy nézem, mozog . . .

— Persze, hogy mozog, válaszolta mosolyogva az ifju. Az a »szörnyüség nagy fehérség«, Miska fiam, a tenger.

— Aunye, az árgyélussát! rebegette a legény, s nagy bámulatában szemei még tágabb karikára nyitak. Hát lám, az ott a tenger! Jézus, be csakugyan rettentőképen széles egy viz! Nincs annak vége sehol. Oda pillants Ferkó, az ott a tenger!

— Látom, válaszolta Dandóczy, most már jóval kevesebb kíváncsisággal, mint az imént.

— Csodálkozol-é, testvér?

— Szíp . . . szíp . . .

— Mert hogy ugy-é bizony, ilyet még sohse láttál?

— De bizony láttam én!

— Hol, te?

— Hát odáházsá, á piácson.

— Ugyan ne figurázz, rongyos!

— Rongyos, nem rongyos, hunyorgatott szemeivel Dandóczy, de láttam, punktum! Egy piczulát (tiz krajezárt) fizettem á panorámásnak, ámiért béengedett. Még nyertem is a piczuláért egy fogpiszkálót. No, itten még ázst sé adnak, akármekkorá borju bámul is ázs uj kapurá . . .

— Nem panorama ez, testvér, hanem igazi viz! S haj, mekkora! Holott én láttam a Marost, mikor most vagy négy esztendeje kiöntött Vásárhelynél, s aztán le egész Nyárádtőig meg Ugráig minden egy viz volt, hogy se elől, se hátul nem látszott semmi. De, ahajt csak most látom, igen szigoru (kicsiny) vala az a bolond áradat ehhez a szörnyüség fehér csudához képest, akinek tenger az ő tisztelt neve.

— Szíp . . . szíp . . . Á panorámában is szíp volt. Ott is voltak gézhajók, akiken kémény vágyon és fistelnek.

Kovács Miska élénken fölkiáltott.

— Az ám! Ott vannak é a vizen! Három . . . négy, öt . . . kilencz!

— Nyolcz, szólt közbe Dandóczy.

— Kilencz!

— Nyolcz, ismételte, fejét rázva a czigány.

— Kilencz, ha mondom! Hét, nyolcz, kilencz . . .

— Nyolcz.

— Kilencz, te pocsék . . . vályogvető! . . .

— Nyolcz! . . . te finom pocsolyakerülő virágsál . . .

Rákolti, ki eddig látcsövén keresztül nagy figyelemmel vizsgálta a cattarói kikötőt s a kisebb és nagyobb hajókat, melyek a tengeren horgonyoztak, véget vetett a vitatkozásnak.

— Nyugodj, Miska fiam, szólt rá a fölleprikázott legényre, Ferkónak van igaza. A kikötőben tényleg csak nyolcz hajó van és nem kilencz. A legszélről horgonyzó nyolczadiknak éles árnyékrajzát nézed hajónak, de az csak árnyék.

— Mondtám, hogy nyolcz, szólt közbe biztos hangon a cigány. Kovács Miska elégedetlenül csóválta fejét.

— Macska-szemü kutyát már láttam, dohogta boszankodva, bár titokban bizonyos respektussal pillantott a mellette álló fekete Herkulesre, de bagolyszemü *trompétért* még nem. Te vagy az első. Kitől vetted a szemed világát, testvér? Hadd megyek ahhoz a füttyülőshöz!

— Nem á zsidótul vettem, á jó Isten adta. Ő sentsiges felsige tudja, hogy kinek mit ádjon.

Rákolti Imre most visszatolta látcsövét a tokjába, s elindította lovát a városka felé.

— Lépésben, fiuk! parancsolta az utána poroszkáló legényeknek. Van időnk, mert csak éjfélkor akarok a városba érkezni.

— Ide figyelmezz Ferke, piszkálta Kovács a cigányt; éjfélkor vetemedel be ebbe a csendes városba. Kisértetjárás vagyon ez órában . . . elkapják fekete czinkefogódat a manók, meg a seprün lovagló boszorkányok. Huhu . . . huhu . . .

Rákolti visszafordult a nyeregben és hátraszólt.

— Miska!

— Tessen parancsolni!

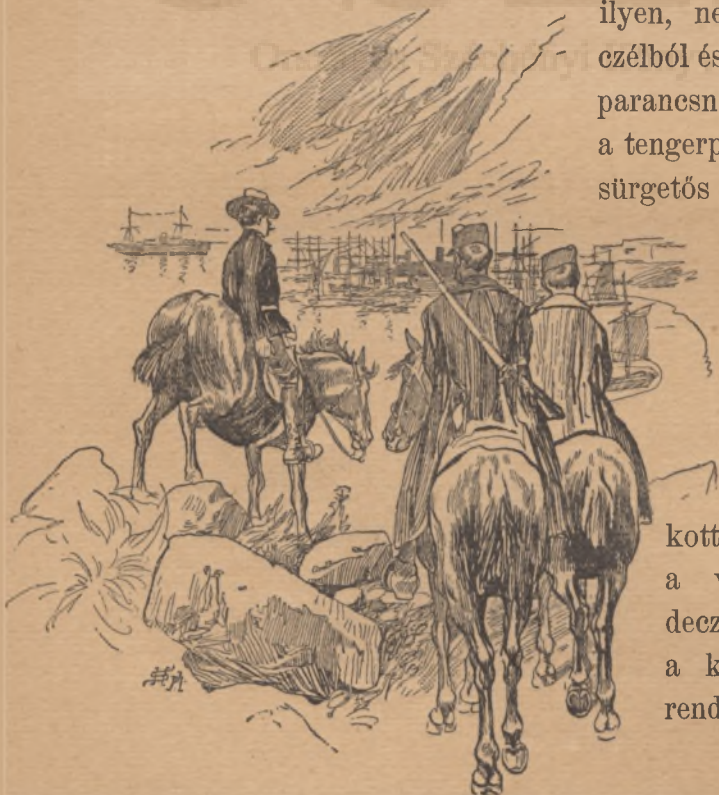
— Fogd be a szádat.

— Igenis, befogván! kiáltotta a legény, s a parancs megértése jelétül keményen szalutált (tisztelgett) az ifjunak, ki most kissé hátrább maradt, s elmondott nekik egyet-mást az előttük fekvő ősrégi, tengerparti városkáról, melynek történelmi multja egészen a Krisztus urunk születése után következő VII-ik századba nyulik vissza.

A történelmi nyomozások szerint Cattarót a régi Epidaurus hellén város lakosságának egy töredéke alapította, kik a VII-ik században a szlávok ellen csatát veszve, elhagyták romokban heverő városukat és ide az adriai (dalmát) tengerpart vidékére menekültek. Az általuk alapított városka — a mai Cattaro — a XI. és XII. században eléggé élénk kereskedelmi pontja lett az adriai tengerpartnak. 1358-ban Nagy Lajos magyar király uralma alá került és a magyar szent korona uralma alatt maradt egészen az 1526-ban bekövetkező mohácsi vészig, mikor is az egész mostani dalmát tengerparttal együtt a török félhold egyik *szandzsákja* (tartománya) lett.

A török birodalom viláгурalmának hanyatlása idején, 1684 körül, ismét magyar birtok lett, jelentőségét a XVIII-ik században azonban végkép elvesztve, az osztrák tartományi városkák rangjára süllyedt, s az maradt a mai napig. Egyetlen és főnevezetessége a hadi kikötője. E hadi kikötő — bár a maga nemében elsőrangú — néha nagyon sok mindenféle tengeri járművet lát vizén a hadihajókon kívül, melyek itt horgonyoznak. Némelykor egész sereg görögországi, török, olasz, romániai, kisázsiai és egyéb szedettvetett gőzös és vitorlás is ki szokott benne kötni, főleg ha az

ilyen, nem mindig tisztességes czélból és okból vitorlázó hajók parancsnokai megneszelik, hogy a tengerparti hatóságnak egyéb sürgetős és nagyfontosságú dolga akadván, nem ér rá velök foglalkozni és nem ellenőrizheti kellőképen a manipulációikat. Ez főleg a cattarói vásárok idején szokott megtörténni, s ezért a vásáros hónapokban, decemberben és júliusban, a kikötő képe többnyire rendkívül tarka.

Most is sok mindenféle jármű horgonyzott a vizen. Kovács Miska csak a nagy hajókat számította össze, a kisebbek jóval messzebb, lenn, a rakódók végén, a kikötőnek ugynevezett »nyilt« — minden tengeri járműnek egyaránt megnyitott — részén horgonyoztak, s még ilyenkor, éjjél felé is ugyancsak zsvajgott rajtuk a lárma.

* * *

Midőn Rákolti észrevette, hogy az utána poroszkáló legények tanulékony figyelmezés helyett inkább pipáik buzgó megtömésével vannak elfoglalva, abba hagyta a hiábavaló kioktatást, s másra fordítva a beszédet, így szólt:

— Éjjél után bemegyünk a városba és fölkeresünk egy Bráz Dragutin nevű albán embert, aki a ti kapitányotoknak régebben személyes ismerőse volt, s most itt Cattaróban hajózási ügynökös-ködéssel és mindenféle kereskedéssel foglalkozik. Egyet-mást megszeretnék tőle tudni. Ez a Dragutin évekig élt a nyugatafrikai Angolában és Bihében. Jó tanácsokat adhat, s ez sokat ér.

— Azonban, ha bótos ez a Dragutin, kotyogott bele Kovács, ne tesszen elfeledni, hogy az errevidéki hitehagyott bótos ki szokott ám lőni az ablakon, ha ki éjszaka kopogtat ő nála portékáért.

— Mesebeszéd, Miska fiam!

— Nem a, instálom! Vélem esett meg a dolnje-tuzlai lógerozás idején, hogy izé . . . kicsit jókedvem szottyánván, eltévesztettem a kaput, s az egyik ottan lakozó pogány kapuját tanáltam megdöngetni. Hát nem rám löve az istentelen? De bizony kidurrantott az a rácsos ablakon, s kevésbe mult, hogy a golyóbics, egy paraszthajszál hijján, éppen a fejembe nem vetemedék. Hát ilyen rossz-máju emberek ezek!

Rákolti mosolyogva nyugtatta meg az aggodalmaskodó legényt.

— Ne félj, Miska fiam! Az én albánom tudja, hogy jövök.

— Ahán! Az más.

— A te pogányod sem lőtt volna rád, ha tisztességesen és illedelmesen kopogtatsz házának ajtaján, amint becsülettudó katonához illik.

Kovács Miska ráhagyta, hogy ez igaz.

— Mert biz' én, követem alássan, döngetvén az kaput, sőt rugdosván is az bakkancsom sarkával, s azt énekelvén, hogy »nyisd ki rúzsám az ajtót!« . . . Erre a fájfnótára aztán egyszer csak kinyilt a hátulsó kis ablak és bumm! . . . kilőtt a pogány, hogy sohse kapjon sós husra vizet . . .

— Ebből csak az a tanulság, hogy jó, ha mindig illedelmesen viseled magadat. Enélkül az életben még soha senki sem vitte semmire és ez rendén is van.

II.

Rákolti lépésben lovagolt a városka felé, s utközben figyelmeztette embereit, hogy az »angyalbórt« (a katonai egyenruha tréfás elnevezése) le kell vetniök. Azokra a messze, egyenlitői vidékekre, ahová el akar jutni, nem való semmiféle európai posztóköntös és nem főleg a katonai egyenruha, mely testhez van szabva, jól meg simul, s ez okon melegebb, mint a polgári köntös.

— Dragutin gondoskodni fog róla, hogy kapjatok egy-egy rend könnyű, erős vászonruhát, a hozzávaló eső-köponyeggel és kalappal együtt. Az egyenlitő alatt éppen most — karácsony hava vége felé — kezd javában perzselni a nap, s a hőség eltart egészen május végéig.

Dandóczy megvakarta bozontos, fekete haját erre a magyarázatra, de csak annyit mondott, hogy:

— Furesá . . .

Kovács Miskában nem állott ily szűken a szó.

— Már hogy, instálom, miképpen legyék az, hogy ottan Afrika országban . . .

— Nem ország az Miska, hanem világrész. Nagyságra nézve 30 millió □ kilométernyi területtel az öt világrész között a harmadik helyet foglalja el.

— Igenis, értve! De hogyan s mint legyék az, urfi, hogy Afrika orsz . . . akarom mondani világrész-országban most vagyon meleg, holott az Uristen ő szent felsége úgy rendelé, hogy ilyenkor karácsony hónapjában mindétig hideg legyék, különben nem lehessen gyesznot ölni.

— Ha megtanultad volna az iskolában, tudnád, hogy ez a természeti szabály a földnek a naphoz való viszonyából, s a két

égi testnek pálya-elhajlásából természetszerűleg következik. Ami pedig a »gyesznot« illeti, előre mondhatom, hogy sonkáról, szalonjáról, füstölt oldalasról és fokhagymás kolbászról ne is álmodozz, mert odalenn délen a sertést csak egy-két felvilágosodottabb, az európai fehér emberrel gyakrabban érintkező benszülött törzs eszi, a többi nem.

— Pizkos állatnak tarti, ugy-e bizony, mint a török?

— Igen, mint minden mohamedán.

— Eszement egy ivadék, az bizonyos! — méltatlankodott a legény, nem eszi a kóbászt, meg a sunkát. Ilyen bolondot!

— Tiltja a vallása, mondotta röviden az ifju.

Kovács Miska erre is tudott kádencziát.

— Megkövetem alássan, a zsidónak is tiltja, de valahányat eddig csak szemtől-szembe tisztelhettem, az mind egy szálig ette. Ki nyilván, ki titokban — de ette. Hiszen tetszik esmérni nálunk odahaza a kis kövér Weisz Árpit, a lókupeczet, az is váltig azzal akará kiszurni az ember szemit, hogy ő megtartja a régulat. De nem rajta kaptam, amikor künn a sérüs kertben szalonnát ett? Hej, ni az árgyélussát — ijesztgetém a ravaszt — megálljék ke Árpi ténsur, bémondom az édes anyjának, hogy csuffá tette a böcstületet.

— Nem veszik azt ma már olyan szigoruan.

— Nem bizony! Mert hogy amikor az édes anyjával ijesztgettem, hát azt feleli vala rá foghegyről, hogy aszongya: »A mamám is megészi, ha van.« Hát ilyen ember! Azonban, ha ugy vagyon csakugyan, hogy minden magához való eszü ember eszi a gyesznót, miért tiltja a zsidónak a régula, hogy ne tégye?

— Azért Miska fiam, világosította föl az ifju, mert mikor a zsidók bölcs irástudói hiveiknek a sertéshus evését megtiltották, akkoriban még csak Egyiptomban és Kis-Azsiában, tehát forró vidékeken laktak, hol a disznóhus nagyon gyorsan romlik, s ez által veszélyessé válik az egészségre. Nem oktalan babona, vagy »eszement« előítélet munkált tehát ebben a tilalomban, hanem az egészség megőrzése.

— Értve! Hát az más! De, követem alássan, mostan már nálunk a Nyárádszögiben is laknak és mégis tiltva vagyon.

— Nálunk és általában a mérsékelt égöv alatt természetesen nem sok értelme van a tilalomnak, de hát, amint Weisz Árpi esetéből is láttad, nem is veszik azt ma már betü szerint.

Rákolti eddig szívesen felelgetett a legény okoskodásaira, mert ezzel is telt valahogyan az idő, most azonban, midőn ismét meg nézte óráját és látta, hogy mindjárt félegy lesz éjfél után, gyorsabb haladásra nógatta lovát.

Dandóczy és Kovács poroszkálva követték.

A kis tengerparti város nyugati része, melynek egy szük és éppen nem bátorságos utcájába Rákolti belovagolt, képezi az ugy nevezett »Ó-város«-t. E legrégebb város-résznek jóformán összes házai földszintesek, s az utcára nyiló, törpe ablakokat keményre kovácsolt vasrács védi a hivatlan vendégek ellen. A házak külseje disztelen, szegényes, szinte kopott. A külszinre persze itt sem sokat lehetett adni. E látszólag szegényes külsejü házak között akadt olyan is, melynek gazdája éppen nem volt szükiben a pénznek, s telt volna neki bőven bármilyen czifra házra. Az a keleti szokás, (inkább bölcös óvatosság) hogy nem jó a vagyont fitogtatni, hanem el köll rejteni a külvilág kandi és irigy szemei elől: felhuzódott egészen idáig, a dalmata tengerpartig, s nemcsak a mohamedánokat, hanem a keresztény lakosságot is jellemezte.

Nyilván a keresztények is azért tartották hasznosnak a titkolódzást, nehogy a számtalan mindenféle hajón érkező kalandor és egyéb gyanus szerencsevadász figyelmét fölébresszék. Az emberek e veszélyes fajtajából nem egy leskelődött itt zsákmányra, mint hálója közepén a pók, hogy alkalmas pillanatban azonnal lecsaphasson.

ÖTÖDIK FEJEZET.

I.

Egy erős tűzfallal ellátott, nehézkes ház előtt Rákolti megállást parancsolt embereinek, leszállt a nyeregből, s a legszélső vasrácsos ablakot háromszor jó erősen megkopogtatva, így szólt:

— A kapitány ur utasítása pontos: ez a Dragutin háza.

— Alszik az ilyenkor, urfi.

— Mondtam már, hogy tudja megérkezésemet és remélem, hogy itthon is van.

Az albán nem sokáig váratta az ifjut. Pár percz mulva nehézkes lépések zaja hallatszott, a kulcs megfordult a zárban, s mintegy

negyven éves, olajbarna, izmos férfi világított kis kézi lámpással az ifju szemei közé.

— Ki vagy? kérdezte fenyegető, nyers hangon.

— Nevem Rákolti György, válaszolta az ifju, kit a barátságatlan fogadtatás egy csöppet sem hozott zavarba. Bráz Dragutint keresem . . .

— Én vagyok, uram! mondotta most már jóval szelidebben az albán, s marczona, sötét arcán elsimultak a fenyegető felhők. Vártalak, de úgy látom, nem vagy egyedül.

— Nem. Két hü emberem kísér.

— Jó emberek? kérdezte gyanakodva az albán, s hol Dandó-czit, hol Kovács Mis-kát vizsgálta kutató, mély tekintetével tetőtől talpig.

Rákolti megnyugtatta intett.

— Mondom, hogy az én embereim. Felelek érettük.

— Jól van, bólintott fejével Dragutin, s kinyitotta a kaput. Lépjetek be!

Mindhárman bementek az udvarra, mely meg volt rakva mindenféle ládával, kosárral és bizony szeméttel is. Itt gyalu-forgács, ott szalma-hulladék, deszka-darab és egyéb lim-lom hevert össze-vissza az utban. Vigyázni kellett, hogy bele ne botolják az ember. A raktár és kocsiszin előtt valami négy-öt markos ficzkó lebzelt pipázva a ládákon.

Dragutin intésére a ficzkók felugráltak, s átvéve a lovakat, bevezették őket a kocsiszinbe.

— Jőjj be uram a házamba, fordult most Rákoltihoz és mond el, hogy mit parancsolsz?

Ő maga előre ment és világitott. A szoba, ahová az ifju és emberei beléptek, elég tágas volt, de csupa rendetlenség, s valami édeses, nehéz illat terjengett a levegőben, mint amilyent a Kelet ópium-szivó tanyáin érez az ember. Ládák és kofferek itt is szép számmal álltak az utban. Olyan volt a szoba, mint egy zsufolt raktár, ahol — hely hiányában — egymás hegyibe van dobálva százféle holmi.

Dandóczy titokban Kovácshoz hajolt, miközben a szobába lépett:

— Nem szeretem ember, sugta bizalmatlanul; olyan, mint a kánya . . .

— Ügyelni, Ferkó! sugta vissza a legény. Nékem se tetszik a pofája . . .

Rákolti ezalatt röviden előadta, hogy mit akar. Az albán figyelmesen hallgatta s szó nélkül bólintott: jól van, megértette. Azután ő vette át a szót, s épp oly röviden felelt minden egyes hozzá intézett kérdésre, nem vesztegetvén hiába egyetlenegy fölöslegesnek látszó szót sem. Végül kijelentette, hogy amivel szolgálhat, jó pénzért, mindent átenged. A maga részéről azonban azt a tanácsot adhatja, hogy mivel a Kongó torkolatában ugyis van kereskedelmi ügynökség, ajánlatosabb, minél kevesebb podgyászszal útra kelni.

— Csak amit okvetlen el muszáj vinned, uram, azt vidd.

— De lovainkat csak elvihetjük?!

Az albán a fejét rázta.

— Szó sincs róla! mondotta válaszképen. Azon a földön, ahová indulsz, nem marad meg a ló. Elhull mindjárt az első héten.

Rákolti belátta, hogy az albánnak igaza van, s ez okon lemondott róla, hogy a lovakat magával vigye. Midőn az albán ajánlkozott, hogy a három állatot kész egy megbízható emberrel visszaküldeni a »Bajazid erőd«-be — az ifju elfogadta az ajánlatot, s a dolog e része be volt fejezve. Tökéletesen megbizott az albánban, úgy gondolkozván, hogy ismerőse a Bajazid-erőd parancsnokának, nem lehet gonosz ember, különben a kapitány sem figyelmeztette volna, hogy nem árt, ha ezt a tapasztalt embert fölkeresi, s egyben-másban esetleg gyakorlati tanácsait is megfogadja.

Alkalmas köntösökkel Dragutin bőven szolgálhatott. Volt neki egész raktárra való.

Kovács Miska azonban csak immel-ámmal vált meg az »angyalbőr«-től, amelybe beleszokott, s szedegette magára a szellős vászon köntöst. Dandóczy sem sietett az átöltözéssel. Nehezen is ment neki ez a munka. A könnyű vászonkalap, a kabát, a mellény és a hosszú eső-köpeny még csak fölfért rá valahogy, a nadrággal azonban sehogy sem tudott boldogulni.

— Kenyergem alássan, urfi, — fakadt ki végre hangos panaszkodással, igen revid esz á pántálló!

Biz az a szerencsétlen pantalló éppen csakhogy lábikrájáig ért az ölmagas cigánynak, egy hajszállal sem alább, akárhogy huzogatta.

Rákolti elmosolydott.

— Baj van, Dragutin — fordult az albánhoz, kinek komor vonásai hidegek és mozdulatlanok maradtak, mint a legkeményebb bronz — hosszú a legény.

— Látom uram, de ennél hosszabb nadrág nincs Cattaróban. Kovács Miska visszaszólt a vállán keresztül.

— Le kell vágni vagy két araszt a testvérből, akkor elég lesz néki a pantalló.

— Nyelvedből kell lévőgni két araszt, — vágta vissza Dandóczy boszankodva.

— Csend legyen! némitotta el Rákolti a kötekedést, — ha nincs hosszabb nadrág, csizmába gyüröd és abban maradsz, amig lehet.

Az albán szolgált csizmával is, bár csak térden felül érő német, Ritter csizmái voltak raktáron. Könnyebb fajtával nem szolgálhatott.

Dandóczy felhuzott egy párt, s ránehezedett kolosszus alakja egész sulyával az anyaföldre.

— Jó csizmá, — biczczentett fejével — nyomhát vagy etven fontot.

Kovács Miska rápillantott a csizmákra, aztán a maga elnyűtt formátlan bakancsára nézett.

Rákolti elérte a tekintetet; meghagyta tehát neki, hogy dobja le a bakancsait és válasszon ki magának ő is egy pár magasszáru, Ritter csizmát. Parádézzon benne ha kedve tartja.

A legény nem mondatta magának kétszer. A bakancs egy perc alatt lenn volt a lábáról, — nem is magyar fiúnak való ez a formátlan jószág — s felkerült rá a csizma. Ez aztán már

beszéd! Csizmában »otthon« van a nyárádszegi virágszál — bakancsban csupán vendég. Szinte megnőtt elégedettségében egy fejjel. Némi hiányát érezte a derék-szijjnak, meg a róla lelógó fegyverszuronynak, ezt a hiányt azonban a derekára csatolt hosszucsövű Colbert-féle forgópisztoly súlya valamennyire pótolni tudta.

Midőn mindennel fölkészült, begombolta a vászon köpenyt, fejébe nyomta kalapját, s gondosan megvizsgálva sorsának hűséges osztályosát, a fegyverét, jelentette, hogy »alles richtig« (minden rendben van) — indulhat, akár rögtön!

Rákolti rászólt.

— A fegyvereket el fogjuk pakolni, fiuk, — tegyétek le!

A legény titokban összesandított Dandóczival, aztán levette kalapját és így szólt:

— Tessen megengedni, hogy — ne pakkolódjanak el.

— Miért ne? Egyelőre nincs szükség fegyverekre.

Kovács más véleményen volt, s ezt rögtön ki is fejezte.

— Nem lehessen azt tudni, nagyságos urfi — mondta előre-hajolva, gyanakvó halk hangon, s a szeme szegletéből rápillantott az albánra — hogy mikor kell a puska, mikor nem . . . Mindéig jó, ha kéznél legyen, — ugy-e Ferkó?

— Bizony jó, — hagyta rá gyorsan a cigány.

— Merthogy az én kezemben, meg ennek az én kéményseprő testvéremnek a kormos keziben, igen felette jó helyen legyen egy ilyen jóféle »repetirger« (Repetir-Gewehr = ismétlő fegyver) — hadd legyék hát mivélünk továbbat is. Némelykor, instálom, tiszta égből is leüt az istennyila . . . Nem árt, hogy *itten is*, meg a többi idegenségben is vélünk legyék ez a furulya, kin én is, meg Ferkó is, fájnul ki tudjuk billegtetni a »trávermárs«-ot (Trauer-Marsch = gyászinduló) ha ki — vesztire — meg akarná tudni, hogy miképpen szól.

Az albán félrehuzta a szája szélét, s oly hangon, melyről nem lehetett tudni, hogy kicsinylés, vagy valami durva guny érzik-e ki belőle jobban, így szólt

— *Itt* nincs szükség fegyverre. Ha szükség volna — már nem állnál előttem és nem lenne módodban, hogy furulyádnak hasznát vegyed . . .

Volt ebben a mondásban eléggé világos fenyegetés is, s ez most már magának Rákoltinak is feltűnt. Jobban megnézte a mar-

cialis természetű albánt. Hát biz azon az emberen nem sok biztató volt.

— Megtartjátok a fegyvereket — fordult embereihez a szemle végén, melynél főleg az tetszett előtte érthetetlennek, hogy rokona a kapitány, miért tartotta megőrizhetőnek ezt az — ugylátszik — éppen nem megbízható albánt, kinek hideg tekintetéből semmi jót nem lehetett kiolvasni. Igaz, hogy majdnem négy esztendő telt el azóta, hogy ez emberrel ismeretségben volt — de mégis csak különös, hogy egy tisztességesnek tartott férfi ekkorát változzék négy év alatt.

Elhatározta, hogy ezt az embert azonnal itt fogja hagyni.

— Számítsd össze, hogy a holmiért, melyet tőled vásároltam, mit fizetek.

Az albán pár pillanat alatt készen volt a számlával.

Rákolti, bár a végösszeget erősen borsosnak találta, szó nélkül zsebébe nyult, s egy tömött bőrtárczából kifizette az embert.

— Rendben vagyunk?

— Rendben uram! bölintott fejével az albán, miközben a tömött tárczára egy leirhatatlanul mohó tekintetet vetett. A prédájára lecsapni készülő saskeselyű szeme sem villoghatott volna sóvárabb tüzzel . . .

Ez azonban tán egy lehelletnyi ideig sem tartott. Az albán vonásain ismét megjelent a hideg közöny, miközben a pénzt egy gyors mozdulattal eltüntette, s kiment az udvarra, hogy emberei közül egyiket kalauznak rendelje Rákolti mellé, a kikötőbe.

Dandóczy, ki egy perczre sem tévesztette szem elől a neki »réttentetésén« gyanus albánt, most odaszólt — félhangon — Kovács Miskának :

— Nem jó, hogy ázs urfi mágánál tartja a sok píz... El kéne zárni.

Az ifju meghallotta a cigány megjegyzését.

— Igazad van, Ferkó — szólt helyeslő intéssel, s elébe lépve vállára veregetett, — mivel azonban záros pénz-szekrényt nem czipelhetünk, ezennel téged nevezlek ki pénz-szekrénynyé és rád bízom a pénzt, melyet erre az utra anyámtól kaptam. Becsületes, derék fiu vagy, hármunk között a legerősebb. Tedd el és vigyázz rá, hogy el ne vesszen.

Dandóczy engedelmesen átvette a tárczát, bedugta inge alá és keresztül gombolta rajta a mellényt.

— Ámíg én élek, meg lesz a píz is.

Az albán most visszatért, s tudtára adta Rákoltinak, hogy kirendelte a kalauzt, indulhatnak, ha tetszik. Tudomása szerint úgy egy óra múlva két gőzös is indul a földközi tenger felé: a francia »Alcaste« és a német »Kronprinz«. Egyik szebb és kényelmesebb, mint a másik.

— Mivel azonban Gibraltár felé kell menned — fejezte be az albán — a német »Kronprinz« inkább neked való, mert az egyenesen odamegy.

— Jól van. Hol az a kalauz?

— Künn várakozik az udvaron.

— Nos és mi lesz a lovakkal? — kérdezte rideg hangon az ifju. Majd hozzátette: »Meggondoltam a dolgot és magammal viszem a lovakat is.«

Bráz Dragutin vállait vonogatta.

— Nem lehet.

— Micsoda!

— Azt mondom, uram, hogy nem lehet — ismételte az albán — mert a lovakat egy negyedórával ezelőtt már utnak indítottam. Holnap ott lesznek a kapitány urnál.

Rákoltinak úgy tetszett, hogy ez az ember megcsalja, s ez módfelett felbosszantotta.

— Hátha most azt mondanám neked, hogy a lovak nincsenek utban, hanem még most is itt vannak, — mit felelnél rá?

Dragutin ismét vállat vont. Egykedvűen, közömbös hidegvérrel, mintha semmi köze sem volna az egész dologhoz.

— Nem szoktam hazudni — mondotta nyugodt hangon — három ilyen ló, mint ezek, nem érdemesek három szóra. Mivel azonban látom, hogy meg akarsz bántani tulajdon házamban és nem hiszel a szavamnak — itt van a három lóért ezer forint. Tartsd magadnál kezesség fejében pénzemet, aztán majd ha látni fogod, hogy igazat mondtam — visszaadod.

Az albán ezzel benyult tüzőjébe és kivett belőle tíz darab száz forintos bankót. Volt abban a széles tüzőben több is.

— Itt van, uram, a pénz!

Rákolti nagyot nézett, s kissé megzavarodva, minden habozás nélkül visszautasította a feléje nyújtott bankjegyeket.

— Tartsd meg a pénzedet, Dragutin — mondotta engesztelve — sajnálom, hogy csak egy pillanatig is kételkedtem benned. Elhiszem, amit beszélsz, pénz nélkül is.

— Amint tetszik — válaszolta egykedvűen az albán, miközben hanyag kézmozdulattal ismét tüszőjébe dugta a bankjegyeket.

Rákolti restelte a dolgot. Ime — a külszin. Mennyire megcsalja az embert. Egy elhamarkodott pillanat és megtörténik a legnagyobb igazságtalanság, ami egy férfit csak érhet.

Szerette volna valahogy jóvátenni a dolgot, az albán azonban úgy állt ott, mint egy szobor, s nem látszott igényt tartani semmiféle jóvátételre.

— Ideje, uram! Induljatok.

Rákolti kezét nyujtotta neki bucsuzóul.

— Ne neheztelj, Dragutin! Móját fogom ejteni, hogy ezt a tévedést elfeledtessen veled.

— Nem haragszom — felelte közönyös arczczal az albán.

Kikisértte vendégeit az udvarra, s elé szólítva emberei egyikét, megparancsolta neki, hogy vezesse az ifjut és két kísérijét a kikötőbe, s mutassa meg nekik a német »Kronprinz« gőzöst. Az ég besötétült. Hófellegek takarják el a holdat — szükség van a kalauzolásra, hogy a nemsokára utnak induló gőzhajóra még idejében fölszállhassanak.

A szolga talicskára emelte a két hatalmas utazó koffert, s oly gyorsasággal indult kifelé az aránylag súlyos teherrel, mintha kergették volna.

— Isten áldja meg, Dragutin! kiáltotta vissza a kapuból szivélyes hangon az ifju.

— Jó utat — bölintott fejével az albán.

Szemeinek baljós villanását senki sem látta a sötétségben, mely az iménti holdfényt hirtelen fölváltotta. A szűk utcákban oly sötét volt, hogy Rákolti is, emberei is lépten-nyomon megbotlottak, s alig tudták követni a podgyásszal előresiető kalauzt.

II.

Félóra mulva künn voltak a kikötőben.

Alig hogy a rakódón levő számtalan láda, zsák, hordó és egyéb áru nagy tömegén keresztül vergődtek, a sötétségben meg-

szólalt egy göztülök rekedt bugása, s utána csakhamar megkon-
dult háromszor egymásután a hajó-harang messze hallható szó-
zatos jelzése is. A göztülök eközben is egyre bűgött.

— Gyorsabban! Gyorsabban! — kiáltotta a kalauz.

— A mi hajónk indul most? — kérdezte Rákolti.

— Igen, a »Kronprinz«! — felelte az ember, s szinte futva
haladt a talicskán lévő podgyással.

Dandóczy világosan hallotta, hogy a göztülök éppen ellen-
kező irányból hangzik, mint a merre a kalauz vezette őket. Nem
értette, hogy miért rohan ez az ember »csá«-ra, amikor »hojsz«-ra
kellene mennie? Oda is szólt, sietés közben, Kovács Miskának:

— Nem jól mégy esz á csácsi — nem árrul bég a trombita!

— Jobban tudi az, mint te, hogy merre kell menni. Egyéb-
íránt ha nem tetszik, bégess te a trombitáddal, s majd arra mégyünk.

— Nem trombitálok, dé Jákáb legyek, há nem igazs . . .

— Mi nem igaz?

— Hát ázs, hogy ném jól mégyünk.

Kovács Miska nem tartotta válaszra érdemesnek a cigány
Herkules gyanakvó kételyeit. Nagyon elég volt, hogy fiatal ura
»elnézte« imént az albánt, ki lám, be jóra való embernek bizonyult,
holott pedig ő maga is szentül meg vala róla győződve, hogy
rettentőképpen hunczut egy fráter. Pedig hát nem ugy volt és így
lenne, okvetlen, itt is. Egy prücsök egy napra tehát éppen elég.

A rakodó-part lámpásai sápadtan pislogtak.

Tíz lépésnyire sem lehetett látni.

Botorkálva, szinte tapogatódzva haladtak így valami öt-hat
perczig a rengeteg árutömegek labirintusában, hol egy-egy hajó-
lánczba, hol meg a karvastagságu hajókötelekbe ütközve, melyek
aczélszigákhöz erősítve húzódtak végig, kigyók gyanánt a parton.

A kalauz végre föltolta a talicskát egy meredek hajó-hidon.
A fedélzetre érve, pár szót váltott hazája nyelvén egy hórihorgas
férfiuval, kezébe nyomott villámgyorsan egy papiroslapot, aztán
éppen oly sebbel-lobbal, mint ahogy mindezt elvégezte, megemelte
kucsuját Rákolti előtt és a hajóhid felé futott.

— Ne szaladj, fiu! — kiáltott utána Rákolti, ki a sötétben
jóformán tájékozni sem tudta magát, s csak azt látta, hogy az
ember el akar futni borra való nélkül — itt felejtetted a borra-
valódat! Gyere vissza!

A kalauz azonban már tán nem is hallotta ezt a szives invitálást, mert nem jött vissza, hanem oly gyorsan tűnt el a rakodó árucsomagjai között, mintha elnyelte volna a föld.

Rákolti ezt arra magyarázta, hogy a magát megbántva érző Dragutin bizonyosan megtiltotta neki, hogy elfogadja a szokásos borraivalót. Nyilván ezzel is kiakarta mutatni a marczona albán, hogy a méltatlan gyanusítást visszautasítja és még azt sem tűri, hogy szolgálja ajándékot fogadjon el a megbántójától.

Hosszasabb meditálásra azonban nem volt idő.

A hajóhid közelében álló rendkívül sovány, hórihorgas férfi, ki hegyes orrával, hosszú gólyalábával és apró, szürke, folyton hunyorgató szemeivel, főleg az első pillanatokban a lehető legkellemetlenebb benyomást tette, most gyorsan előrejött, s kezét sipkája fekete lakk-ellenzőjéhez érintve, katonás udvariassággal így szólt.

— Bráz Dragutin bejelentette önöket nálam, uraim! Van szerencsém önöket üdvözölni!

Rákolti hasonló udvariassággal emelte meg kalapját a férfi előtt.

— A hajó kapitánya?

— Igen, uram!

— Nevem Rákolti György.

— Az enyém Ritter Franz v. Cavalcanti.

Az ifju meglepetve nézett a »lovag« ur hosszú, sovány alakjára. Cavalcanti . . . villant meg agyában ez olasz névvel kapcsolatban egy rendkívül izgalmas bűnpör, melyet valami három év előtt az ujságokban olvasott — csak nem ez a »Ritter« volt akkoriban a bűnpör hőse?

A tengerész-kapitány mintha kitalálta volna Rákolti gondolatait.

— Nevem, úgy látszik, ismerős ön előtt — mondotta mosolyogva — van szerencsém azonban megjegyezni, hogy két Cavalcanti család van; egy az olasz Piemontban és egy Németországban. Én a németországi ághoz tartozom.

— Bocsánat, kapitány . . .

— Tudom, uram! — vágott közbe a hosszú Ritter — nem ön az első, aki, ha nevemet hallja, össze ne tévessen azzal a másikkal, kire e pillanatban ön is gondol. Az azonban a piemonti ágból való és közönséges gyilkos, akit azonnal főbe kellett volna lővetni és nem adni neki alkalmat, hogy a büntetés elől megszök-

hessék. Fájdalom — folytatta restelkedő hangon — ez az ember, ha távoli rokonom is, de mégis csak rokonom . . . Ez azonban éppen nem akadályozna, hogy a szégyenért, melyet közös családi nevünkre hozott: én magam ne lövessem föbe ott, ahol megtalálom!

Rákolti úgy vélte, hogy ez a keserves história bizonytalanság nélkül eshetik a tengerésznek. Ezért gyorsan más tárgyra tért át, s pár szóval, röviden elmondta, hogy utjának végcélja a nyugat-afrikai *Kongó*. Oda akar eljutni, embereivel együtt.

— Nagyon szép, — válaszolta könnyed fejbólintással a hosszú Ritter. Majd Dandóczira mutatva, kinek fekete, oszlop-alakja mintha szemmel láthatólag meghökkentette volna, ezt kérdezte: az ön egyik embere — úgy látom — néger? Koloszszásis alak!

— Nem biz az, kapitány, nem néger — felelte Rákolti elmosolyodva — hanem becsületes magyar cigány a Maros-völgyéből, neve Dandóczy Ferkó.

— Fámózus ember! Hosszabb, mint én!

— Az talán nem . . .

— De három ily vékony felhőkarcoló, mint én — élcelt mosolyogva a tengerész — okvetlen kitelnék az ön cigányának nagyszerű csontjaiból. Sapristi, valóban felséges csontok! Kemény ember lehet!

— Igen, ha jó kedve van, a legerősebb lópatkót is kettétöri.

— Remek!

A kapitány vidáman csettintett nyelvével, s modora általában annyira udvarias, sima és lekötelező volt, hogy Rákolti az első kellemetlen benyomást, melyet a »lovag ur« rá gyakorolt, öt pernyi társalgás után már tökéletesen elfelejtette. Magyar embernek — valamely nagy és komoly ok nélkül — különben sem természete a bizalmatlanság.

Feltűnt ugyan neki a kapitánynyal folytatott diskurálása közben, hogy a sötétségben itt ott felbukkanó matrózok megint épp oly gyorsan eltűnnek szem elől, mint ahogy felbukkantak. Különösebb jelentőséget azonban nem tulajdonított a dolognak. Ahány hajó annyi szokás. Egyiken ez a fegyelem, a másikon az. A kapitány korlátlan ur a maga hajóján, olyan rendet kényszerít matrózaira, amilyen neki tetszik. Senkinek ezen a világon nincs joga beleszólni.

Cavalcanti lovag most belefujt egy apró sipba.

— A kabinok készen várják önt és embereit — fordult Rákoltihoz — elfoglalhatják őket és pihenhetnek. Azt hiszem uram, hogy ön el lehet fáradva.

— Nem tagadom, kapitány ur — válaszolta az ifju — csakugyan fáradt vagyok.

— Kipihenheti magát. Minden egyébre később is ráér — folytatta lekötelező előzékenységgel; azután odafordult egy alig tizenhat évesnek látszó, karsu fiuhoz, ki oly nesztelenül lépett a közelebe, mint egy macska és így szólt: vezesd le az urakat és mutasd meg nekik a 3-ik számú nagy kabint.

— Értem, kapitány ur! — felelte a fiu.

— Vizontlátásra, uram! — szólt Rákoltihoz a kapitány, s könnyed, katonás szalutálás után eltűnt hosszú alakja a sötétségben.

A fiu szó nélkül előre sietett és levezette Rákoltit és embereit egy keskeny lépcsőn a hajóközépre. Itt valami négy hosszukás, fejedelmi fénynyel berendezett termen keresztül haladva, végre egy ajtó előtt megállt, kinyitotta és így szólt hibátlan francia nyelven Rákoltihoz:

— Ez, monsieur (uram) a Nro 3. Méltóztassék!

Rákolti meglepetten tekintett a fiura. Ni-ni! Hisz e gyerek csinos, fiatal arcza nem fehér, hanem sötét-barna, mint a pörkölt kávé.

— Hogy hívják, fiu? Mi a neved?

— Abdul Aziz — válaszolta a fiu.

— Hol születél?

— Marokkóban.

— E szerint arab vagy?

— Igen, monsieur! Marokkói arabok vagyunk.

Dandóczy és Kovács Miska közelebb

nyomult a fiuhoz. Lássanak először életükben ők is egy eleven arabust, ha már annyiszor hallották, hogy »aki nem tud arabusul — ne beszéljen arabusul«.

E pillanatban tompa bummogás hangzott fel valahonnan a hajómélyből, utána gyenge rezzenés borzongott végig az egész hajótesten, s a gőztülők ismét megszólalt fenn a parancsnoki hidon.

— Indulunk, urak! — jelentette a fiu.

Rákolti megmagyarázhatatlan izgatottságot érzett, midőn a fiu többes számban válaszolt kérdésére, azt mondva, hogy »marokkói arabok vagyunk«.

— Az egész legénység arab? — kérdezte megütközve.

— Igen, uram.

— Teringettét! Arab legénység egy német gőzösön, melyet »Kronprinz«-nek hívnak! Megfoghatatlan!

Az arab gyerek egy lépést hátrált, illedelmesen meghajtotta magát és így szólt:

— Téved, monsieur! Ez nem a »Kronprinz«.

— Megbolondultál! Hát akkor hogy hívják ezt a hajót?

— »NEGRO« — felelte a fiu, s kisurranva halk nevetéssel az ajtón, eltűnt szem elől a folyosó homályában, melyet csak itt-ott világított meg egy-egy aprócska villamos lámpa.

HATODIK FEJEZET.

I.

Rákolti sokkal fáradtabb volt, semhogy ezen a fatális tévedésen behatóbban gondolkozhatott volna. Mindössze az járt a fejében, hogy a dolog legalább is »különös«. Bonyodalmasabb magyarázatot egyelőre nem keresett, mert erre mindezideig nem volt valamely számba vehető oka. Megtörténik az — vélte — akárhányszor, hogy sötét éjjeli időben, ha az utas álmos és törődött, eltéveszti a hajót és egészen más gőzösre száll, mint amelylyel tulajdonképen utazni akart.

Lehet, hogy a Bráz Dragutin embere is álmos volt és ebben az állapotában erre a »Negro«-ra kalauzolta a »Kronprinz« helyett. Nagyobb baj nem igen eshetik a tévedésből, legfőlebb annyi, hogy abban az esetben, ha ez a hajó nem arra felé szeli orrával a ten-

gert, amerre ő akar menni, a legközelebbi állomáson kiszáll és egyszerűen bucsut vesz tőle.

Ezzel a legtermészetesebb gondolattal birtokba vette a kifogástalan kényelemmel és eleganciával berendezett tágas hajókabin egyik ágyát, levetkőzött, s betakaródzva a finom, csipkézett paplannal, szabályos, nyugodt lélekzetvétele csakhamar elárulta, hogy mélyen alszik. Fiatal, izmos teste megkövetelte jogait — elaludt alig két perc mulva, hogy fejét a hótisztaságu párnára lehajtotta.

Emberei nem aludtak el ilyen könnyen.

Dandóczy Ferkó elfoglalta ugyan — félig ruhástól, mert a gyanakvó cigánytermészet sohasem tagadta meg magát benne — a másik ágyat, de pár perc mulva már felült, s hirtelen fakadó boszuságában a Ponciusát kezdte halk morgással emlegetni annak a »tekéletlen berbics«-nek (berbécs = birka), aki ezeket a czifra ágyakat készítette. Az ágy ugyanis rövidnek bizonyult az ő nagy alakja számára — nem fért el benne, bármiként próbálkozott. Lábát nem tudta benne kinyújtani, s a finom, selyem paplan sem futotta annyira, hogy betakaródzhatott volna vele. Ha letolta, a melle; ha fölrántotta, a lába maradt takaró nélkül.

Nagyon igaz, hogy az ágy »princz«-nek, herczegnek való. Szébet és finomabbat soha életében nem látott, de mit ér — ha rövid? Felült tehát és elkeseredésében oda mormogta Poncius mellé most már Pilátust is. Le is száll mindjárt — ugymond — az ágyról és lefekszik a padlóra. Az kemény szállás ugyan, de legalább addig nyújtózik rajta, ameddig neki tetszik.

— Ne morogj, testvér, intette Kovács, ki eközben szintén elfoglalta és kedvére megbámulta a maga »fájn« ágyát, melynél különbet tán még a Rákolti-kastély termeiben sem lehet látni; pedig hej!... ott beh sokféle mindenféle van, amire ráillik a tréfás formájában is komoly értelmű mondás: »ez aztán — teszi!« Bizony — teszi! Minden herczegen átrepülvén, a legény egyenesen a király ő felsége számára valónak ítélte ágyát. »Egyebekben pedig lassabban terécselj, öcsém trompéter, mert föl találod keltetni az urfit.«

Dandóczy erre abbahagyta a dohogást, de halk hangon kijelentette, hogy a hajóra való szállásuk legelső percétől kezdve sok minden nincs inyére, bár nem szólt, nehogy kéretlen kotnyeleskedéssel vádolhassák. Ő ugyan nem törí fejét valami nagyon a

dolgon — voltaképen nem is rá tartozik mert ő csak szegény cigány ezen a világon és egyéb semmi; de bizonyos, hogy nem úgy van, amint lennie kellene.

— Mondasz valamit, Ferkó, hagyta rá elgondolkozva Kovács, és szintén felült ágyában, hogy pár perczig meghányják-vessék ezt egyiköknek sem tetsző dolgot.

— Kiderilt, látod, dörmögte Dandóczy fejcsóválva,

hogy más gézesre tévesztett fel az á májom, ki á bágáziát idétalicskázta.

— Hm . . . e bizony igaz.

— Pedig én mondtám, hogy »csá«-rá viszen!

— Igaz. Mondtad.

— Rosszul vezetett . . . tán ákáráttál . . .

— Az is kell a nyirott fejinek, mormogta fenyegetve a legény, hogy készakarattal tette légyen. Béteremteném érette a fejit!

— Nem tudsz repilni, komé!

— Nem hát! De ahol én egyszer már voltam, oda száz kicsi esztendő után is akkurátusan visszatanálok, hogy ha kinek mivel tartozom, megfizessem. Oda tanálok én abba a Katiróba is . . .

— Odá bizony tegnáp! Hol ván ázs már! Nágjobb baj, hogy itt vágyunk ezsen á nágyon nem seretem gézesen, kin áz á hosszu, hosszu gólyakirály ázs ur.

— No már igaz, hogy király lenne csakugyan a gólyák között, amilyen istentelenül ki vagon nyujtva! Négy singes fuszulyka (bab)-karóval se igen lehessen fölérni néki a tisztelt orrát, olyan magasan böködi véle a levegő-egyet.

— Hát ázs á pipádohány-képu kelyek? Rendes dolog ázs, hogy ilyen pipádohány-képu kelyek legyenek égy tisztességes gézesen?

Kovács Miska ráhagyta, hogy biz' az aligha rendes dolog. Aztán eszébe jutott valami, amiről hallott egyszer valahol és ami nagyon megragadta a képzelő tehetségét.

— Hátha tán, izé . . . mit mondok . . . Kalócz légyen a hosszú gólyakirály?

— Mi ázs té?

— Mondom, hogy: kalócz. (Kalóz.)

— Ki ázs té?

— Már hogy ki? Hát elsőbbit is afféle . . . kalócz. Afféle kalócz-rabló, ki jószerencsére ténfereg ide-oda a tengervizeken, aztán rabol, ha van mit. Afféle futóbetyár — hogy ugy mondjam — mint Sobri Jóska, Bogár Imre, Savanyu Józsi, Rózsa Sándor, Harhula Juon, Janku vagy Axentye, az oláh.

— Hisen ázst én isméréim!

— Én is láttam vagy kétszer a pokolravalót, dörmögte a legény. Merthogy ez az Axentye csak afféle kapczabetyár volt, ki a forradalomkor Nagy-Enyeden még a pólyás gyermekeket is legyilkolta, s bottal verette agyon a szegény asszonynepet télen, nagy hidegben, a református templom előtt.

— Hé, a gyálázatos! csóválta a fejét Dandóczi; s még sem ákásztották fel?

— Nem a! Még kvétáncziát is kap Bécsből, amiért olyan akasztófára való gyilkos volt.

— Ne besilj, té!

— De bizony beszélek, mert igaz! Olyan bolond dolog ez, testvér, mintha most előbb jól kupán teremtenélek, aztán legyürnélek hajadnál fogva ide e, a pádimentomra, aztán rád térbetyülnék és kihanám az gyomrod a panganéttal. Aztán te fizetnél nekem ezért a cselekedetemért holtom napjáig 800 pengő forintnyi kvétáncziát, merthogy Axentye ennyit kap, amiért azon szegény enyediket felhasogatta 48-ban a mokányaival.

— Ejnyé, hogy á devlá rugjá meg! méltatlankodott Dandóczi. No, há mígegyszer esszeákádok véle Bálázsfalván, lekepem.

— Be is kerülsz a dutyiba, tudom! Olyan igazság vagy a világon, testvér, hogy boldogult édes apám, ki féllábát vesztette

a szabadságharcban Nagy-Szebennél, egy rongyos garas segedelmet se kapott. Ez a gyilkos Axentye azonban kap 800 pengőt.

— Jáj, hát ezs nágy sígyen . . .

— Bizony nagy! Egyébiránt most inkább azt akarom mondani, hogy ha ezen hosszú gólyakirály csakugyan kalócz, itt nem lehet affélét tenni a te rongyos more virtusoddal, hogy izé . . . »lekepem«, aztán annyi. Mert ha ilyen kalócz megharagszik, hát kiliferál a hajóján valami jó messze helyre, ott szépen kivetkeztet a holminkból és ott hagy.

Dandóczy bólintott, hogy érti.

— Tehát nem lehessen fejfel neki menni a falnak, folytatta suttogó hangon a legény, hanem majd figyelmezzünk és úgy igazítjuk a dolgot, hogy kikerüljük a bajt. Lehet tán, hogy mindez csak beszéd. Az urfi elvégre tudja, hogy mit teszen. Nem hiszem, hogy szóba álljon akármiféle kalóczczal, már pedig azzal a hosszú gólyával szóba állott.

A halk hangon folytatott beszélgetésnek itt vége szakadt. A két legény szemére ónsulylyal nehezedett az álom. Pár perc múlva aztán nem is hangzott többé egy szó sem.

Elaludtak.

Országos Széchenyi Könyvtár

II.

Teljes nyolcz órai alvás után — a »Negro« aznap reggel öt órakor futott ki a cattarói kikötőből a nyílt tengerre — délután egy óra körül járt már az idő, midőn Rákolti végre fölébredt az üdítő álomból, s elhagyva az ágyat, felöltözött.

Az égbolt odakünn borus volt s az északról nyugatnak uszó szürke fellegekből lassan szállingózott a hó. A tengernek egész messze a szemhatárig gyengén hullámzó, barátságatlan, szürkészöld felülete volt, mint őszi köd idején a rónaságnak.

— Auf! (föl) kiáltotta a másik két ágy felé, hol emberei aludták az igazak álmát.

A jól ismert vezényszóra, mely a napos-káplár szájából, hol mélyen, hol hegyesen, télen reggeli hat, nyáron öt órakor a század valamennyi »Zimmer«-jébe (szobájába) be szokott rikkantani, Dandóczy és Kovács azonnal fölébredtek s révedezve dörzsölgették ki szemeikből az álomosságot. Beletelt néhány pillanat, mig tudatára ébredtek, hogy most voltaképen nem a kaszárnában, hanem

egy tengerjáró gőzös hajó-szobájában haladnak délnek, a Földközi tenger felé.

Hanem aztán gyorsan talpon volt mind a kettő.

Öltözködés közben Dandóczy fölvetette több egyebek közt a »kalócz« kérdést is.

— Miská ázstát mondtá, fordult Rákoltihoz, miközben holmiját rendbe szedve, revolverét fölkapcsolta a derekára, hogy háthá tán kalócz ázs á rétténetésén hosszú tengeri gólya?

— Nem mondtam, hogy az, javította ki Kovács, hanem csak úgy gondoltam . . .

— Rosszul gondoltad, Miska fiam, válaszolta az ifju; a tengeri kalózv világ ideje régen elmúlt. Az utolsó ilyen kalózkodó hajókat az e végből kiküldött egyesült európai hadihajók ágyui 1869-ben a Kanári szigetek mellett tették tönkre. Ezzel a tenger mélyére süllyesztett tizennyolcz kalóz-gályával megszűnt a »régi szép idő«. A következő évben, 1870, május 23-án, Robey francia tengernagy ugyan még ráakadt az Antillák közelében egy ilyen fekete lobogó alatt csatangoló kalóz-gályára, de nagyon röviden végzett vele. Pár percz alatt összelövette, s a gálya mindenestől, ami rajta volt, kalózaival együtt leörvénylett a tenger fenekére. Ez volt a »régi szép idő« utolsó hattyudala. Azóta tiszták a tengerek.

— Már instálom, dunnyogta Kovács félhangon, nincs az az aranyszemü, tiszta búza a világon, akiben — elbujva itt-ott — ne lenne konkoly . . .

— Konkoly mindenütt akad, válaszolta elgondolkozva Rákolti.

Tessék . . . ilyesmi neki, a felvilágosodott, művelt fiatal embernek eszébe sem jutott volna. Pedig hangozzék az első pillanatban egy-egy ily riasztó lehetőség bármily képtelenségnek, nem árt, ha számot vet vele az ember, mihelyt a lehetőség nincs kizárva. Bővebb megfontolás után azonban elvetette ezt a nyugtalanító föltevést. Ha talán valahol, a világtenger valamely félreeső pontján garázdálkodhatik is tengeri rabló, az nem fog bejönni Cattaróba. Ez oly logikus, oly világos és egyszerű igazság, amelyről nem lehet disputálni. Mindezeknél fogva tehát hasonló kalandos lehetőségről a jelen esetben szó sem lehet.

— Készüljetek, fiuk, adta ki a parancsot, fölme gyünk a fedélzetre!

A kabinfolyosó, hová emberei kíséretében kilépett, ragyogott a tisztaságtól. A szőnyeg, mely az egész folyosó padlóját beborította, finom és puha volt. A falak világos szürke lakk-festése szinte csillogva sugározta vissza a gömbölyű hajó-ablakokon beszűrődő világosságot.

— Igen egy rendes szállás, mondotta Kovács Miska, midőn a berendezés csinját és kifogástalan eleganciáját kedvére megbámulta.

A fedélzetre érve, Rákolti kíváncsian nézett körül a hajón, s amit e gyors szemle közben látnia kellett, az bő anyagot adott a meglepetésre.

Különös tengeri gőzös volt ez a »Negro« (fekete); tökéletesen megfelelt a nevének, mert feketére volt rajta festve még a szélfogó kémények benső kámvája is. A padlók, az aczél bordázat, a parancsnoki hid, az összes korlátok, a gép-kémények fényes feketére befestve, vagy lakkal bemázolva. Mindez valami sötét, szinte ijesztő hatást gyakorolt az első pillanatban.

A hajó hosszú volt, s aránylag nagyon keskeny.

Rendkívül gyorsan szelte e keskenysége miatt a tengert, majdnem reptülni látszott a vizen, mint a madár.

Rákoltit azonban főleg a hajó legénysége lepte meg; jól megtermett, erőteljes marokkói arab volt valamennyi.

Törökországi hajókon nem ritkaság az arab matróz; akad egy-kettő a spanyol, francia és portugál gőzösökön is, de hogy

egy német lobogó alatt vitorlázó és — úgy látszik — első rangu tengeri gőzös egész legénysége (valami 65—70 ember) csupa marokkói arab legyen, ez annyira szokatlan és meglepő dolog volt, hogy szinte gyanussá vált.

— Nem értem...
mormogta fejét
rázva.

Az arabok komolyan végezték kötelességüket, s nem törődtek az utasokkal.

Utas egyébiránt egyetlen egy sem volt látható rajtuk kívül.

Rákolti ezt azzal iparkodott magának megmagyarázni, hogy bizonyosan délutáni pihenőt tartanak kabinjaikban. Az ebédet pontosan déli 12 órakor tálalják a hajókon, most pedig már közel fél kettőre járt az idő. Valószínű tehát, hogy az utasok egy kis délutáni alvásra vonultak vissza. Hosszabb tengeri uton még az is szunyókál ilyenkor egy kicsit, aki e tunya szokásnak más-különben soha sem hódol otthon a szárazföldön.

Csakhamar feltűnt a fedélzeten Ritter Franz von Cavalcanti tengerész-kapitány hosszú alakja is.

Midőn észrevette hajója utasait, néhány rövid, száraz utasítást adott matrózainak, aztán előre jött és udvariasan jó napot kívánva Rákoltinak, megkérdezte, hogy hol óhajt étkezni: az ebédlőben-e, vagy lenn a kabinban?

— Inkább a kabinban, felelte az ifju; embereim nincsenek oly nagy társasághoz szokva, mint amilyen egy közös asztalnál össze szokott gyűlni.

A »lovag« ur ajkain kedélyes mosoly játszadozott.

— Ha csak ez tartja önt vissza, mondotta könnyed hangon, akkor bátran helyet foglalhatnak az urak az ebédlő közös asztalánál. Fájdalom, egyedül lesznek.

— Egyedül?

— Ugy van, uram, ismételte mosolyogva a kapitány, s apró szemeivel szaporán pislogatott. Fájdalom, egyedül, mert e gyönyörű nagy hajó, ez a szép fekete ördög, önöket kivéve, jelenleg senkit sem szállít.

— Lehetetlen!

— Valóban, ez lehetetlennek látszik, de ismétlem: fájdalom, így van. A veszteség, mely e miatt a »Negro« pénztárát éri, csinos kis összeget képvisel . . . jóllehet az is igaz, hogy hajóm, rendes körülmények között, nem foglalkozik személyszállítással.

— Az ön hajója ez?

— Igenis, az enyém! válaszolta némi büszkeséggel a tengerész. Megvásároltam egy hamburgi kereskedő-részvénytársaságtól, s most szállítási üzleteket kötök vele a világ minden része

felé. Mindent elvállalok, amit csak lehet. Legjobban szeretem, természetesen, az úgy nevezett »fogas« üzleteket.

— Mit ért ön »fogas« üzleten? A csempészetet?

— Pihá, dehogy! válaszolta elutasítva a »*Negro*« hosszú ura. A csempészet apró embereknek való, silány foglalkozás. Az én foglalkozásom, helyesebben szólva: művészetem és veszedelmes ügyességem sokkal nagyobb célokat szolgál. Ezért alkalmazok csupa merő tanulatlan, durva, félvad marokkói arab kutyát a »*Negro*«-n és nem tanultabb európai matrózt, kik valamely valódi vagy képzelt sérelem megtorlása fejében például most is beáruhatnának az angol tengerparti hatóságoknak, hogy a szigorú tilalom és a czirkáló angol hadihajók kijátszásával fegyvert és löszert szállítok a Kongó mellé.

— Hogyan, uram? kérdezte örvendő meglepetéssel Rákolti. Ön a Kongóhoz tart?

— Ugy van, bólíntott Cavalcanti lovag, miközben egy finom szivarra gyujtva, látható élvezettel fujta ki orrán keresztül az illatos füstöt. Remélem, hogy oda is jutok. Tudom, hogy ön is oda iparkodik. Azt is tudom — Bráz Drágutin útján, ki régi jó ismerősöm — hogy milyen czélből ohajt behatolni a feketék közé. De figyelmeztetem, hogy most veszedelmesen rossz idők járnak odalenn minden fehér emberre, aki a tengerparttól husz kilométernél beljebb merészkedik.

— Mit törődöm én veszéllyel! kiáltotta felindultan az ifju. Az a fő, hogy odajussak. Uram! Végtelenül örvendek, hogy a véletlen az ön hajójára hozott.

— Részemről a szerencse! válaszolta lekötelező bókkal a kapitány. Szívesen elviszem önt, de nem hiszem, hogy a feladatot, melyet maga elé tűzött, sikerrel megoldhassa.

— Mindent megpróbálok és mindent merek!

— Mindez szép, de fölötte kétséges. Sőt majdnem lehetetlen! Azon a »sötét« földrészen, hová ön el akar jutni, röviddel ezelőtt — még talán két éve sincs — új néger állam alakult, mely nem csak a szomszédos törzsekkel, de az összes európaiakkal, főleg és természetesen a leginkább érdekelt angolokkal, ujjat húzott. Se szeri, se száma a már eddig is följegyezhető véres összeütközésnek. De még mennyi vér fog elfolyni . . . Mennyi vér!

— Engem semmi sem riaszt vissza!

— Elhiszem, uram, de az új birodalom ura: Dingán császár . . .
Rákolti fölkiáltott.

— Dingán! . . . mondja ön . . . Dingán!

A »Negro« parancsnoka nem értette a roppant felindulást, mely az ifju arczát e név hallatára elborította.

— Igenis . . . válaszolt fejével intve; az új állam: *Dingán császár birodalma*. Ezen a néven terjedt el hirtelen északra és délre. Az európai államok tengerparti, katonai, politikai és kereskedelmi hatásai hivatalosan nem vesznek ugyan tudomást róla, de ez mitsem változtat a dolgon. Dingán császár létezik, az új birodalom létezik, s a vereségeket nem lehet hivatalosan meg nem történekké tenni.

— Dingán . . . ismételte nagy izgatottsággal az ifju.

— Ugy látszik, uram, jegyezte meg a tengerész, hogy önt rendkívül érdekli ez a név?

— Rendkívül, kapitány, eltalálta! Atyám expedíciójának vezetőjét Dingánnak hívták és ha . . . talán . . .

Cavalcanti lovag elmosolyodott és fejét rázta.

— Nem valószínű, hogy az új birodalom *császára* valaha vezetője lett volna az ön atyjának. A vadak közt sok minden lehetséges, amit mi lehetetlennek tartunk, de bocsánat . . . az még a legislegsötétebb világ részében sem valószínű, hogy egy »kiszongó« (utmutató) néger birodalmat alapítson és császárrá legyen.

Rákolti belátta, hogy a hosszú Ritternek körülbelül tökéletesen igaza van. A gyanu azonban mégis ott maradt a szívében, hiába akarta kiirtani.

— A háborun kívül, melyet az új császár — mint mondám — összes szomszédaival folytat, számolnia kell önnek a földrész belső felé indítandó fegyveres karaván költségeivel is, ami tekintélyes summára rug.

Rákolti legyintett a kezével.

— A pénz nem akadály.

— Sokba kerül; meg fogja látni . . . folytatta a tengerész, s apró szeméi sunyi leskelődéssel tapadtak az ifju vonásaira.

— Akár mennyibe kerül! — hangzott a határozott válasz.

Cavalcanti lovag elégedetten szivta be vékony ajkait, s nagy füstfelleget bocsátott szivarjából a levegőbe.

— All right! mondotta udvariasan; szerencsét kívánok, uram! Nem hiszem ugyan, hogy válialkozását siker koronázza, az ön

czélja azonban oly tiszteletre méltó, hősies és annyira szép, hogy meghalni is érdemes érte.

A tengerész most elbucsuzott, előbb azonban még megjegyezte, hogy szeretné, ha Rákolti semmit sem találna feltűnőnek, amit utközben esetleg tapasztalni fog.

— Nagyon természetes — végezte be mosolyogva — hogy olyan hajóval, mint a »*Negro*«, nem parádézhat az ember a tengerparti hatóságok orra előtt. Ennélfogva úgy kell laviroznom, hogy a hivatalos kíváncsiságot lehetetlenné tegyem. Más szóval: minél messzebb az összes szárazföldi partoktól! Megeshetik, hogy bujkálnom is kell . . . sőt nincs kizárva a futás lehetősége sem, de mindez ne aggassa önt. Arról van szó, hogy a »*Negro*«-n levő pár ezer fegyverről és a lőszerokről senkinek sem szabad tudnia, különben feltartóztatnak s az egész szállítmányt elkobozzák. E kellemetlen esetben természetesen ön sem kerülne el a vizsgálatot és bizony hetekig tartana, míg ártatlanságáról a hatóság meggyőződnék, s ön hét-nyolcz heti idővesztéssel folytathatná útját.

— Még csak az kellene! riadt fel megütközve az ifju.

— Legyen nyugodt! intett nevetve a hosszú Ritter; nem fogom magamat elcsipetni. Tíz nap múlva abban a helyzetben leszek, hogy önnek a Kongó torkolatától nyolcz kilométernyire, a déli »ambrizi« partokon, expedíciójához sikert és szerencsét kívánhassak.

— Bizonyos ez, kapitány? kérdezte örvendő izgatottsággal az ifju.

— Bizonyos! felelte vidáman a tengerész és elbucsuzva, dolgai után látott.

HETEDIK FEJEZET.

I.

Tíz nap! ismételte Rákolti jóleső elégedettséggel. Tíz nap — és lábai talán ugyanott fogják érinteni a sötét világrész földjét, ahol öt esztendővel ezelőtt atyja szállt partra. Szárnyakat kívánt a hajónak, repüljön! Repüljön, mint a fecske!

Boldog volt, hogy a »szép fekete ördög« csakugyan úgy repül, mint a fecske. A »*Negro*« négy hatalmas kéménye vastag gomolyokban ontotta magából a kőszénfüstöt, kettős nagy gépe — igazi aczél kolosszus — szakadatlanul dübörögve, rendkívüli

sebességgel forgatta a hajócsavart, mely örvénylő barázdát vágott maga után a vizen.

Megkövetelte azonban jogait a gyomor is. Ideje, hogy lemenjenek ebédelni.

— Lemegyünk, fiuk, a kabinba ebédelni!

De bizony akkorra már csak Kovács Miska nézegette a tenger végtelen felületét, Dandóczy nem volt a fődélzetén.

— A trompéter rég lement, urfi, jelentette a legény, mert hogy azt mondta: éhes.

— Igaza van! Lemegyünk fiam mi is.

Midőn Rákolti a kabinba nyitott, Dandóczy már javában falatozgatott a terített asztal mellett. Csakhogy nem az asztalon levő ebédnek ráeső részét fogyasztotta, hanem a saját tarisznyájából előszedett paprikás szalonnát és a magával hozott »komisz«-t (katona-kenyér) majszolgatta felséges jó étvágygyal.

Rákolti elmosolyodott, midőn a nagy komolyan falatozó cigányt megpillantotta.

— Hát te mit csinálsz? Miért nem eszel ezekből az ételekből? Dandóczy fejét rázta.

— Né tesszen hárágudni, kenyergem, mondotta bizalmatlanul, de bizs én nem hiszék ezeknek ázs íteleknek.

— Azt hiszed, hogy meg vannak mérgezve?

— Sohsé tudja ázs ember...

Kovács Miska rögtön felkapta a cigány gyanuját. Bizony, sohasem lehet azt tudni, mit ad itt a becsületes magyar gyomornak ez a rettentő hosszú »golya- király«. Mert neki ugyan hiába kellemeztetné magát és hiába mosolyogna finomul, mint egy

belső udvarbéli (komornyik) csupaszs képtü német, nem hinne neki egy perczig sem.

— Nines igazad, Miska fiam! rázta fejét tagadó mozdulattal az ifju; félreismered a kapitány urat.

— Lehet, urfi, lehet . . . de nem bizonyos . . . makacsodott a legény. Már csak én is a mondó lévén, hogy ne méltóztassék enni ezekből az ételekből.

— Bolond beszéd! válaszolta az ifju, s hogy bebizonyítsa, mennyire bolond, nyomban hozzálátott az ebédhez, amely bőséges, jóízű és minden tekintetben kifogástalan volt.

Dandóczy vállait vonogatta és azután sem kóstolta meg a tálak izletes tartalmát, inkább bizott a »komisz«-ban, meg a szalonnában. Kovács Miska egy ideig még elnézegette, mily nyugodtan eszi fiatal ura a »menázsit«, azután maga is kivett tányérjára a káposzta mellől egy szelet sonkát, s miután jól megvizsgálta, megette. Arra azonban ő sem volt rábirható, hogy a theából és vajból ráeső részt is elfogyassza. Azt mondta, máskor. A sonkát — úgy mond — bajos megmérgezni, a vaját és a sárga meleg vizet (ez volt a thea) azonban könnyű. Csak belekever az ember egy kis szerecsikát (arzén-méreg) és megvan. Se ize, se büze ennek a veszedelmes méregnek: az ember lenyeli gyanútlanul és ha rögtön nem segít rajta a doktor, tíz perczek mulva odavan . . . testálhat.

— Vala ilyen csufság, mesélte falatozás közben. Odahaza is egyszer régebben. Emlékszem rá! A hatvan esztendő, részeges öreg Kispál Ábris egyszer fejibe vette, hogy eltészi láb alól a hitese feleségét, aki szegény feje, furt (folyton) azon ügyekezett, hogy ne italozzék annyit az ura, de legyen vénségire rendes ember. Hát nem szerze szerecsikát a vén gonosz? Bizony szerze a, s bizony beadta a szegény néném-asszonyinak kecsketejben. Csöppbe mult, hogy a jó lélek föl nem fordult tőle. No, de hurokra is kerül hamar a vén gonosz! A zsandárok bévítették Vásárhelyre, onnan elkerült Szamos-Ujvárra, a tömlöczbe, ahol is tán még most is fonja a kosarat meg a szatyrot.

— Ne félj, Miska fiam, itt senki sem fog szerecsikát keverni az ételekbe.

— Mondom urfi, hogy lehet, de nem bizonyos — válaszolta a legény!

A tengeri ut nem nyújtott semmi változatosságot.

Az első két-három nap még csak eltelt valahogy, a negyedik azonban már nagyon hosszúnak kezdett tetszeni, főleg, mert semmi sem volt, ami valamelyes szórakozást nyújthatott volna. Rákolti még csak eltöltötte az időt olvasással, Dandóczi és Kovács azonban óraszámra unatkoztak és nem tudták, hogy mit kezdjenek a végtelen lassúnak tetsző teméntelen idővel, mely itt rendelkezésükre állott.

Rákolti csakhamar meggyőződött róla, hogy a hosszú Ritter igazat beszélt, midőn kijelentette, hogy nem áll érdekében a »parádézás«. Nem is parádézott a sebesen repülő »*Negro*« sehol.

A magas parancsnoki hid közelében a napnak és éjnek kivétel nélkül minden órájában ott állt egy-egy sötét arczu arab, kinek nyilván az volt szigorú kötelessége, hogy szeme egy perczre se mozduljon el a látó-határról, s a mutatkozó hajók utjának irányát a legnagyobb pontossággal kikémlelje. Ezt az irányt Cavalcanti lovag aztán a leggondosabban kikerülte. Megesett az is, hogy két-ség esetén inkább megállította futásában a »*Negro*«-t, míg tisztába nem jött vele, hogy a nagy messzeségben feltűnedező idegen gőzöst mely irányban kerülheti ki legbiztosabban.

— Mégis csak fura egy sor az, nagyságos urfi, fakadt ki Kovács egy ilyen alkalommal, hogy im, bujkál ez a mi hajónk még az enmaga árnyékátul is.

— Ok nélkül semmi sincs, Miska!

— Tudván, hogy nincs! De már mégis csak fura, hogy mindéig ezt az istentelen nagy zöd vizet, meg az levegő-egét látván, még csak azt sem tudja az ember, hogy hol jár voltaképpen?

Ez kérdés volt, Rákolti azonban nem tudott helyes választ adni, mert maga sem volt vele tisztában: hol járhatnak.

Gibraltár alatt, hét nappal ezelőtt, éjjeli egy és két óra között haladt el a hajó; ezt a sötétség daczára is észre vette; de hogy most, a nyolczadik napon hol hasítja aczélos orra a tengert, azt csak hozzávetőleg, a hőmérséklet érezhető nagy változásából sejtette, amennyiben a hőmérő már kora reggel + 30 C. fokot mutatott, s délfele egész + 52 C. fokig emelkedve a forró, égövi tájak közelségét árulta el.

A hőség napközben semmit sem változott, éjjelre azonban annyira lehült a levegő, hogy a hőmérő higánya alig emelkedett + 5 fok fölé.

Mindez, nem különben a szokatlanul nagynak látszó, fényes hold s az éjjeli égbolt mély kékségében tündöklő csillagok szépsége az egyenlítő közeledését jelentették.

Cavalcanti lovag, akihez eziránt kérdést intézett, röviden azt a választ adta, hogy a »Negro« pár óra múlva keresztül fog haladni a 10-dik szélességi fokon.

— Még két nap, uram és el fogjuk érni a Kongót.

— Bocsánat, a kérdezősködésért, mondotta Rákolti, türelmetlen vagyok.

— Magam is, felelte kurtán a tengerész.

A »lovag« ur modora általában nagy változást mutatott. Amilyen szivélyes, udvarias és jókedvűen vidám volt eddig, annyira zárkózott lett egyszerre, minden átmenet és magyarázat nélkül. Mintha kicserelték volna. Sovány arczán néha erős izgatottságot lehetett észrevenni. Szemei nyugtalanul tapadtak a parancsnoki hidon álló távcső lencséjére, melyen át a leg gondosabb kutatás alá vette keleti és déli irányban a tengert.

Rákolti egy ideig szótlanul nézte, azután megállt a szélfogó kémények közelében, s maga is vizsgálni kezdte a láthatárt egy erős tábori látcsövön keresztül.

Perczekig vizsgálódott, de semmit sem tudott észrevenni. Az óriási víztükör mozdulatlanul terjedt a messzeségbe. Füstnek, mely valamely idegen gőzös közelségét árulta volna el, sehol semmi nyoma.

— Himmel . . . sacrament! mormogta ingerülten a kapitány, s idegességében szinte leütötte állványáról a távcsövet — nem látom . . .

— Mi baj, kapitány ur? kérdezte Rákolti.

— Az, hogy nem tudom meglátni!

— Mit?

— A kopót!

— Kopót? Itt a tengeren? Vagy talán . . .

— Ugy van, amint sejti! kiáltotta nyers hangon a tengerész; a »*Negro*«-t már több mint kilencz órája üldözi egy angol kopó — egy átkozott pánczélos kutya!

Cavalcanti kapitányt sima modora tökéletesen eserben hagyta. Dühösen dobbantott hosszú lábaival, s négy-öt parancsot röpitett le arabjainak majdnem ugyan-egy időben a parancsnoki hídról. Azután felkiáltott:

— A minden ördögökre! Nem hagyom magamat elfogatni.

— De uram, jegyezte meg kételkedve az ifju, bizonyos ön abban, hogy üldözik?

— Nem mesélek! válaszolta indulatosan a kapitány.

— Sehol sem látni semmit . . .

— Mondom önnek, hogy a czirkáló angol flotta egyik ágyunaszádja már kilencz óra óta nyomomban van!

— Nem látok semmit.

— Mit tudja ön? Oh a kutya . . . a kutya! harsogta indulatos dühvel a hosszú Ritter. Megszagolta, hogy mi van a *Negro* hasában! De nem fog utólélni . . . nyomot vesztek . . . itthagynom az átkozottat!

— Hadihajóról van szó?

— Természetesen! A 10-ik szélességi foktól lefelé, végig az egész nyugat afrikai parton és a guineai öbölben, mindenütt czirkálnak ezek a nyomorultak! A mult hónapban keresztül tudtam bujni köztük, nem vettek észre; most azonban észrevett egy ilyen kopó és nyomomban van. Azt mondja ön, hogy nem látja! Persze . . . mit ért ön ehhez! Elégedjék meg annyival, hogy veszélyben forog, s könnyen megeshetik, hogy lekerül velem együtt a tenger fenekére!

Cavalcanti lovag epésen elkaczagta magát.

— Most pedig, fiatal barátom, mondotta parancsoló hangon, legyen szives és hagyja el a földézetet!

Rákolti elismerte, hogy minden kapitány föltétlen ur a maga hajóján, a hosszú Ritter kiméletlen hangja azonban felboszantotta. A magyar ember vére könnyen lobban.

— Megyek, uram, válaszolta csipősen; meg kell azonban jegyeznem, hogy modorát, enyhén szólva, legalább is furesának tartom.

— Sajnálom! Nincs időm!

— Művelt embernek erre mindig van ideje! vágta oda haraggal az ifju.

Cavalcanti lovag arczát vörösre festette a vér.

— Nincs időm . . . értette? . . . nincs időm, hogy az ön feleseléseivel foglalkozzam! Kérem, vonuljon vissza azonnal és ne ingereljen!

Rákolti végig nézte vállán keresztül a hosszú urat.

— Ugy látom, felelte megvető mozdulattal, hogy nem tudja, mit beszél. Elvesztette a fejét. Olybá veszem tehát, mintha semmit sem mondott volna.

Ezzel megfordult és otthagyta a kapitányt. Az még utána kiáltott valami indulatos szót, de azt már nem lehetett hangja rikácsolásától megérteni.

Jellemző változás! Ime, egy eladdig mindenkor udvariasnak mutatkozó ember, kinek lényéről a veszély előérzete oly gyorsan és oly tökéletesen letörli a műveltség minden mázát, hogy ez a dolog már nem is boszantó többé, hanem egyszerűen nevetséges. Egy ily egész benső tartalmából kiforgatott, fejvesztett ember csakugyan nem sérthet meg. Talán nem is volt szándékában.

Rákolti gyorsan lobbanó, heves és gyakorta erőszakos temperamentumot (vérmérsékletet) örökölt ingyen ajándék gyanánt a természettől, de gyors föllobbanásai mellett is ritka higgadtsággal tudta megítélni az embereket, akik szenvedélyességét felköltötték.

Alig, hogy faképnél hagyta a kapitányt, már nem neheztelt rá. Haragja elpárolgott. Meg tudta érteni a veszélyes helyzetet, mely ez embert és hajóját fenyegeti s éppen nem csodálkozott rajta, hogy minden egyébről megfeledkezve, izgatottságában oly nevetlen magaviseletre ragadtatta magát, mint egy teherhordó. Csak a legkiválóbb jellemű férfiak őrzik meg lényök nemességét az élet válságos perceiben. De mily kevés az ilyen igazán nagy ember! A lelki nemesség és jellembeli szilárdság ily rendkívüli tökélyét Ritter Franz v. Cavalcanti urtól csakugyan nem lehetett megkivánni.

II.

Néhány óra múlva Rákolti megtudta azt is, hogy a hosszú Rittert tökéletesen félreismerte.

Esti nyolcz órakor ugyanis, midőn Dandóczival és Kovács Miskával éppen le akart ülni közös kabinjuk asztala mellé, hogy a föltálalt vacsorát elfogyassza, kinyílt az ajtó és belépett rajta a kapitány. Sipkája a fején, arcza sápadt; apró, pislogó szemei rosszindulatu, mély tűzben égtek, mint egy ragadozó szemei.

Háta mögött két marceziális arab matróz foglalt helyet az ajtó előtt.

— Jó estét . . . mormogta a kapitány.

— Jó estét! bólíntott hidegen Rákolti.

Cavalcanti lovag tekintete körülvillant a kabinban, azután keresztbe fonta mellén a karjait és így szólt:

— Tudomására kell hoznom, hogy a *Negro* nem menekülhet. Még két-három óra és a pánczélos kopó utól fog érni.

— Ön azzal dicsekedett, hogy semmi körülmények között sem hagyja magát elfogatni.

— Nem menekülhetek, rázta fejét sötéten a kapitány, megpróbáltam . . . nem megy . . . Az ágyu-naszád gépe jobb mint az enyém. Ismétlem, két-három óra alatt utólér. A *Negro*-n levő összes fegyverek és löszerek, melyeket Dingán gambai császár számára akartam a tengerpart egy elhagyatott helyén kicsempészni, elvannak veszve. A kopó elkobozza valamennyit.

— Ez baj, de még nem főbenjáró bűn. Nem értem az ön nagy félelmét.

— Nem félek! felelte göggel a hosszú lovag, de biztosítani akarom magamat... úgy amint lehet. Ön, kedves ur, annyira fiatal és oly becsületesnek látszik, folytatta gunyos, halk kaczajjal, hogy nem hagyhatom tovább gyermekes tévedésben. Tudtára kell tehát adnom, hogy a *Negro* nemcsak fegyver- és lőszer-szállításra, hanem az önhöz hasonló vagonos urak barátságos »kezelésére« is be van rendezve. Bráz Dragutin barátom szokott róla gondoskodni, hogy a megnyírásra alkalmas báránykák az éj sötétjében »tévedésből« a *Negro*-ra kerüljenek, mint ahogy önnel is történt.

— Mit jelentsen ez, uram! pattant fel ültéből az ifju.

Dandóczy és Kovács szintén felugrottak az asztal mellől, s közelebb nyomultak Rákoltihoz.

— Csendesen, uraim, szólt éles hangon a kapitány. Hideg vér és nyugalom, ez az első! Ellentállásról szó sem lehet. Van szerencsém különben kijelenteni, Rákolti ur, hogy teljes bátorságban érezheti magát. Én sem az ön, sem a kísérői életére nem pályázom. Egyetlen hajuk szála sem fog meggörbülni. Egy gyilkosság, fájdalom, már ugyis a lelkemen szárad... azt is megbántam... Mert talán most már nem fogja önt tulságosan meglepni, ha *miheztartás végett* bizalmasan bevallom, hogy a piemonti bűnpör hőse, melyre ön szives volt emlékezni, én vagyok.

— Ön! hökkent vissza Rákolti.

— Fájdalom, én, ismételte nyers nyiltsággal a kapitány. Méltányolnia kell tehát elhatározásomat, hogy a *Negro* nyomában levő angol kopóval nem óhajtok találkozni. Nem a tiltott áru miatt, melyet viszek, hanem saját kitűnő személyem miatt, mely elfogatásom esetén oly kellemetlen elbánásban részesülne a piemonti törvényszék fogházának udvarán, amit az ember nyaka semmiképen sem szokott kiállani...

Cavalcanti lovag halkán elnevette magát.

— Saprísti, uram! Ön, úgy látszik, meg van lepve.

— A dologra, kérem! Mit akar?

— Csekélység, mondotta a gazemberek sajátszerű élczelődésével a kapitány; szóra sem érdemes; de mégis szóllanom kell, nehogy udvariatlansággal vádolhasson. Megtehetném, hogy az ön két, jó kövér utazó-táskáját ott a sarokban, továbbá ruháit, fegy-

vereit, pénzét, szóval minden holmiját egyszerűen lefoglaljam, s ellenállás esetén, vérző szivvel bár s mélyen megszorodva, önt és kísérőit kidobassam itt a kabin-ablakon a tengerbe.

— Uram!

— Csöndesen kérem! Ne kapkodjon revolvere agyához, hisz már mondtam, hogy egy hajaszála sem fog meggörbülni. Nem játszom a kimondott szóval. Következetes és nagylelkű akarok lenni. Nem rabolni akarok . . . pfuj! Ez méltatlan volna hozzám. Beláthatja azonban, hogy a *Negro* elvesztésével rendkívül nagy anyagi csapás ér, ennél fogva tisztelettel meg kell kérnem, hogy kölcsönözze nekem pénzét, amíg abban a helyzetben leszek, hogy e kölcsön adott összeget hálásan visszafizethessem. Embereimmel, sajnos, el kell hagynom a *Negro*-t. Ön azonban itt marad, s az angolok kezébe kerülve, könnyű lesz bebizonyítania, hogy semmi köze hozzám. Ellenkezőleg! Rendkívül boldognak érzi magát, hogy megsza- badult tőlem, s oly kitűnő gentlemanek társaságába került, mint amilyen a nyomomban levő »*Her Majesty*« angol ágyu-naszád tiszti-kara.

Cavalcanti lovag most visszaintett kezével az ajtó felé.

— Ez a két ficzko itt marad, nehogy valaki hivatlanul beto- lakodjék, míg ön a nekem kölcsön adandó összeget ide az asztalra leolvassa. Kérem, nem azonnal! Nem akarom önt zavarba hozni. Egy teljes órát szívesen engedek. Ime, most magára hagyom, s csak egy óra múlva fogok visszajönni, hogy ezt a kis kölcsön- ügyletet rendbe hozzuk.

Rákolti mozdulatlan állt. A szemtelenségnek ilyen megdöb- bentő tökélyéről fogalma sem volt.

A lovag ur szárazon mosolygott.

— Tehát, egy óra múlva, mi illustre! Egy óra múlva, ismétlem, bátor leszek újból tiszteletemet tenni. Csak ne zsenirozza magát! Elvégre keresztény felebaráti kötelesség, hogy segítsünk egymáson, ha egyikünk-másikunk bajba kerül. A legkisebb értéket is köszö- nettel fogadom, sőt kérnem kell önt, hogy ne tartsa magánál a kisebb értékeket sem . . . Rendkívül megszoritana, ha meg kel- lene önt motoztatnom!

A kapitány erre sarkon fordult, s köszönés nélkül elhagyta a kabint. Az ajtót becsapta maga után, s a kulcsot reáfordította.

— Gazember! fakadt ki megvetéssel Rákolti, midőn meg- győződött róla, hogy a kabin ajtaja csakugyan be van zárva.

NYOLCZADIK FEJEZET.

I.

Dandóczy vállalkozott rá, hogy kitöri az ajtót és visszahozza a »gólyakirályt«. A cigány Herkules szeme vérbe borult; vastag öklei összeszorultak, reszketett a felindulástól az egész ember. Kovács Miskában is tüzet fogott a nyárád-szegi virtus. Fölragadta a sarokból a fegyvert s puska-aggyal akart neki menni az ajtónak, hogy kidöntse és a künn strázsáló két arabot megtanítsa a magyar becsületre.

Rákolti azonban visszaparancsolta őket.

Erőszakkal ebben a válságos helyzetben nem lehet boldogulni.

Egy csöpp hidegvér többet ér ilyenkor egy tenger indulatnál. Mit kezdhet három ember hatvanöt-hetven ellen?

— Mondtám én, héj, szólt elkeseredve Dandóczy, midőn nagy nehezen belátta, hogy haragja és hatalmas testi ereje a jelen körülmények között semmit sem ér, hogy akárattál tévesztett bé erre á gézsesre Katiróban ázs á bugyigós szolgál!

— Hát ugy-e bizony nagyságos urfi, toldotta mérgesen Kovács, ihol kisüle mégis, mi pocsek egy fajzat vala ott Katiróban az a semmirekellő albán! Haj, haj, az árgyéusát! Be szeretném, ha most hirtelenében szembe tisztelhetném!

— Mingyárt ágyoncsápnám! kiáltotta dühösen Dandóczy, s akkorát lökött egyet az utjába kerülő széken, hogy menten kitört a lába.

Rákolti csitította az elkeseredett embereket.

— Nyugalom, fiuk! Így nem megyünk semmire, mondotta csillapítva; ami történt, megtörtént. Tévedtem, de ezen most már nem lehet segíteni. Az emberekbe vetett bizalom veszedelmes helyzetbe sodort, de meg fogunk szabadulni.

— Hogyan, instálom? kérdezte Kovács; hiszen ez a hosszú rabló ránk lakatoló az ajtót.

— Nem tesz semmit, válaszolta Rákolti; mégis megfogunk szabadulni.

— Csák repilni tudnánk . . . mormogta hitetlenül a cigány.

— Nézz ki, Ferkó fiam, az ablakon, aztán mondd el, hogy mit látsz.

Dandóczy a kabin-ablakhoz rohant és kinézett rajta.

Künn leszállt az esti homály. Az égbolt felhős volt; csak itt-ott tünedezett elő egy-egy csillag. A hold tündöklő tányérja mind-egyre elbújt a lassan tova uszó felhők sátora mögé. A tengert alig lehetett látni a homályban, melyet az egyenlítői forróság miatt felületéről felszálló párák még inkább sűrítettek.

— Nos, mit látsz?

— Semmit sém, kenyerem . . . válaszolta a cigány.

— Fölfelé nézz, ne lefelé! utasította az ifju.

Dandóczy gyorsan felpillantott.

— Csinákli van itt fénn! kiáltotta meglepetve.

Kovács Miska oly gyorsan termett az ablak mellett, mintha puskából lőtték volna ki.

— Lássam, testvér! kíváncsiskodott izgatottan; az ám, urfi; egy csónak fityeg idefenn lánczon!

Rákolti most visszaparancsolta őket az ablaktól.

— Ugy van, fiuk! A hajó egyik kisebb mentő-csónakja éppen a mi kabinunk ablaka fölött lóg. Ezt én azonnal észrevettem, de sohasem hittem volna, hogy valaha hasznát fogjuk venni. Az isteni kegyelem azonban velünk van és nem engedi, hogy életem legnagyobb tervét és legszebb célját egy ilyen kalandor, mint a *Negro* kapitánya, meghiúsítsa.

— Rabló! . . . sziszegte fogai között Kovács.

— Nem ádnám egy piczuláért (tiz krajezár), dörmögte a cigány, há egy kicsikét mégfogdoshatnám . . .

— Hallgassatok ide! folytatta Rákolti, miközben a kabin-ablakhoz sietve, kinyitotta. A csónak lánczos csigára van erősítve; most tehát minden attól függ: le tudjuk-e úgy huzni ide az ablakig, hogy semmi zajt ne okozzon, különben észreveszik odafenn a fedélzeten és akkor az egész terv füstbe megy.

— Majd én léhuzom, ajánlkozott Dandóczy.

— Próbáld meg, utasította Rákolti, állj ki ide az ablakra, mi ketten majd tartunk, hogy le ne szédülj. De vigyázva!

— Vigyázok, intett fejével a cigány, miközben fölmászott az ablakra és kihajolt rajta.

Rákolti és Kovács megragadták a lábait, s erősen tartották, nehogy elveszítse az egyensúlyt, s belezuhanjon a tengerbe.

Dandóczy megfogta a csónak alján levő uszony-barázdát és nekifeszülve huzni kezdte.

— Bográ ván ketve . . . dör-
mögte fejét rázva, nem éngéd . . .

— Nincs bogra kötve, mon-
dotta az ifju; az ilyen csónak
rendszerint kettős csigán szokott
lógni, hogy szükség esetén gyor-
san le lehessen ereszteni a vízre.
Fogd meg csak és húzd! De ne
rángasd!

Dandóczy nekifeszült és húzta.
Fenn erre megnyikordult az
egyik vas-csiga, melyen a vékony
lánc át volt húzva.

— Vigyázz! szólt rá hevesen
az ifju.

— Ne rángasd, az árgyélusát! . . . sugta fel boszankodva
Kovács; nem hallád-e, hogy azok a himpellérek odafenn észre-
veszik . . .

Dandóczy ráförmedt.

— Né karicsálj, té . . . haném segíts . . .

Kovács Miska egy szempillantás alatt fenn volt az ablakban.
Balkezeivel megfogta az ablakfát, jobbjaival a csónakot.

— Ánczváj . . . húzd, aki lelke vagyon! Csak nem fog fity-
tyet hányni két ilyen virágszálnak egy rongyos csónak . . .

Most aztán Dandóczy is megemberelte magát. Nagy izomereje egész megfeszítésével akkorát huzott a csónakon, hogy lerántotta majdnem az ablak alá.

— Gyere lé, bibás . . . mormogta az erőlködéstől kivörösödve.

— Lenn van már! örvendett Kovács.

— Tártsd! Le né repiljen a csinákli . . .

— Megmarad; gyere le, testvér! Itt a »csinákli« . . .

Erre Dandóczy is visszaugrott a kabinba s Rákolti utasításához képest nagy sietve segített Kovács Miskának, hogy a két vaskos és jó nehéz utazó-láda minél gyorsabban a csónakba kerüljön. Erre a műveletre ügyelni kellett. A csónak hosszú, de nagyon keskeny jóság volt, (tengerész-nyelven »swallow-skiff = fecskeladik) könnyűségénél fogva azonban a legsebesebben hajtható vízi járművek közé tartozott, mely ha arányosan volt megterhelve, jelentékeny terhet is elbirt. Erre az arányos súly-elosztásra azonban gondosan kellett ügyelni, különben meghibbant volna rajta az egyensúly, s ez most egyenlő lett volna a legvégzetesebb szerencsétlenséggel.

Ez volt az oka, hogy Rákolti három ízben is megcserélte a csónak közepébe emelt terhet, míg végül úgy találta, hogy a jármű egyensúlyban fog maradni.

— Készen vagytok? kérdezte végül, midőn egy pillantással meggyőződött, hogy a kabinban semmi sem maradt, ami tulajdonukat képezte.

— Igenis, készen lévén! jelentette Kovács.

— Akkor hát előre! Beszállni!

Dandóczy és Kovács felmásztak az ablakra, s onnan beszálltak a csónakba.

— Tartsátok a lánczokat! parancsolta Rákolti.

A legények megmarkolták a vékony lánczokat és erősen tartották őket mindaddig, míg pár pillanat múlva Rákolti is elfoglalta helyét a csónak kormányánál.

E pillanatban tompa ágyúlövés vágódott keresztül a homályos esti levegőn . . .

A *Negro* fődélzetéről fülsüketítő, dühös ordítás volt rá a válasz, mintha egy csomó éhes fenevad egyszerre bögött volna.

— Eresszétek el a lánczokat . . . súgta izgatottan az ifju.

— Ágyuznak, instálom . . .

— Hallgass! Ereszd!

Az elbocsátott lánczok csörrenve feszültek meg, s a csónak oly gyorsasággal ereszkedett le a hatalmas hajótest mellett a tengerre, hogy szinte csattant, midőn feneke vizet ért, mint a pisztolylövés. Más baj, szerencsére, nem történt. A jól elosztott teher egyensúlyban tartotta a könnyű járművet, mely néhány bizonytalan lengés után szilárdan állva maradt a vizen.

— Kézbe az evezőket fiuk! vezényelte Rákolti, s jó példát mutatva, maga is megragadta a csónak aljára fektetett evezők egyikét, hogy a *Negro* közeléből minél gyorsabban el lehessen távolítani a járművet, melytől most mindhármuk élete függött.

Dandóczy és Kovács rögtön kézbe kaptak egy-egy evezőt, s oly kemény erőfeszítéssel hajtották előre a karcsú csónakot, hogy majdnem repült — nevének megfelelően — mint egy igazi fecske.

Ekkorra már tökéletesen besötétedett.

A hold csak egy-egy perczre bukkant ki az égboltot elborító felhők közül.

A *Negro* nagy teste mint egy megvilágított ház uszott tova teljes gözzel a tenger vizén. Kéményeiből egész szikra fellegek vágódtak ki.

Távolabb, mintegy ezer lépésnyire, feltűnt az üldöző angol »kopó« fehér alakja is. Elsőrendű ágyu-naszádnak látszott, és bámulatos gyorsasággal közeledett. Alig két percz mulva már ismét kilobbant róla egy sárga villanás a sötétbe . . . azután megint egy . . .

Utána mély dörgés harsogott bele a forró egyenlitői levegőbe.

— Jaj, hogy bég! . . . kaczagott édesdeden Dandóczy.

— Hej, nagyságos urfi, kiáltott örvendő Kovács, midőn látta, hogy a *Negrórul* világos füst gomolyog föl a levegőbe; adná a magyarok Istene, hogy belekapott légyen a géczi csuda annak a rosszféle himpellérnek a hodályába (birka-akol), hadd égjék porrá, nem kár!

— Nem volt becsületes ember, az igaz, válaszolta Rákolti, de azért nem kell örülni a más ember baján, fiaim, mert az nem magyar emberhez illő. Mindenki megkapja, előbb vagy utóbb, amit megérdemel, de kárörömöt érezni a más veszedelmén, ha még olyan haszontalan fráter volt is az, aki veszedelembe került — még egyszer ismétlem — nem magyar virtus.

Kovács Miska elhallgatott, de most az egyszer titokban egészen más véleményen volt, mint fiatal ura, kinek szívében a nemes nagylelkűség le tudta győzni az ellensége pusztulásán diadalmaszkodható nemtelen kárörömöt. A legény azt tartotta, hogy »fogat fogért«, aki mily mértékkel másnak méri a jót, azonképen kapja meg mástól ő is a jót vagy a rosszat. »Ki fegyver által vét — ugymond az Irás — fegyverrel is kell elvesznie.« Ezt pedig a minden keresztyéni igazak foglalatja: a Szentírás mondja, tehát ugy is kell annak lennie örökkön-örökké . . . Ez ellen hiába beszél Rákolti szívéből a lovagias magyar erkölcs. Így volt világ eleje óta mindig és mindenütt a porlandó emberek között és így is marad.

Bizony, Dandóczyra sem hatott a nagylelkűség.

Midőn észrevette, hogy az angol pánczélosról egymásután négy sárga villanás lobbant ki a sötétségbe, s utána négyszeres mély ágyudőrej rázta meg a levegőt, megemelte kalapját, s a káröröm utánozhatatlan rosszindulatával kiáltotta:

— Szerencsís jó éjszakát kívánok! Olyan légyen á böred, mint egy rostá!

II.

Amennyire a mindinkább növekvő távolságban látni lehetett, a *Negro* kétségbeesett erőfeszítést tett, hogy az utána siető *Her Majesty* ágyuinak lőtávólából kimenekülhessen. Cavalcanti lovag — a szökött piemonti fegyencz, ki gyilkosságért életfogytig

tartó kényszermunkára volt ítélve — szédületes gyorsasággal hajtott a hajóját Kelet felé, nyilván azzal a szándékkal, hogy az afrikai partok valamely pontján mégis csak kiköthet és arabjával együtt bemenekülhet a földrész belsejébe.

A csónakról azonban mindössze alig egy félóráig lehetett valamennyire szemmel kíséreni ezt az izgalmas hajszát.

A *Negro* megvilágított teste mindinkább kisebbé és homályosabbá vált. A nyomában levő ágyunaszád fehér alakja nemkülönben. A koronként megdördülő ágyulövések hangja már csak nagyon tompán érkezett Rákolti füleibe.

Egyszerre csak — éppen abban a pillanatban, midőn levette szeméről a látcsövet, hogy a hajsza további megfigyelését abba hagyja — a nagy messzeségben óriási sárgás-vörös lángoszlop emelkedett föl a levegőbe . . .

Egy pillanatra az egész tenger megtelt vörhenyes fényel . . .

A következő pillanatban azonban már vége is volt a borzalmasan szép tűneménynek. A fény amily hirtelen támadt, épp oly gyorsan ki is aludt s a tengert ismét elborította az esti homály.

— Ugy tetszik, urfi, mondotta Kovács, kit az ijesztő látvány egy percze kihozott a sodrából, ugy tetszik . . . hogy ott lenn valami hiba esett.

Rákolti bólintott.

— Valószínű, hogy a *Negro* levegőbe repült . . . mondotta komolyan.

— Ejnye, hm . . . Talántán bizony mán nem is él a hosszú gólyakirály?

— Aligha él.

— Ejnye . . . szegény feje . . . mormogta fejcsóválva a legény.

Ami harag még csak az imént is kegyetlenségre ingerelte szívét, az most hirtelen mind elpárolgott. Szinte sajnálta azt az embert, akit egy órával ezelőtt ő maga képes lett volna minden szánalom nélkül kivégezni.

Rákolti ezalatt gyorsan számot vetett az eshetőségekkel, s midőn részint a *Negro* futásának irányából, részint a csillagok állásából meghatározta, hogy merre kell tartania: csodálatos bizalommal tekintett a jövőndőbe. Egy cseppet sem aggasztotta, hogy mindhármuk sorsa egy könnyű csónaktól függ. Valamely meg-

magyarázhatatlanul titokzatos sejtelem azt súgta lelkének, hogy nincs miért aggódnia, a nyugat-afrikai part nem lehet messze.

E föltevést egyébiránt nemcsak lelkének benső érzése, hanem az angol pánczélos magaviselete is megerősítette.

Mig messze volt a part, egyszer sem lőtt a menekülő *Negróra*, holott a hosszú Ritter maga mondotta, hogy már kilencz órája a nyomában van. Midőn azonban látta, hogy a szárazföld közelében a *Negro* talán még is csak befuthat olyan öbölbe, tenger-nyúlványba, vagy más sekélyebb vízi-útba, ahová, mélyebb járásánál fogva, nem követheti: ágyuzni kezdte, s valószínűleg levegőbe is röpitette.

Az afrikai part tehát semmi esetre sem lehet messze.

S hogy öröme még teljesebb legyen, a tenger úgy éjfél tájban nyugtalanodni kezdett, apró fodrok borzongtak végig az eladdig mozdulatlanoknak látszó roppant vízfelületen, s a szél mindegyre nagyobb és nagyobb erővel kezdett fujni. Nyugati szél volt, egyenesen Kelet felé hajtotta a képződő hullámokkal együtt a csónakot is.

— Isten velünk van, fiuk! mondotta lelkes hangon, midőn látta, hogy a percenként növekvő szél mind-gyorsabban és gyorsabban viszi tova a könnyü járművet, annyira, hogy alig egy negyed-óra múlva már az evezőkre nem volt semmi szükség.

— Finumul háládunk, szólt elégedetten Dandóczy, s a csónak aljára helyezve evezőjét, pipára gyujtott.

— Emberséges egy viz ez, urfi, szólalt meg csakhamar Kovács Miska is, miközben jól fejébe nyomta vászonkalapját, hogy a szél el ne vigye; viszen munka nélkül is . . . de hátha megharagszik?

Ez a megjegyzés lassanként komoly dologgá vált.

Rákolti lelkében megcsappant a lelkes bizalom. Nyugtalan tekintete megtelt aggodalommal. Emberei gondtalan nyugalommal, pipázgatva diskuráltak egymással a csónak elő részén, örülve, hogy nem kell evezniök — ő azonban tudta, hogy a most már nagyon is érezhetően erősbülő szél kétféle módon is veszélybe sodorhatja. Ily keskeny csónak nagyobb tenger-hullámzást semmi esetre sem bír el. Már pedig, ha a szél nem enged, erre a legkomolyabb kilátás van. A másik veszély a parton érheti a könnyü járművet. Ha a szárazföld azon része, hová a véletlen sodorni fogja, sziklás: menthetetlenül el van veszve. Ezer darabra pattanva zúzódik szét a legelső sziklán, melyhez a szél ereje esetleg odacsapja.

Esti tíz óra volt.

Az égbolt egészen besötétedett.

A rendkívüli gyorsasággal felvonuló fellegek tömegéből koronként már egy-egy villám is átczikázott egyik fekete felhő-gomolyból a másikba, s a meg-megujuló távoli, rövid menydörgések az egyenlitői vihar közeledését jelentették.

Erre vallott a nyomasztó hőség is, mely a késő esti idő daczára sem enyhült, inkább még nőni látszott.

— Legyetek résen, Miska! kiáltott Rákolti a legényekre; baj van!

Erre a figyelmeztető intésre nem volt szükség. Dandóczy és Kovács is észrevették már, hogy a nyugodalmas pipázgatásnak nincs most az ideje, vigyázni kell. Félretették hát a pipákat, s a fenyegető veszély előérzetében nem a legbátrabb tekintettel néztek szembe a közeledő viharral, mely ellen semmit a világon tenni nem lehetett.

Pár percz múlva már oly erős lökésekkel zúgott végig a szél a tengeren, hogy néha két kézzel is meg kellett fogódzniok, különben kirepültek volna a csónakból.

— Itélet-idő . . . mormogta Kovács megdöbbenve s ösztönszerűen keresztet vetett.

— Nágy báj ván, kenyergem . . . nágy! kiáltotta át Dandóczy az ifjunak, aki hasztalan tartotta erős kézzel a kormányt. A csónak időnként majdnem egészen féloldalra dőlve rohant tova a hullámok hátán, kiteve minden pillanatban a katasztrófának, hogy végre egészen megdőln s fél percz alatt elsülyed.

— Jöjjön ide valamelyik! kiáltotta harsány hangon az ifju, hogy a szél bömbölését tulkiáltsa. Oldalra kell szoritani a kormányt, különben felfordulunk!

— Jáj, jáj . . . sopánkodott siralmas hangon Dandóczy, aki amily bátor és elszánt volt a szárazföldön, hol vastag lábait biztosan megvethette, éppen olyan gyámoltalanul gyáva czigánynak mutatkozott most, midőn a természet fönséges haragját gyapjas fejére látta zudulni. Csak jajgatott, de meg sem mozdult.

— Ne bögj hé, az árgyéllusát! szólt rá Kovács, miközben négykézláb mászva iparkodott a csónak hátulja felé.

— Meg kell fulládni . . . meg kell fulládni! . . . siránkozott a czigány.

— Ne félj, téged kivet a víz!

— Ide mellém, Miska! hangzott fel ismét Rákolti harsány hangja.

— Itt vagyok urfi!

— Ez itt a kormány, fogd meg!

— Fogom!

— Szorítsuk oldalra! Erősen! Még erősebben!

Kovács teljes erővel igyekezett eleget tenni a parancsnak, s úgy megmarkolta a kormány-rudat, hogy majdnem kettétört a kezei között. A legény itt is tiszta vérü szín-magyar fiúnak bizonyult, félelem nélkül, teljes öntudattal, mindenre elszánva, szinte daczosan segített fiatal urának megvívni az orkán ellen a harczt, melynek kimenetelében azonban minden keserves erőfeszítésük daczára sem lehetett többé kételkedni.

Rákolti érezte, hogy testi ereje rohamosan fogy . . . az orkán pedig még mindig nő . . .

Nem birhatják sokáig a küzdelmet.

Borzasztó mennydörgések rázták meg most már majdnem szakadatlanul a levegőt, s a koromfekete égbolton villám villámot ért . . .

Merre, hová repül a csónak?

És meddig?

Egyik kétségbeejtőbb kérdés, mint a másik. Rákolti szívét összeszorította valami végtelenül fájdalmas szomorúság. Fiui szive egész rajongó lelkesedésével csüggött a gönyörű eszmén, hogy édes atyját, ha még életben van, a világ bármely pontján is fölkeresi, s most maga a természet akadályozza meg, hogy élete nemes célját valaha elérhesse.

Ez fáj szívének, nem a halál.

Pedig a halál is közel volt . . . Szárnyainak jéghideg suhánása együtt repült a szélviharral . . .

— Nem bírom tovább . . . fakadt ki rekedt hangon Kovács, midőn a hullámok szilaj ereje tizedszer is kiragadta kezéből a kormányrudat.

— Hagyd abba . . . hiábavaló . . .

Rákolti már nem fejezhette be, amit még mondani akart. A hullámok hátán rohanó csónak e pillanatban oly roppant erővel vágódott neki valami szilárd testnek, hogy egész ivet ugorva szakadt darabokra a földön, ahová lezuhant és messze kivetette magából utasait.

KILENCZEDIK FEJEZET.

I.

A zuhanás által okozott kábulatból Rákolti tért magához elsőnek. Érezte, hogy néhány jelentéktelenebb zúzóást leszámítva, ép tagokkal menekült a katasztrófából és hogy a hely, a hová esett, nyirkos homokkal van borítva. Ennek a homoknak köszönhetette nyilván, hogy össze nem törte magát.

De mi lett társaiból? A sötétségben semmit sem lehetett látni. Az orkán bömbölt, az ég fekete volt — eső azonban az egész vihar alatt egy csepp sem hullott. Forró égövi száraz, ciklon-szerű szélvész söpörte végig a tengert: veszedelme gyakorta még a leghatalmasabb hajóknak is.

— Ferkó! Miska! Hol vagytok? — kiáltotta talpra ugorva.

— Itt vágyok, kenyergem, itt! — felelte siránkozva a cigány, — béléhaltám á vizbeeeee . . .

— Nete, beeee . . . — hangzott most a Kovács csufolkodó hangja is — mondám ugy-e, hogy kivet a víz? Jobb lesz, ha idejössz mellém és kiszabadítasz. Beszorult a lábam a holmi közé, aztán most nem tudom kihuzni, merthogy fáj.

— Merre vagy Miska? — kérdezte az ifju.

— Itt én, nagyságos urfi, valami bolond lapun, de nem tudok kiszabadulni a ladik deszkái közül. Éppen közibük hemperedék. Itten nyom a bagázsia is . . . a nagyobbik koffer-láda csepp hijján szinte kidögönyözte belőlem a leket.

Rákolti, a hang után indulva, csakhamar ráakadt a legényre, s Dandóczy segítségével kiszabadította kényelmetlen helyzetéből.

Kovács Miska föltápáskodott, megtapogatta fájós lábát, azután ráveregetett a cigány vállára, s hamisítatlan magyar humorral így szólt:

— No, hála Istennek, csakhogy megérkeztünk!

Dandóczin nem fogott ezuttal az ilyen kihegyezett élű mondás. Letült a földre és valami olyasmit dörmögött, hogy inkább térdig koptatja lábát, de soha ebben az életben »csinákli«-ra nem ül. Megrémült a víztől ez a máskülönben éppen nem félénk cigány.

Rákolti sem adott választ a humoros megjegyzésre.

Midőn meggyőződött róla, hogy egyikök testi épségében sem esett nagyobb hiba, egész sereg aggasztó gondolat ragadta hatalmába agyát, köztük legfontosabb és legsúlyosabb is: a hely kérdése. *Hol* vannak? Ez volt a jelen pillanatban a döntő kérdés.

A feleletre azonban reggelig várni kellett. Rákolti — elővigyázatból — egy csillagászati tájolókat is magával hozott, amelynek segítségével a térképen pontosan meghatározható a hely, melyre az embernek szüksége van... az azonban már nem jutott eszébe gondolatainak izgatott játéka közben, hogy mi történik — ha utazó-ládái a tengerbe kerülnek és — nincs tájoló? Sem ruha, sem lőszer, sem konzerv, sem kávé, sem thea, ... egy szóval: semmi abból a sok pénzbe kerülő fölszerelésből, melyet gondos tanulmányozás után magával hozni jónak látott.

Minderre nem is gondolt.

Egész éjjel, hajnali két óráig folyton az a kétség gyötörte, hogy hátha *nem* az afrikai kontinens (szárazföld) partjaira, hanem esetleg valamelyik apró guineai szigetre dobta ki a csónakot szeszélyes akarata a véletlennek?

Ez esetben nem szabad ember többé — ki tudja meddig, — hanem fogoly. Amolyan mesebeli Robinzon, akinek kalandjait és érzelmes históriáit valamikoriban szivesen olvasgatta, de sorsára egyáltalában nem vágyódott. Annyira nem, hogy majdnem elhalványodott, midőn ez a keserves eshetőség agyán futólag keresztül villant...

Sohasem leste nehezebb szívvel a hajnalt.

Midőn ugy két óra tájban éjfél után végre megjelent a keleti láthatáron az első világos csík, s utánna lassanként némi opálos

világosság is derengeni kezdett az elvonuló szélvihar nyomában kitisztuló égen — ideges sietséggel, szinte lázasan nyitotta ki az egyik utazó-ládát, hogy kikeresse belőle a térképet és tájolót, amely egész lénye kinzó gyötrődésének véget fog vetni.

Aztán valami tíz rettenetesen lassu és nehéz perczig tartott, míg a finom műszert a megkívánt helyzetbe tudta hozni.

Végre sikerült . . .

Megdörzsölte szemeit, hogy jobban lásson.

Félelem és öröm váltotta föl egymást arcának megpattanásig feszült vonásain, gyorsabban, mint a villám . . .

A műszer csalhatatlan. Megnézte. Mosolygott. Azután megint megnézte . . .

Vonásai kisimultak, szája megenyhült.

Aztán megfordult és lecsillapodva, boldog örömmel, de oly egyszerű hangon, mintha azt mondotta volna, hogy Vásárhelytől Nyárádtő éppen tizenkét kilométer, így szólt:

— A nyugatafrikai parton vagyunk fiuk, Kongótól tizenkét kilométernyire délre, Ambriz fölött.

* * *

Afrika!

Rejtelmes földrész, kiterjedésében óriási, művelődésben utolsó, titokzatosságban első, egyetlen, földeritetlen és *sötét!*

Az északi és déli sarkvidékek kivételével, melyeknek tudományos felkutatása az éghajlat elviselhetetlen zordsága miatt jóformán legyőzhetetlen akadályokba ütközik, nincs a földkerekségnek egyetlenegy oly pontja sem, mely a földrajzi tudomány előtt »sötétségben«
volna. Ezzel szemben Afrikának — főleg az egyenlítő sugarában — még számos oly óriási kiterjedésű területei vannak, melyekre nézve a művelt emberiség a szó szoros értelmében teljes sötétben van.

Rengeteg terület az, melyen európai ember még soha meg nem jelent. Ismeretlen a föld és ismeretlen a rajta élő számos fekete törzs, melyeknek létezéséről a művelt világnak még távoli sejtelve sincs, s ez okon merőben önkényes föltevés az is, hogy a *sötét* világrész ismeretlen vadonságaiban élő feketék számát mintegy 100—120 millióra becsülik. *Livingstone*, az afrikai kutatók legnagyobbja becsüli ennyire számukat, de hozzáteszi, hogy nem lepné meg, ha e hozzávetőleges szám a 250 milliót is meghaladná.

Afrika ma még a meglepetések és csalódások földje. Akár nagyitva, akár kicsinyitve — *sötét* mindenképpen, s az lesz még igen sokáig, mert a földrajzi kutatás nyomában haladó művelődés végtelenül lassu folyamatát nem évtizedekkel, de *évszázadokkal kell mérni*, s még így is csak jóreménység-számba vehető, hogy a teljes lelki elvadulásban, tudatlanságban és szánalmasan alacsony foku babonában élő fekete emberfaj — a néger — ki fog-e bontakozni alantas helyzetéből, s eléri-e valaha azt a műveltségi fokot, mely nélkül az emberiség hatalmas versenyében ma már csupán a nyers testi erőre támaszkodva semmiféle emberfaj meg nem állhat.

A mint az önmagában véve gyöngé és könnyü vizcsepp — tudjuk a latin példabeszédből — idővel a legkeményebb követ is kivájja: az ész is okvetlen legyőzi a nyers testi erőt, ha ma nem — holnap. Az emberi ész rég ledöntötte trónjáról az izmok barbár uralmát és mert ő uralkodik mindeneken: az összes ember fajok jövőjén és életén is.

Erre tanít, fiatal barátaim, számos példával a legujabb idők történelmében, hogy messzebb ne menjünk, Amerika, — hol a fehér faj a benszülött rézbőrűnek millióit rövid százhatvan év alatt néhány százezer főre apasztotta, s ha az Egyesült-Államok (United States of Amerika) külön szigoru törvénnyel nem vették volna oltalmukba a minden művelődésnek makacsul ellenszegülő néhány még élő indián törzset: nyomuk sem lenne többé. Így is csak szomorú »látványosság« számba mennek már szegények, mint akár a madárfejű ember, vagy a négylábu csirke.

A két világrészt természetesen nem szabad összetéveszteni.

Más a fekete faj és más a rézbőrű. Más az éghajlat, más a föld, mások a természeti és megélhetési viszonyok. Amerikában bárhol meg tud élni a fehér ember — Afrikában *nem*. A »sötét« földrésznek számos oly — már ismert — vidéke van, melyen európai fehér ember semmi körülmények között huzamosabban nem maradhat meg, mert ha az összes többi kedvezőtlen természeti viszonyal szembeszál is — megöli a sárgaláz. Ez a betegség legerősebb védelme a fehér faj hódításai ellen a fekete fajnak. Erősebb és félelmesebb minden másnál. A sárgaláz és a rendkívül termékeny, de mocsaras talajból felszálló gyilkos levegő, mely nem árt a négernek — az európaiat rövid két-három év alatt menthetetlenül sirba dönti.

Vannak azonban feltétlenül egészséges, lázmentes és európai embernek alkalmas vidékek az egyenlítő legközvetlenebb metszőpontjában is.

Ezek közé tartozott az a kis tengerparti falu — Ambriz — is, melynek közelében Rákoltit és társait az isteni kegyelem bölcsesége a nyugatafrikai földre kivetni jónak látta.

II.

Az ifju boldog volt, hogy ha kissé regényes és veszélyes körülmények között is, de mindent egybevetve, mégis csak odaérkezett, ahová akart.

Elégedettség és nyugalom foglalta el szívében az iménti rettenetes helyét. Ujra frissnek és elszántnak érezte magát. Önbizalma visszatért, akaraterije megacézolózott; fiatal ereje, esze és bátorsága tudatában kész lett volna fölvenni a harcot tán még a krétai bikával is.

Egy-két óra mulva lassanként Dandóczy is kiheverte az elszenvedett tengeri örömeit, a csónak összetört romjaira azonban még azután is görbe szemmel tekintett. Bizonyos, hogy irtózása a »csinákli«
dolgában alapos volt. Bele nem telt volna egy ilyen lélekvesztőbe még egyszer félvilágért. Leheveredett a földre és hallgatva pipázgatott.

Mintegy husz lépésnyire a tengerparttól néhány széleslevelű kókuszpálma fürdött a kelő nap sugaraiban.

Rákolti kiválasztotta a legnagyobbat és alája vitetve a két utiládát, az árnyékban kényelembe helyezkedett.

— Pihenni fogunk, fiaim, azután haditanácsot tartunk.

— És száradunk — tette hozzá Kovács átázott ruháit egyenként kiterítgetve a pálma közelében a napra.

Midőn elkészült, maga is leült az árnyékba és elégedetten tekintett föl a nyilegyenesen égnek meredő kókusz-pálma széles leveleire, melyek legyezőszerűen egymásra hajolva bőséges árnyékot adtak.

— Olyan e, tisztára, mint egy fájn sátor — mondotta elismeréssel — s hogy kipiszkálja hallgatásából a szótlanul pipázgató Dandóczit, odavetve megkérdezte tőle, hogy mit szól hozzá?

— Semmit — felelte vállat vonva a cigány.

— Csak azért, öcsém purdé — folytatta Kovács, — mert-hogy ebbe az uri árnyékba csak jószagu dohány lévén alkalmas, jó lesz, ha kimégy innét az utcára, vagy az udvarra. Amottan e, a »csinákli« mellett van az utca, emide jobbkézt az udvar. Válassz!

Dandóczy nem engedte a dohányját. Erre és trombitájára, mely most is ott fénylett köpenyege, puskája és egyéb holmija mellett az utiládák közelében — büszke volt. Főleg dohányára, mert csakugyan jófélét szivott.

— Dohányom jószagu, mint a rózsá — felelte önérzetesen.

— Bűrök az, testvér!

— A méltóságos főespány sé pipál jobbát.

— Kapa, ha mondom! Afféle orrot facsarintó szunyogvesztő!

Dandóczy erre hátat fordított a legénynek és szótlanul tovább pipázgatott. Ez azt jelentette, hogy ettől kezdve pedig feleseljen, ha akar, az árnyékával.

Rákolti most részint azért, hogy saját emlékezetét fölfrissitse, részint, hogy embereinek legalább nagyjában némi fogalmat adjon a földről, hová nemsokára indulandók lesznek — elővette jegyzőkönyvét és így szólt:

— Futtában megmagyarázom, hogy hová megyünk. Ide figyelj, Miska!

— Követem alássan az urfit — mentegette a figyelmetlenségét a legény — én már rácsudálkoztam két szál fekete szerecsenyre

otthon a piacon a panorámában, ez a trompéter azonban még egy felet se láta . . . még sem figyelmez elegendően!

Dandóczy tiltakozva rázogatta fejét.

— Mondtám már, hogy én is láttam,

— Mondtad, mondtad! Tán akkor láttál, mikoriban vagy tíz kicsi hónappal ezelőtt utoljára tükörbe néztél. Merthogy, instálom, ez a szerecseny csak minden tíz hónapban fésűködik.

— Hallgassatok ide! — kezdte Rákolti a rövid magyarázatot. — Ezelőtt mintegy 60 esztendővel néhány francia hadihajó jelent meg a Kongótól északra eső partokon és az egész területet a Gabun-öbölíig elfoglalták. Ezt a területet a francziák — egyezség útján — már régebben megszerezték a benszüllött néger főnököktől, erődöket is építettek, s a közelfekvő falvaknak rendre francia neveket adogattak — ezekre a nevekre azonban ma már senki sem emlékezik. Egyelőre csak arról volt szó, hogy Nyugat-Afrika e táján alkalmas hajóállomásokot szerezzenek maguknak; földművelésre, vagy más egyéb munkára még gondolni sem lehetett oly vidéken, hol a benszüllöttek mindenre a világon készek voltak, csak éppen munkára nem, s az európai, ki a szabad ég alatt való mezei munkát megkoczkáztatta — valóságos öngyilkosságot követett el, mert itt — az egyenlítő forró vidékén — a mezei munka a mi fehér fajunkra halálhozó.

— No, ez nem neked szól, testvér — szólt át Kovács a cigányhoz — te ugy sem tudod, hogy mi különbség vagyon a kasza, meg az ásó között.

— Add ide valamelyiknek á nyelit — vágta vissza hirtelen Dandóczy és elmosolyodott, — akkor regten mégmutatom, hogy miben hasonlítanak . . .

Rákolti leintette a nyájaskodást és folytatta a magyarázatot.

— A francziáknak mindenáron szükségük volt e vidéken egy biztos állomásra, mert a legközelebbi francia birtok, Gorée, messze van ide. Erre a célra a rengeteg kiterjedésű Kongó-állam hasonnevű folyója a *Kongó* és főleg e nagy afrikai folyó északi része, rendkívül alkalmasnak látszott. Az állomást tehát oda építették. Mi ezt az állomást, mely egyuttal kikötő, szénrakodó, misszióközpont, tengerészeti és kereskedelmi ügynökség is — nem fogjuk látni, mert a mi utunk az ide tizenkét kilométernyire fekvő portugál Ambriz falutól keletre vezet. A francia állomás a Kongótól ugyanis valami tíz kilométernyire fekszik észak felé — én pedig magá-

hoz a folyóhoz akarok eljutni, hogy vagy közvetlenül mellette, vagy valamely más uton, de vele egy irányban — érhessek a »Szent Tamás erődbe« — amely, mint már egyszer mondtam: a Kongó mellett fekszik.

— Messze lévén-e, instálom? — kérdezte Kovács, kit nem igen vetett föl, gyaloglás dolgában, a baka-virtus.

— Nem tudom. Ezt Ambriz faluban kell majd megtudnunk — felelte az ifju. — A Kongó torkolata szabad birtok. Északon francziák az urak, délen a portugallok, — közbül a Kongón senki. A terjedelmes öböl azonban, melyet vízrendszerével képez — három ágban szakad a tengerbe, — nem nagyon élénk. Csak néha vetődik oda nagy utja közben egy-egy kereskedő hajó. Inkább csak pirogue-ok — fatörzsből vájt, könnyű néger csónakok, 15—40 emberre szánva — és kisebb folyami bárkák látogatják, melyeknek fekete legénysége végtelenül egyhangu énekkel kíséri az evezők csapásait. A táj különben csendes és elhagyatott.

A külvilágból való e teljes elszigeteltség rendkívül leverőleg szokott hatni az európaiak kedélyére, kiket végzetük — vagy pénzvágyuk — erre a vidékre kárhoztatott. A társaságos érintkezés és szórakozás hiányát a természet szépségei állandóan sohasem pótolhatják.

Az afrikai partok sivársága közmondásossá vált ugyan és nem ok nélkül: a Kongó öblének vidéke azonban kellemes kivétel, mert ott a gyönyörű délszaki növényzet gazdagsága egész a tengerpartig ér, s már a tengerről is remek szép panorámával örvendezteti az érkező utas lelkét. A vidék általában véve lapályos, csak északon nyulik magasra egy kopár hegycsucs, mely valamikor — sok ezer év előtt — tűzhányó volt, de már régesrégóta nem pipázik.

— Hej, az árgyélussát! — fakadt ki most Kovács, miközben keservesen megnyult ábrázattal száradó ruháinak valamennyi zsebét kiforgatta, — ugy nézem, nagyságos urfi, hogy én se lézlek többet afféle tűzpökő hegy . . .

— Mi bajod?

— Ilyen bolondot . . . ilyen bolondot . . .

— Keresel valamit?

— Találni kéne, instálom . . . de nem találok, — válaszolta mindegyre bánatosabb hangon a legény, s még csizmája szárát is tapogatni kezdte. — Pedig bár inkább a fejemet vesztettem volna el . . .

— Mit vesztettél el?

— A dohányomat . . . — nyögte ki búsan a legény.

Dandóczy sunyi kárörömmel huzta félre a szája szélét, s oda vetette foghegyről a megszorodott virágszálnak:

— Baj is áz! Elé- én pipázok.

— Trompéter! — riadt rá a legény, s fölkapta apró pipája alig félaraszos cseresnye szárát, hogy majd mindjárt azzal fogja keresztül szűrni a gúnyolódót. Dandóczy tovább huzódott, s hatalmas füst-fellegekbe burkolódzva oda-oda fútt egy-egy illatos felhőt a kárvallott legény orra alá, hadd keseregjen.

— Adnék vagy két pipára valót, — mondotta halkan, midőn észrevette, hogy a jegyzeteibe mélyedő Rákolti nem figyel rájuk — dé az ilyen finom ur, mint té, nem pipál akármiféle dohányt.

— Hát hiszen tudod, testvér — kapott Kovács Miska a szón — megszorulván az ördög, a legyet is eszi . . . Nyomulj csak ide mellém azzal a dohánnyal!

— Nem léhét! Bürek dohány . . . szúnyogvésztlő . . .

— Nem a!

— Kapá.

— Vagy nem! Egyebekben, ha jót akarsz, ne becsméreld a dohánnyunkat.

— Dohányomat. Enyém áz té!

— Mienk az, hé! — ismételte Kovács Miska a többes számot, s átadta apró pipáját Dandóczynak, hogy töltsse meg.

A cigány megtöltötte, de meg is fenyegette ujjával, miközben átnyújtotta neki a csepp jószágot:

— Áztán ugy nízsz rám, hogy há valamiben mégharagittasz — nem pipázol.

— Jó lesz, — intett fejével a legény, s nagy élvezettel szívogatta a jóféle herczegovinai török dohányt, — ezután nagyságolni foglak . . . rongyos . . .

TIZEDIK FEJEZET.

I.

Rákolti tisztában volt vele, hogy ennek a két, máskülönben derék fiúnak, ugyan hiába iparkodik valamelyes világosabb képet nyújtani a földről, hová indulni fognak: elhanyagolt föld ritkán adja vissza a magot úgy, hogy a fáradságot is kifizesse. Elhanyagolt nevelés nem tesz fogékonyá a tudás iránt.

Abbahagyta tehát a csekély eredménnyel kecsegtető fölvilágosításokat és most már csak a saját emlékezete számára olvasott végig futólag még néhány jegyzetet, melyeket legnagyobb részben az angol »Földrajzi Társaság« világhírű jelentéseiből állított össze. E jegyzetekből tájékozódva, megjegyezte magának, hogy Ambriz falu környékén, észak felé és keletre — tehát éppen az ő útja vonalában, terjedelmes *mangróve*-erdőségek vannak, míg beljebb a szárazföld felé a Gabon-tulipánfa jelentkezik sűrűbben, mely évenként kétszer, felségesen szép narancssárga virágokkal van borítva.

E pompás természeti gazdagságból azonban itt is hiányzik az élet. A falu viszonylag elég régi — 1810 táján keletkezett — egy-két európai kereskedő is lakik benne, kik jórészt elefántesont, kaucsuk és ébenfa kiviteli üzletekkel foglalkoznak — a lakosság nagyrésze azonban most is néger, még pedig javarészt a művelődés iránt eléggé fogékony »shekiri« törzsből, amelynek főnöke, az Upotó nevű faluban székelő *Quengeza* király a keresztény vallást is fölvette — persze csak külsőségekben, haszonlesésből és korántsem lelki meggyőződésből. Arra számított, hogy így »jobban jön ki«.

Midőn Sir William Walker angol természetbuvár és geográfus 1861. szeptemberében előbb Ambrizban, majd Quengeza király falujában látogatást tett, a jó évszak éppen vége felé járt. »A hőség — írja jelentésében — nem volt tulságos; estefelé a tengeri légáramlatok eléggé enyhítették, az éjszakák pedig üdék és inkább szárazak, semmint harmatosak voltak. Az esőzés szeptember közepén kezdődik, eleinte lassu, gyakran félbeszakadó esővel, de később ugy neki eredt, mintha sohasem akart volna véget érni. Hatalmas záporokban, szörnyűséges mennydörgések kíséretében mindegyre hullott az áldás, — a rákövetkező három hónapban viszont a

nedvességnek legcsekélyebb paránya is eltűnt. A forróság általán véve nem tulságos, de igen tartós. A hőmérő higánya Reaumur szerint a +38 és +23 fok közt ingadozik, — középállása +28 fok. A légmérséklet a nedvesség és villanyos feszültség folytán némelykor azonban majdnem elviselhetetlenné válik, s ez a kényelmetlen állapot még fokozódik a rossz évszak beálltával, midőn a már ugyis ellankadt szervezet még jobban kimerül. Az ember akkor sem piheni ki magát ilyenkor, ha mozdulatlanul ül, vagy fekszik, s az álom nem nyújt se üdülést, sem megenyhülést. E saját-szerű jelenséget egyébiránt nemcsak a hőség idézi elő; létrehozásában számtalan más ok is közreműködik — bizonyos csak annyi, hogy az ember lelkileg-testileg tökéletesen kijön a sodrából, s úgy érzi, mintha a legnagyobb erőfeszítéssel sem lenne képes föl-emelni — egy szalmaszálat. Ilyen vidéken a fehér ember élélhet ugyan egy néhány évig, de állandóan le nem települhet. Igaz ugyan, hogy vannak e vidékeken is hittérítők, kik már igen régóta laknak ott, de ez egyházi férfiak egyhangu, visszavonult, nyugalmas életmódot folytatva, nem kénytelenek az éghajlattal oly közvetlenül megküzdeni, mint a tengerészek, a földművelők, vagy a »sötét« földrészbelseje felé csereberélő kereskedők.

Rákolti összehajtogatta és eltette jegyzeteit.

Egy dolog minden esetre valószínűnek látszott, — az, hogy az éghajlattal, ha lesz is egynémely baj, — komolyabb akadály azonban nem lesz az előnyomulásnak, s ez roppant fontos és jelentős kérdés volt. Porlandó földi ember csak igen rövid időre és csak nagyon gyarló fegyverzettel veheti föl a harcot a természet ellen.

— Készüljetekek fiuk, elindulunk! — adta ki a parancsot jó kétórai pihenés után. — Látogatást teszünk Ambrizban! Onnan Upotóba, Quengeza király falujába megyünk.

Kovács Miska összeszedte ruháit, s miután meggyőződött róla, hogy megszáradt minden alaposan, felöltözött.

— Ugy se láték még szerecseny királyt; lássak hát vagy egyet olyat is!

— Lehet, hogy látni fogod.

— Hanem a városát, azt csak meglátom, ha őt nem is?

— Azt igen — bólintott fejével az ifju, — valami nagy dolgot persze ne várjatok se Upotó-tól, se más néger »város«-tól. Faluk

ezek mind; kisebbek-nagyobbak és jórészt szegények is. Az egy-két sorban épített kunyhókat kívülről pálmaágakkal czifrázzák föl — a belső berendezés azonban korántsem felel meg a tetszetős külsőnek. A kunyhó belsejében néhány fából összetákolt pad, egy-két törpe szék, pár darab európai konyhaedény, s igen sok láda és koffer látható, bár ezek legjavarésze üres. A kunyhó ura — ki a nap legnagyobb részét átalussza és lusta, mint egy lajhár — azt hiszi, hogy a sok koffer emeli tekintélyét. Hadd higye az idegen, ki nagyritkán kunyhójába téved, hogy gazdag ember, kinek tiz-tizenkét nagy, záros kofferre is szüksége van, hogy félteni való holmiját elhelyezhesse és megőrizhesse.

— Svindlér! — mondotta Kovács és jóízűen elnevette magát, — olyan-e, mint a zágoni Gergő nemzetes uram praktikája, — az is, amilyen rátartí szegénység volt, ménkö nagy sifónyokkal szúrta ki az emberek szemét — s hát nem üres vala a négyből három? Sohse lehetett azt kitudni, hogy miért akará elbolondítani az üres sifónyokkal (ruhaszekrény) a falut, holott pedig senki se kívánta tőle, hogy ő legyen tehetős mód dolgában és fősvénységben az oláh püspök. Nóta is vagyon róla, hogy aszongya:

»A zágoni Gergőnek
Négy sifónnya vót,
Négyük közül háromban
Szhaj! semmise vót!
Egyben vala két ködmen,
Szhaj! de csupa fót!
Dróttal rángatá össze
A kettőt egy tót,
Szhaj! de gyütt egy kis hideg
S megfagyott a tót!«

Rákolti elmosolyodott a jól ismert, tréfás nóta hallatára, és intett, hogy ez a gunyoros versezet nagyjában a néger kunyhók uraira is talál.

— Ha belépünk egy ilyen fekete ur »palotájába« — mondotta, miközben előkészületeket tett az indulásra, — a háziur talán föláll tiszteletünkre; azonban, ha véletlenül törzsfőnök a nyomoruságos kunyhó tulajdonosa, méltóságának kevély érzetében meg se moczczan, sőt úgy tesz, mintha egyáltalában észre sem vette volna, hogy gyanus tisztaságu portájára, mely tele van ide-oda futkosó baromfi-val, fűhulladékkal, szeméttel, banána-kötegekkel, manióka-gyökérrel,

kókuszdióval, gyantával, kaucsukkal és más többé-kevésbé használható, vagy merőben haszontalan lim-lommal — vendég érkezett, kit a mi fogalmaink szerint, minden jóra való magyar ember a legnagyobb örömmel, barátsággal és tisztességgel fogad. No, a néger ur — hogy jól megértsétek a dolgot — *nem* magyar ember.

— Ne is legyék! — tiltakozott Kovács, — nem közibénk való az efféle fekete ivadék. Hm . . . Hallád-e trompéter . . . Vagy mit mondok — hallá-e Nagyságod, hogy mit beszélek?

Dandóczy nem vágott vissza az ingerkedésre.

— Mondtám, testvérem Miska, — felelte vállat vonva — hogy há nem szerétém beszídet hallok — nem pipázol.

— Hej! Egy szót se szóltam!

— Hát csak azért . . . — válaszolta félvállról Dandóczy, majd Rákoltihoz fordulva, megkérdezte, — hogy mire oly ilyen »biske« (büszke) hát voltaképen az a fekete képű »fének« (fönök), ha szegény ember?

— A méltóságára Ferkó fiam, — válaszolta az ifju, — a tekintélyére, amelyre sokkal többet tart, mint az európai fehér ember. Ez a tekintély diktálja neki, hogy ha belépsz a kunyhójába, jó darabig rád se nézzen. Ott ül keresztbevetett lábakkal, nagyszámu ingyenes, léhűtő, szolgaseregtől környezve, kik csak meggömbített háttal, hason csuszva a földön, vagy négykézláb mászva közeledhetnek feléje — s ha végre észrevesz, nagy kegyesen jobb keze mutatóujját nyújtja az érkező vendég felé. Azután méltóságos mozdulatot tesz, mintegy jelezni akarva, hogy a vendég, ha széket is hozott magával, arra leülhet, ha nem hozott — akkor leülhet a földre, mert székkal ugyan nem kínálja meg, bár egy fehér ember látogatása mindig nagyban emeli tekintélyét a faluban, s némi ajándékot is hoz a konyhájára. Aki egypár pipa »*ingléze*« vagy »*portugézi*« (angol, vagy portugall) dohánnyal kedveskedik neki — föltétlenül megnyeri kegyeit. Aki vásznat vagy löfegyvert ajándékoz — az már ritka kitünő férfiú az ő szemében. Egy palaczk »tüzes víz«-ért (pálinkáért) viszont kész az ilyen fekete ur az egész családját odaadni.

— Tyü, aki fogalmazta! — fakadt ki Kovács — be pocsék egy szerzet!

— Az élet olcsó ezen a földön, Miska fiam, — olcsóbb, ugyszólván minden másnál. Rabszolga, cseléd Afrikában bőven akad.

Az itteni »cseléd« azonban nem a mi cselédünk. A mienk dolgozik; az afrikai ur cselédje azonban még sokkal lustább és kényelmesebb, mint a gazdája. Ha nálunk vendég érkezik a házhoz — talpon van, sűrög-forog és buzgón igyekszik minden cseléd, — itt? Itt még a fülét sem mozditja a házi cselédség a fehér ember látogatásakor. Olybá veszik, mintha ez kutya-kötelessége volna — ők meg semmi viszonzással nem tartoznának. Ott sütkéreznek valamennyien a tűzhely körül, melyen sohasem alszik ki a parázs. A képződő füst elüzi a legyeket és a szunyogokat; ott füstölik a halat, a vadhust, e mellett főzik meg ebédjüket, készítik erjesztett kukoriczából a *kimbombó*-t (kukoricza sör, rendkívül bódító afrikai ital) és e mellett foly óraszámra a pletyka és az ezerféle oktalan babonából szőtt mesélgetés. A tűz körül néhány asszony is guggol; *banánát* és *ignamot* tisztítanak, *maniók*-gyökér lisztet gyurnak lepényekké, vagy pedig éles késsel az ananász-levelek rostjait vakarják le. Mások rézgyűrűket fényesítgetik citromlével, vagy pedig hajdiszök »fölepitésén« fáradoznak. A Kongó-melléki néger asszonyoknál a hajdisz fontos szerepet játszik: egy egész napba telik, míg egyetlen ilyen hajdisz elkészül, de ha egyszer egy csomó enyv, festék és ragadós, illatos gyanta segédelmével elkészült, akkor el is tart egy néhány hétig.

— No már instálom — kottyantott közbe a legény, — ha nem fésülködnek azon fehércselédek egynehány hétig — nem is lennék én itten tánczbahivogató!

— Nem is lehetnél, Miska fiam — válaszolá az ifju, — mert a fekete asszonyok nem tánczolnak.

Dandóczy most hirtelen előrelépett, s kinyújtott vastag jobbjaival északi irányba mutatva, így szólt:

— Valami népek kezelednek, urfi... — mondotta gyanakodva.

S rögtön fegyvere után nyúlt, nehogy a »népek« közeledése készületlenül találja. A vizet nem szerette ez a herkulesi termetű cigány, a »csinákli«-tól is örökre elment a kedve, — a szárazföldön azonban, hol csizmába bujtatott oszlop-lábait szabadon megvethette, s hűséges társa, fegyvere, kezében volt: a legkeményebb »virágszál«-lal is fölvette a versenyt. Mihelyt kemény talajt érzett lábai alatt — olyan lett egyszerre, mint a görög rege Antaeusa: megujhodott, felfrissült, bátorságra kapott és nem félt az ördögtől sem.

II.

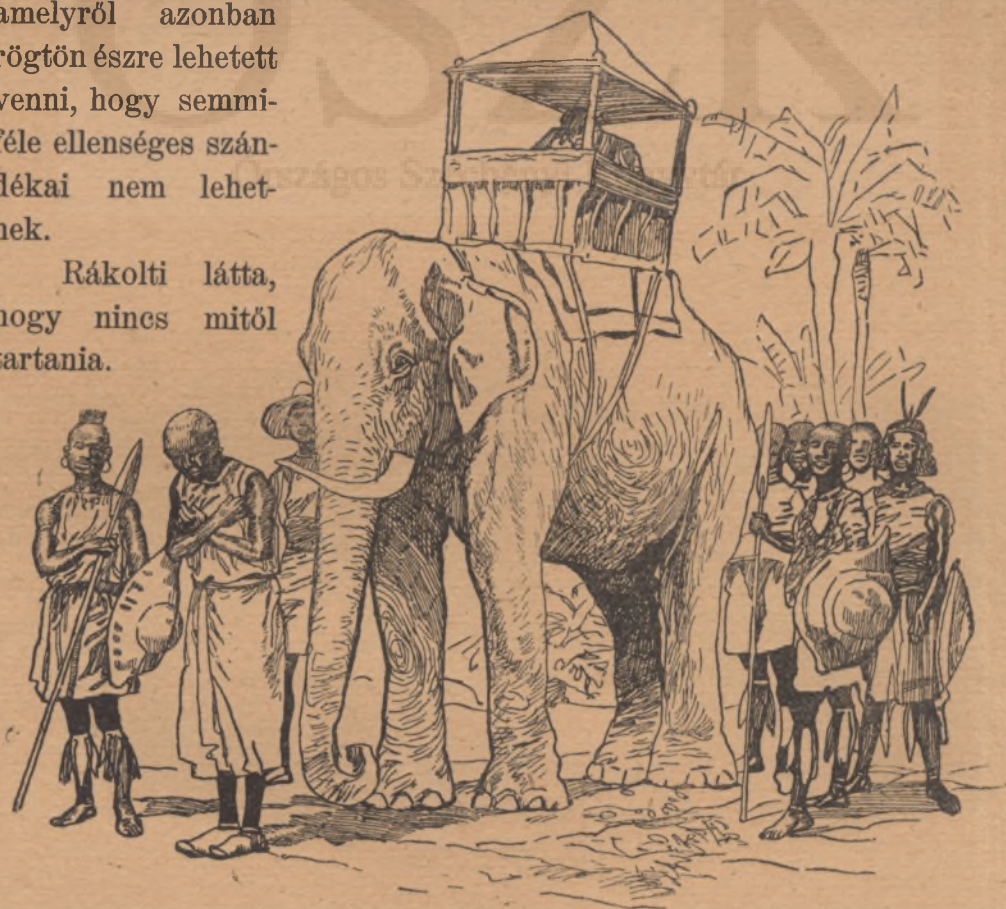
Szem előtt tartva a mindenkor jól bevált hadielvet, hogy idegen földön mindenki ellenség, míg be nem bizonyítja, hogy jó barát — Rákolti is azonnal fegyveréhez nyult, s úgy várakozott az Ambriz felől közeledő kis karavánra, mely valami tíz feketéből és egy rengeteg nagyságu ázsiai elefántból állott.

Az elefánt lassu, méltóságos léptekkel közeledett. Fehér agyarain megcsillant a napfény. Előtte egy már öregrendű néger férfi lépkedett, ki vékony bambusz-bottal kormányozta az engedelmesen lépkedő állatóriást, melynek felciczomázott hátán, kék szövettel bevont sátorszerű emelvény alatt, egy mintegy hatvan-hatvanöt évesnek látszó, törődött, beteges arczu négerült és egy pálmalegyezővel fáradtan legyezgette magát.

— Huh! — bámult Kovács Miska a lassan közeledő elefántra — mekkora állat . . .

— Valjon jót ákárnak-e? — gyanakodott Dandóczy, s lövésre kész állásba helyezkedve, feszült figyelemmel leste a karavánt, amelyről azonban rögtön észre lehetett venni, hogy semmi-féle ellenséges szándékai nem lehetnek.

Rákolti látta, hogy nincs mitől tartania.

Inkább kíváncsian, semmint gyanakvással találgatta tehát, hogy ki lehet a felcziczomázott elefánton ülő fekete »ur« és mit akarhat?

A kis karaván szörnyű lassan közeledett. Beletelt jó negyedóra, míg végre a vezető szerepét játszó, komolyan lépkedő öreg néger megállította az elefántot, s hazája mély torokhangu nyelvén valamit fölkiáltott urának, ki erre aképpen bólíntott fejével, mely nyilván azt jelenthette, hogy: »jól van«.

Az öreg néger erre pár lépéssel előrejött, s karjait mellén keresztbe fonva, egymásután háromszor »bokuetu!«-t kiáltott Rákolti felé.

Az ifju már ismerte ezt a szót olvasmányjaiból. Azt jelentette, hogy »béke veled!«

Lábhoz eresztette tehát fegyverét, s jobb karját magasan a levegőbe emelve, messzehallható érczes hangon visszakiáltotta nekik a szokásos üdvözetet:

— Bokuetu! Jöjjetek közelebb!

Az öreg néger erre ismét fölkiáltott valamit urának, ki másodszor is megbólíntotta fejét. A fekete úgy látszik engedélyt kért, hogy ezekkel a fegyveres idegenekkel szóba ereszkedhessék. Midőn az engedélyt megkapta, megint előrejött, s akadozó, de eléggé érthető angol nyelven így szólt:

— Hatalmas uram, az »elefántok fia« azt akarja tudni tőled Sir, hogy ellenség lenni-e, vagy barát?

— Jóbarát! — válaszolta azonnal az ifju.

— Hatalmas uram, az »elefántok fia« azt is kérdezni, hogy inglése (angol) vagy-e, Sir, vagy portugési (portugál)?

— Egyik sem — válaszolta Rákolti — hanem tősgyökeres magyar . . . a trueborn Hungarian!

— I thank you, Sir, — (köszönöm) mondotta a néger, azután fölnézett az égre és úgy tett, mintha emlékei között keresgélne. Ez olyan udvariassági forma volt, melynek elmulasztása — szerinte — a legdurvább sértésszámba jöhetett volna. Rögtön is megmondhatta volna, hogy világéletében bizony eddig csak ingléseket és portugésikat látott, — azonban ragaszkodott ez udvariassági czeremóniához, s csak hosszas gondolkozás után jelentette ki, hogy nem ismeri a »hungarian«-okat.

Rákolti türelmesen várakozott. Feltűnt neki, hogy úgy az öreg, ki az angol nyelvet keserves erőlködéssel keréketörte és

az egész kis csapatban legértelmesebbnek látszott, nemkülönben a többi fekete is, igen kopott, levert, sőt határozottan szomorú ficzkó. Ugy állingáltak ott az elefánt körül, mintha az orruk vére folyna. Az »elefántok fia« meg éppen bánatosan együgyű alaknak látszott.

Most aztán, midőn az öreg végre kijelentette, hogy nem ismeri a magyarokat, ő intézett hozzá kérdést.

— Kik vagytok?

— Shekiri törzsbeliek Upotóból — válaszolta a fekete — Ambrizból jövünk és Fernandez-ba megyünk. Az én nevem Otombi. Az én uram neve: Quengeza.

— A király! — kiáltotta meglepetve Rákolti.

— Yes Sir — ismételte a néger — King Quengeza of Upoto (Quengeza király Upotóból).

Dandóczy és Kovács összenéztek. Nem szóltak egy szót sem, de mind a kettőnek ugyanaz a csalódás, sőt kicsinylés látszott az arcán. Hát *ilyen* egy szerecsen király? No, már ennél csak különbnek képzeltek. S hát — ilyen! Mondhatni: rongyos, — mert lám, még az elefánt hátára, nyakára és hatalmas homlokára akasztott czifraság is csupa merő haszontalan czafat, ha jól megnézi az ember. Nem ér az egész »ékesség« többet két pengő forintnál, az is csak ajándékképpen.

Rákolti is megcsóválta fejét. Szörnyen szegény ur lehet ez a beteg afrikai uralkodó.

— Miért mentek Fernandez-ba? — kérdezte tovább.

— Eladni »Basa«.

— Eladni az elefántot?

— Yes, Sir! (igen, uram) Uram megy eladni »Basa«, mert Ambrizban nem senki megvette.

— Aztán miért akarja urad eladni a Basát?

— Élni akar, — válaszolta busan a néger, — uram nem élhet, tehát eladni »Basa« . . . Upotóban nincs enni. Nincs banána sem otthon . . . földek pusztitva. Sok ház tűzben elégett, sok harcos halott.

— Háborutok volt talán?

A fekete fejét rázta.

— Nem volt — mondotta komor hangon — shekiri nem harczolt. Shekiri nem tudta, hogy jön éjjel *bakongo* és mindent rabol, mindent öl, mindent visz, mit lát. Miré népem verte harczi-

dobot, bakongo már nem Upotóban volt. Elmentek vissza erdőkbe, hegyeken túl, hol van *Gamba* város és a bakongok emperor-ja van ur.

— Hogy hívják a bakongók emperor-ját (császáraját)? — kérdezte hirtelen Rákolti.

— *Dingán!* — kiáltotta gyűlölködő hangon a néger.

Erre a névre az elefánt körül álldogáló feketék egyszerre felocsudtak szontyolodásukból, s lándzsáikat levegőbe emelve, oly éktelenül dühös ordításban törtek ki, mintha mindenikbe legalább is tíz ördög bujt volna. Határtalan gyűlölet és a legszenvedélyesebb elkeseredés lázította ezeket az embereket. Szemeik vadul forogtak türegeikben, s máskülönben eléggé rendes arczvonásaikat valósággal eltorzította a szilaj felbőszülés. Látszott, hogy mindegyiknek van valami siratni valója.

Rákolti szive megdobbant. *Dingán!* gondolta épp oly saját-szerű benső felindulással, mint aminőt már a »Negro« fedélzetén is érzett, midőn ugyanezt a nevet Cavalcanti lovag szájából hallotta. *Dingán!* Így hívták édes atyja egykori vezetőjét... Megfoghatatlan érzés! Majdnem sejtelemszámba vehető, — pedig ha hidegvérrel gondolkozik a dolog fölött, el kell vetnie lelke gyanuját, mely azt sugja neki, hogy *Dingán*, az egykori vezető és *Dingán*, a gambai császár — ugyanegy személy. Cavalcanti lovag nagy gazembernek mutatkozott — ebben a dologban azonban neki volt igaza és nem az ő lelke titkos gyanujának: sok minden lehetséges a »sötét« világrész bensejében, — de hogy egy egyszerű *Kiszongó*-ból (vezető, tolmács) messzeföldön rettegett császár legyen, kinek elkalandozó csapatai még ide le a távoli nyugatra, Upotóba is betörjenek — ez már csakugyan oly mese-szerű képtelenségnek látszik, hogy még a legeslegsötétebb Afrikában sem lehetséges.

A kárvallott shekiri négerék orditozása csak lassan csillapodott.

Az öreg Otombi nem kiabált velök, de egész lényén meg-látszott, hogy szívvél-lélekkel velük tart az elkeseredésben és gyűlöletben.

Rákolti viszont nem volt képes legyőzni a szívében lappangó különös és — minden bizonnal — képtelen gyanut. Ösztönszerűen e gyanu hatása alatt gondolkozott és cselekedett.

— Otombi! — szólította meg most már nevén az öreget, — kérdezd meg uradtól, hogy mennyiért adja el az elefántot?

— »Basa« fiatal és erős, — mondotta a néger — sokat ér.

— Nem azt kérdeztem, hogy mennyit ér, hanem, hogy mi az ára?

— Otombi tudja, — szólt a néger — uram huszszor tiz fontot kér. »Basa« éri huszszor tiz fontot. Fiatal, bölcs, erős.

— Kétszáz angol font sterling, 4800 magyar korona, — számította Rákolti, s ez aránylag olcsó ár hallatára most már csakugyan nem kételkedhetett benne, hogy Dingán császár portyázó harcosai mily alaposan kifoszthatták a szegény Quengeza királyt.

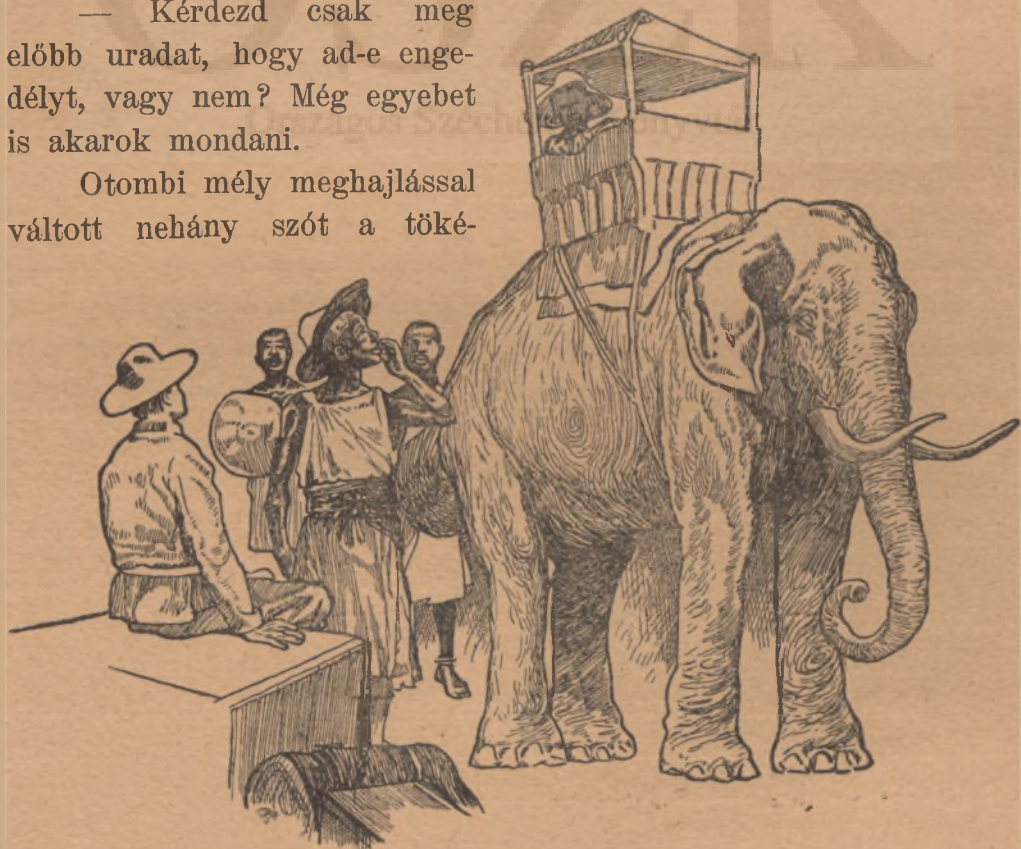
— Mond meg uradnak, hogy megveszem a Basát, mert teherhordó állatra amugy is szükségem van, — de csak az alatt a feltétel alatt, ha megengedi, hogy én és embereim Upotóba bevonulhassunk.

A néger sóhajtvá csóválta fejét.

— Upotóban nincs enni, Sir — mondotta leverten — mit csinál fehér ember Upotóban? Ambrizban van enni. Odamenni jó — Upotóba menni rossz.

— Kérdezd csak meg előbb uradat, hogy ad-e engedélyt, vagy nem? Még egyebet is akarok mondani.

Otombi mély meghajlással váltott néhány szót a töké-

letesen buskomornak, közönyösnek és minden iránt végtelenül fásultnak látszó Quengeza királlyal, ki most is csak szótlanul bólingatott, s száraz egykedvű tekintetével valahol a messzeségben révedezett. Nem érdekelte már ezt a fekete urat, ugylátszott, semmi.

— Uram, az »elefántok fia« szívesen látja fehér embert Upotóban! — jelentette pár pillanat múlva az öreg.

Rákolti intett, hogy megértette és köszöni.

— No most aztán hallgassátok meg te és társaid a következőket is. A »Basa« vételárán felül, amely uratoké, ti is kaptok tőlem annyi pénzt, hogy Ambrizban megrakodhattok élelmiszerekkel. Az ott élő fehér emberek jó pénzért mindent adnak, amire nektek és nekem szükségünk lehet, — azért kereskedők. Jó lesz? Elhózzátok-e hát Ambrizból az én élelmiszereimet is, — igen, vagy nem?

Az öreg eleinte ámulva hallgatta a nagylelkű ajánlatot, azután látható izgatottsággal közölte társaival a dolgot és végül felkiáltott:

— Oh, Sir! Shekiri mind szolgál neked!

— Helyes! Ez az egyik, — folytatta Rákolti — a másik az, hogy bátor férfiakra van szükségem, kik tisztességes fizetésért néhány hónapig az én harczosaim lennének és odakisérnének, a hová parancsolom. Vannak-e ilyen bátor férfiak Upotóban?

— Shekiri bátor, — válaszolta komolyan az öreg — shekiri nem fél nyugalától (gorilla) sem, de shekiri szegény. Fegyvere nincs, bátorsága van.

— Hány ilyen bátor férfira számíthatok?

— Számítani mind, — mind bátor!

— Jó, jó, elhiszem — firtatta Rákolti, — de mégis! Mondj, öreg Otombi, valami számot, hogy ugy hozzávetőleg tájékozni tudjam magam.

A néger egy pillanatig gondolkozott.

— Upotóban száz és ötven harczos. Mind shekiri harczos ha jön: van négyszer száz.

— Tehát 400 férfi.

— Több is van lesz, — számított az öreg — harmincz vadászni ment »paku«-t (viziló), tizenöt vadászni ment »koli«-t (kaffer bölény), nyolcz portugésinek vitte adót . . .

Rákolti félbeszakította az öreget.

— Jól van Otombi, egyenlőre elég! A többit majd meghányjuk-vetjük nálatok Upotóban. De hogy van az, hogy uradat nem kísérik a shekiri főemberek?

— Nincsenek, Sir, — válaszolta a néger, — bakongók megölték éjjel . . .

— Ugy? Az más.

Hát ez bizony a legczudarabb orgyilkosság lehetett. Igazi afrikai hadviselés. Egy csomó fegyveres kalandor ráút orozva, éjjel, egy békés gyanutlansággal szunnyadó falura; gyilkol, fosztogat, gyujtogat, azután fölkerekedik és épp oly gyorsasággal megint eltűnik, mint ahogy jött. Utálatos tigris-tempó. Fölháborítja és indulatba hozza az embert.

— Ferkó! — intette magához Rákolti a cigányt, kinek hatalmas alakját a feketék észrevehető tisztelettel bámulgatták, — add ide a pénztárczát!

Dandóczy kigombolkozott, benyult inge alá és átadta a hűségesen őrzött »bugyelláris«-t.

Rákolti átvette, s a kemény bőrtárcza azon rekeszéből, hol az idegen államok bankjegyei voltak elhelyezve, kivett három darab angol 100 fontos bankjegyet. Azután magához intette a feszülten várakozó négert és felmutatta néki a bankjegyeket?

— Ismered ezeket a pénzeket?

Az öreg nagy respektussal bólintott: igenis, ismeri. Urának is volt már egy ilyen drága papirosa, Ambrizban is látott. Tudja, hogy azért az ambrizi fehér kereskedők mindent adnak.

— Hát ha ismered, akkor itt van! Két ilyen papiros uradé, a királyé — ez a »Basa« vételára. Egy papiros a tied és társaidé, s arravaló, hogy Ambrizban vásároljatok össze mindenfélét, amire szükségetek van, s ami Upotóban hiányzik.

— Oh Sir! — hálálkodott a néger, — jó lenni népemhez . . .

— Szivesen teszem! De előre kijelentem, hogy ha hálátlanságot tapasztalok és urad, vagy ti, vagy bárki is a shekirik közül, ellenséges szándékkal talál közeledni hozzám, azt ez az én fekete óriásom (s itt Dandóczyra mutatott), kinek testében a »Nagy Fekete Bölény« ereje és lelke lakik — azonnal szét fogja tépni.

A néger tiltakozva emelte kifordított tenyereit arca elé.

— Shekiri hű és bátor, nem sakál, nem bakongo — mondotta komolyan. — Fehér ember ne féljen. Nagy Fekete Bölény nem tépni fog shekirit. Shekiri férfi — nem asszony.

Ennél nagyobb dicséretet nyilván már nem tudott mondani népére az öreg, mert elhallgatott és átvéve a bankjegyeket, előbb urának tett jelentést, azután társaihoz lépett, s korához képest rendkívül élénk és beszédes gesztusok kíséretében mondotta el nekik, hogy miről tárgyalt a fehér emberrel és hogy mi lett a tárgyalás szerencsés eredménye.

A feketék látható örömmel, de csodálatosan illedelmes, mondhatni: szerény modorban adtak örömüknek kifejezést. Körülfogták az ifjút, megérintették ruháját, egyik-másik meg is csókolta kabátja szárnyát, de minden tolakodás, durvaság és ildomtalanosság nélkül. Azonnal észre lehetett rajtuk venni, hogy nem először látnak fehér embert és jól tudják, miként kell magukat viselniök, hogy ellen-szenvesekké ne váljanak a körükben megjelenő európai előtt, ki »a pénznek, a vászonnak és a raki«-nak (pálinkás rum) hatalmas ura.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

I.

Rákolti ezek után kijelentette új barátainak, hogy kész velök elindulni.

Reggeli hat óra volt. Az afrikai nap már jó magasan járt az égbolt fenségesen tiszta mély kékségében és ugyancsak bőségesen ontotta forró sugarait a földre.

Kovács Miska meg is jegyezte, hogy lám, be jó dolguk van ezeknek a szép feketére »kisubiczkolt, áfrikaországbéli« embereknek — nem veti fel őket sok ruhájuk okán a meleg.

— Bár igaz — tette hozzá fejcsóválva — hogy azon ágyékkötő helyébe, ki rajtok vagyon, egy szál nadrágot mégis csak fölvehetnének.

— Nem igen szigyenlések . . . — tóditotta Dandóczi is.

Rákolti intett, hogy hallgassanak. Nincsen igazuk. A dolog másképpen áll. A különböző népfajok eredendő szokásain, melyek jórészt az éghajlattól, vagyoni viszonyaiktól és műveltségi állapo-

tuktól függenek, csak úgy könnyedén, félvállról sohasem szabad megütöközni. Itt így van — máshol amugy. Az északsarki eszkimó fóká- és medvebőrbe bujtatja testét, hogy a rettenetes sarki hidegben meg ne fagyjon, — a négernek, főleg a szegényebbjének, elég egy többé-kevésbé diszes, vagy egyszerű ágyék-kötő és egy szalmakalap. A hőség nem tűr sok ruhát — megsülne benne a forróságban. A fő és döntő ok, természetesen az, hogy nincs ruhája. Amelyik valamiféle ruhához hozzá tud jutni, abban büszkélkedik naphosszant, mint a páva, s ha még oly hevesen perzseli is benne a forró egyenlítői napfény. A tulnyomó többség azonban annyira szegény és földhözragadt, hogy nem képes vászonhoz jutni, amiből némi ruhafélét csináljon magának, s ezért az esős évszak beálltával bizony eleget fázik, szegény feje, kunyhója szellős falai között.

Kitetszett ez az általános, nagy szegénység abból is, hogy a feketék, mielőtt a kis karaván elindult volna, az összetört csónak legkisebb darabját is gondosan összeszedték. Egy forgácsot sem hagytak ott belőle. Még a félredobott ujságpapirosnak is akadt gazdája, melyből Kovács Miska utolsó darabka szalonnáját kipakolta.

Az indulás dolgában Otombi intézkedett.

Quengeza király fennmaradt továbbra is az elefánton. Nem háborgatták; hadd vigye vissza Basá-já, ahonnan idehozta, — azután már úgy sem viszi többé soha. És valószínűleg más állat sem viszi. A buskomor törzsfő alighanem elérkezett élete utolsó mesgyéjéhez.

Rákolti két utazóládáját a feketék vitték. Igen ügyesen kötözték össze pálmaháncsból font köteleikkel a sulyos utipodgyászt, s emelték a levegőbe aképpen, hogy elől is ketten vitték, hátul is. Kovács Miska elismerte, hogy gyorsabban és ügyesebben semmiféle vásárhelyi »tróger« nem végezhetné volna ezt a műveletet.

Röviddel azután az öreg Otombi jelt adott az indulásra.

A »Basa« vezetését egy fiatal négerre bizván, ő maga visszamaradt és a menet végén haladó Rákoltihoz és társaihoz csatlakozva, mindenképpen rajta volt, hogy a »hatalmas« (ezalatt nyilván azt értette, hogy vagyonos) fehér embert szórakoztassa.

Aki tudja, hogy a néger, előrehaladottabb korban, nem igen szokott sokat beszélni, mert amily közlékeny, gondtalan, vidám,

sőt gyermekes, élete fiatalabb éveiben éppen, oly szófukar és mogorva lesz, ha a harminczötödik életévét meghaladja, az e már 50-ik életévét is betöltő öreg iparkodását, méltányolni tudta, Rákolti nagyjában tisztában volt a fekete fajok lelki természetrajzával, s ez okon méltányolta is e buzgó erőlködést, bármilyen szánalmasan ütött is ki a dolog.

Az öreg szörnyü keservesen törte az angol nyelvet. Portugál nyelven sokkal jobban tudott (törzse hűbérese és adófizetője volt a portugáloknak, bár ez adófizetés nem haladta meg az évi 100 pesetas-t, — a mi pénzünk szerint 80 korona — de nem is kaptak érte viszontszolgálat fejében semmit) — ezt a nyelvet azonban Rákolti nem ismerte. Meg kellett tehát maradniok az angol szónál, bármilyen nehéz munkája volt is vele az öreg Otombi-nak.

Neve a shekirik nyelvén azt jelentette, hogy — tűzhányó. (Van is egy ilyen nevű tűzhányó az egyenlítőtől északra, amely ma is működik és gyakorta rengeteg károkat okoz.) A tüzet ugyan már nem igen hányta az öreg — előadása mindazonáltal szokatlanul élénk, értelmes és eléggé színes is volt. Néha még szóképeket is használt. Oly magas foka az afrikai műveltségnek, melynek messze földön nem akadt párja.

Keresztény volt ő is, mint ura, Quengeza király és a shekiri négerek tulnyomó része.

Ezt persze szintén afrikai értelemben kell venni.

Ez az aránylag művelt és értelmes öreg például csak annyit tudott a keresztény vallásból, hogy van egy isten, azt úgy hívják hogy *God* (angolul) van egy fiuisten: Jézus és vannak *clergyman*-ek (papok.) Aki rossz, annak az ítéletnapján *God* azt fogja mondani: go to the devil! (eredj pokolba) aki jó volt, az bejut a kingdom of heaven-be (mennyországba) és ott jó dolga lesz.

Ennyi volt az egész.

A többiek még ennyit sem tudtak.

Kunyhóikban ott lógott a kereszt, egy-egy szentkép és más keresztény jelvény — a szivekben azonban nyoma sem volt a keresztény erkölcsnek. Könyörületről, szeretetről, becsületességről mily más fogalmaik voltak! Keresztet vetettek szentképeik előtt, de legfőbb istenségüknek »Szuku Vanange«-t ismerték és a »kiluluk«-tól (rossz szellemektől) félték, kik patkánnyá, kigyóvá, féreggé tudják változtatni az embert.

A *clergyman*-ek is tiszteletreméltó férfiak (főleg ha egyik-másik misszióbeli lelkész pénzt osztogatott köztük) — de mennyivel hatalmasabb az ő »kimbanda«-juk (varázsló), aki el tud űzni minden betegséget, rá tud olvasni a »kiluluk«-ra és esőt tud csinálni, ha akar, a legszörnyösebb szárazság idején is. Tudnak-e esőt csinálni a *clergyman*-ek? Bizony nem tudnak. No, ha még egy kis esőt sem tudnak csinálni, midőn a banán, papay-a, kokus, rizs, dohány és a maniokgumó majdnem tönkresül a szárazságban — hát akkor mit akarnak?

Rákolti pár perc alatt tisztában volt a shekirikkel.

A főczélt mindazonáltal elérte.

A véletlen — mely a maga oly csodás bizarrságával már annyiszor eldöntötte egy-egy emberi élet egész jövődő sorsát — ezuttal kezére járt. Utjába hozott ime, egy egész benszülött törzset, mely fiui szive nemes czéljának elérésében, okkal-móddal, segítségére lehet. Ha jól meggondolja, hogy mit kell csinálnia és sikerülni fog azt a bakongók ellen elkeseredett törzset a maga céljainak megnyernie, úgy talán módjában lesz meggyőződnie, hogy csakugyan hamis és képtelen nyomon jár-e ösztönszerű, titkos sejtése, mely állhatatosan azt sugja neki, hogy nyomtalanul

eltűnt édes atyját, Rákolti Ferenczet, ott kell keresnie, ahol Dingán van, — a gambai császár.

S ha százszorosan esztelennek látszik is ez a megmagyarázhatatlanul állhatatos gyanu: nem képes tőle szabadulni.

Csodálatos érzése az emberi szívnek!

Oly finom, annyira szent és titokzatos, hogy nem tűr semmiféle magyarázatot. Oly tiszta, mint a hit: nem szabad érinteni, — s mint Mózes csipkebokra: magától ég a fiui szív legbensőbb szentélyében.

II.

Mintegy két órai gyaloglás után Otombi jelentette, hogy Ambriz már csak egy negyedóra. Ki kell azonban térni kissé nyugati irányba, hogy elérhessék. Ez az irány, amelyben mennek, keletre, Upotóba vezet.

— Mikor érkezünk Upotóba? — kérdezte Rákolti.

— Nagy fényesség (ez volt a nap) lemegy, — válaszolta az öreg.

Tehát estére. Most reggeli nyolcz óra volt. Tiz-tizenkét órai gyaloglásra volt e szerint kilátás a legnagyobb forróságban.

Otombi észrevette, hogy ez a kilátás nem ragadja el tulságosan az ifjút, ezért azt az ajánlatot tette, hogy foglaljanak helyet a fehér emberek a »Basa« hátán. Van ott hely bőven. Quengeza királynak nem lesz ellene kifogása, s az elefánt már különben sem az övé. De meg — úgy látja — alszik is ő felsége.

A fekete ur csakugyan aludt, sovány feje mellére esett. A nyakában lógó gazelia-szarvak összecsörrentek, de nem ébredt fel.

Érdekes öltözéke volt ennek a törzsökös fekete »király«-nak. Fején szalmakalapot viselt; ruhája sötétzöld, igen bő, tógaszerű köntös volt, melyet fehér rojtos öv szoritott derekához. Vállára egy szintén fehér, vörös és sárga csikos sál volt vetve. Mindez

igen diszes lehetett valamikor. Most azonban száználmasan kopott és szinehagyott volt az egész királyi öltözék; olyan mint valami kiselejtezett szinpadi kosztüm, amely handlé kezére került.

Rákolti méltányosnak találta, hogy 4800 korona fejében ne gyalogoljon, hanem vitesse magát.

Tudtára adta tehát az öregnek, hogy el fog helyezkedni a »Basa« hátán, embereivel együtt — Ambrizba azonban nem megy be, hanem itt fog várakozni, míg új barátai a megvásárlandó élelmi szerekkel visszajönnek.

— Az ambrizi kereskedő portugallok — adta felvilágosításul; fölöslegesnek tartotta megmondani, hogy azért nem megy — mert azok az élelmes európai kufárok neki sokkal drágábban számítának mindent, mint a feketéknek, kifosztani és megcsalni pedig nem hagyja magát.

— Fehér főnök nem szeret portugési? — kérdezte az öreg.

— Nem.

— Shekiri sem. De Otombi néz, hogy ne csalják.

— Okosan, Otombi! Böles és tapasztalt férfitu vagy.

— Otombi öreg, sokat élt, — válaszolta egyszerűen a néger.

Rákoltit meglepte ez az egyszerű válasz. A dicsekvés egyik nagy gyöngéje a fekete fajnak és alkalmilag a leghányivetibb pökhendiség visszataszító magaslatáig emelkedik. Annál kellemesebben lepte meg, hogy ime, vannak kivételek is az általános szabály alól. Ujabb tanulság, hogy azon egy kaptafára nem szabad huzni semmit.

— Hallgass ide, Otombi — szólította magához Rákolti az öreget, — midőn az élelmi szereket összevásároltad, megkérdezed a »portugési« kereskedőktől, hogy vannak-e eladó fegyverek és ha igen, hogy adják őket? Természetesen lőszerestül. Azután megkérdezed, hogy mi az ára 1600 méter szürke vászonnak, 400 pár jó erős bivalybőr sarunak és 100 méter vörös posztónak. Nem felejtet el?

— Otombi nem felejt, — válaszolta az öreg — de Ambrizban nincs eladni tüzeső.

— Bizonyosan tudod?

— Yes, Sir, bizonyosan.

Rákolti kellellenül legyintett a kezével. Ez rossz hír volt. Hiányosan fölfegyverzett expedícióval nehéz lesz behatolni a gambai császár országába.

— Mindegy! Azért csak mégis kérdezd meg.

— Igen, Sir, — válaszolta engedelmesen a fekete, majd tiszteletteljes csodálkozással megkérdezte, hogy mire kell a hatalmas fehér embernek az a sok vászon, posztó és saru? Hisz az valóságos kincs! Roppant drága kincs! Pompás kincs!

— Majd meglátod, hogy mire kell.

— Yes, — bólintott fejével az öreg — Otombi vár.

Ezzel intett társainak, s elbucuszva Rákoltitól a feketék élén gyors tempóban elindult a nyugatnak eső Ambriz városka felé, mely régebben, XIX-ik század közepén még igen élénk nyugat-afrikai kereskedelmi hely volt. Később azonban jórészt egészen elvesztette jelentőségét, úgy hogy 1879-ben már csak egy-két módosabb európai kalmár lakott benne — a többiek vagy a német Kamerunba, vagy a délnek fekvő Angolába költöztek, hol több haszonra volt kilátás, s az éghajlat sem fenyegette őket oly természetű veszélyekkel, mint itt a Kongó alatt.

— Nos fiuk — szólta Rákolti, miután a feketék eltűntek egy kis pálma-liget sűrűségében — lovagoltatok-e már elefánton?

— Soha én! — aggodalmaskodott Kovács Miska, — de nem is fogok . . .

— Én sé . . . vágta ki gyorsan Dandóczy is.

— Nem-e?

— Nem biz én, nagyságos urfi — rázogatta fejét a legény — már engedelmet instálok, de mondom . . . Óperenciákra, pokolba és másegyebüvé megyek én jó szívvvel az urfi után, azonban e rettentő nagy állat hátára nem kuporodok. Merthogy — nem szoktam elefántyokon lovagóni. Szét se tudnám vetni rajta a lábamat.

Rákolti nem erőltette őket. Elmehetnek, elvégre, gyalog. Kemény bakalegény mind a kettő; megszokhatták a »kincstári sétákat«. (Igy hívják tréfás kaszárnya-nyelven a menetgyakorlatokat.)

Kovács Miska hol innen, hol túl kerülgette az elefántot, mely rengeteg füleivel nagy nyugalommal legyezgette magát, apró, bogárfekete, okos szemeivel mindent figyelemmel látszott kísérni, mi körülötte történt, — egyebekben azonban meg sem mozdult arról a helyről, hol két és fél órával ezelőtt sulyos czölöplábait megvetette.

— Aunye, be csuda egy állat csakugyan! — mondotta elismeréssel a legény — mekkora két hegyes, hosszú foga van.

— Elmenj té — intette Dandóczy, — megháráp!

— Nem harap e, nagyságos czigány, szelid é, mint bárány, ha engem lát. Azonban néked nem kommandálom, hogy itt lábatlankodj előtte, mert ha megláti a trombitádat, hát akkorát vág egyet fejedre a maga trombitájával, hogy menten elheveredzel.

— Orr az, té, nem trombitá!

— Trombita orr — erősítette komolyan Kovács, — hallám egyszer a menaszériában, ahol is akkorát trombitál vala véle egy ennél sokkal szigorubb (jelentéktelenebb, kisebb) eiefány, hogy amennyi szeg volt a bódé deszkafalában, mind kihullott.

— Nágyon igaz — intett fejével Dandóczy, — bizonyosán ákkor hullott ki á té fejedből is á negyedik szég . . .

— Hm . . . Látom, csillagot rug nagyságod az eszivel. Azt gondolni tán, hogy most le tetszett engem főzni?

Dandóczy édesdeden kaczagott.

— Dehogy gondolom, Miská! — felelte ravasz gunnyal, s csipentett egyett szemeivel, — sokszor leféztek már tited, mégis nyers marádtál . . .

Kovácsnak nem tetszett a csipős vágás. Valami ügyes tréfán spekulált, mellyel a kissé csipösen viccelődő Dandóczyt visszaszurkálhassa. Erre most bőséges ideje volt. Szinte sok is volt már a jóból.

Órák teltek, míg Ambriz felől végre feltűnt az öreg néger zömök alakja, a nyomában iparkodó feketékkal, kik egy mindenféle élelmi szerrel tetézve megrakott négykerekű taliga szekeret húztak és toltak előre valami rövidlélegzetű, vig nótát hangoztatva, melynek utolsó, ismétlődő két sora:

Sekir huav tom ben wawua

Sekir huav, tam, tam . . .

igen magasan végződött és úgy csattant, mint egy karikás ostor.

A feketék igen vigak voltak.

Vidáman beszélgettek, nevettek, tréfáltak, s oly könnyedén és boldogan húzták a súlyos terhet, mely a négykerekű, nyikorgó »miserikordium«-ra volt rakva, mintha esupa merő tollut vonszoltak volna.

Meglátszott szegényeken, mennyire el vannak telve a gyönyörűséggel, hogy a jószívű és hatalmas »fehér főnök« kegyelméből most az egyszer amugy isten igazában jól fognak lakni.

— Otombi mindent hoz, — jelentette majdnem földig alázkodó meghajlással az öreg, — vászon lesz, saru is, posztó is, minden, mit Sir kíván, — tüzső (puska) nincs.

— Hát ez bizony baj . . . mormogta elgondolkozva Rákolti.

— Van nyolcz tüzső egyik merchant-nál (kereskedő). Otombi megnézte . . . paltrý (silány). Otombi otthagya.

— Jól tetted, botokra nincs szükségem. Most azonban induljunk, öreg! A megrendelt holmival egyébként hogy áll a dolog? Ki hozza el?

— Merchant küldi mind Upotóba. Otombi mondta, fehér ember Upotóba megy shekirikhez, plentiful (gazdag), mindent fizet.

— Helyes! Hát most már csak előre, derék Otombi, mert telik az idő!

— Sir, üljön »Basa« hátára, uram mellé!

— Nem ülök, barátom, meggondoltam a dolgot — válaszolta Rákolti, kit a hosszas várakozás amugy is kifárasztott, s szükségét érezte egy kis testmozgásnak, — gyalog megyek!

— Otombi szólott! — mondotta tiszteletteljesen az öreg, s a menet élére állva, csakhamar elindította a kis karavánt.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

I.

A tábori jellegű délebéd elfogyasztására fordított fél órát leszámítva aztán még jó erős hét órát kellett gyalogolni, míg ugy esti egynegyednyolcz óra tájban Otombi végre azt jelentette Rákolti-nak, hogy még csak egy rövid óra és be fognak vonulni Upotóba.

Az ut gyönyörű vidéken vezetett keresztül. Csupa erdő, bámulatosan színes növényzet, s egész dus tengere a legszebb zöld színben pompázó fűnek.

Rákolti szive megtelt csodálattal és lelkesedéssel. Amit a világhírű utazók könyveiből összeolvasott, az e pillanatban mind színtelennek, erőtlennek és hiányosnak tetszett elragadtatott szemei előtt. Mennyivel fenségesebb a természet, mint az irott betű. S mily szegényes ecset még a legavatottabb kézben is a toll, midőn a maga gyöngeségében azzal akar hivalkodni, hogy a természet alkotásainak leirhatatlan bűbáját megrajzolja!

Mily páratlanul tiszta gyönyörűséget érezhetett atyja, a hivatott természetbuvár, midőn az egyenlitői növényélet e bámulatosan sokféle pompáját megcsodálta! Mennyire elragadhatta a növényi és állati élet e nagyszerű változatossága, melynek ily eredeti ős-megnyilatkozásában sehol a világon nincsen párja! S mily gyötrelmes kinokat szenvedhet e passzionátus tudós és vérbeli nagy vadász, e minden ízében nemes magyar ur, ha a kegyetlen sors őt is megfosztotta szabadságától, mint ami már annyi kiváló afrikai utazóval megtörtént és meg fog történni — fájdalom — ezután is. Ha fogságban senyved valahol és nem menekülhet. Ha napról-napra, hétről-hétre folyton azon törí fejét, miképpen szabadulhatna a »sötét« világrész belsejében élő vadak hatalmából és éreznie kell a borzalmas kinszenvedést, hogy a művelt világtól, mely segítséget nyújthatna neki — ezer, meg ezer mérföldnyi szörnyűséges távolság választja el.

Livingston-nak, az afrikai utazók tiszteletreméltó fejének, szenvedési kétségkívül nagyok voltak. Ha van mártiromság ezen a világon — az övé minden bizonnyal az volt. De *nem* volt fogoly. Szabadon rendelkezett magával. Jöhetett, mehetett a merre és amikor akart.

Rákolti azonban úgy érezte, szívének benső, titokzatosan mély sejtelmei azt sugták, hogy atyja nem rendelkezik szabadon önmagával, ha még életben van. És — *életben van!* Ebben egy pillanatig sem kételkedett. Valami aczélos, fanatikus, rendithetetlen hit lobogott lénye egész bensejében, agyában, lelkében és összes vércseppjeiben, hogy atyja, az izmos, erős, nagytudományu férfi nem halt meg, hanem él. De nem adhat magáról életjelt, mert fogoly. Közönséges, mondhatni mindennapos história a sötét világ-részben. Az ellenséges feketék hatalmukba ejtik erőszakkal, vagy gálád árulással a köztük megjelenő európai fehér embert és vagy azonnal feláldozzák bálványaiknak, vagy — ha valamelyes hasznát tudják venni — fogságra vetik és ott tartják maguknál, a míg él. Szabadulás az ilyen fogságból, külső segítség nélkül, nem is képzelhető. A fogoly esetleg megszökhetik, de ez jóformán sohasem jelenti a szabadulást; — a vadonságokban, élelem hiányában, vagy éhen pusztul, vagy a ragadozók zsákmányává válik. Rend-szerint azonban ismét fogságba kerül és sorsa ettől kezdve a legválogatottabb kínzások és szenvedések kimeríthetetlen láncolata.

* * *

Egy kis erdőcske szélén, hol gyönyörű páfrányok pompáztak a legsötétebb smaragd-zöld fényét csillogtatva csipkézett leveleiken — a karaván élén haladó öreg néger egyszer csak visszahök-kent, s halk »oha!« kiáltást hallatva, megállt.

Abban a pillanatban a kissé oldalt haladó Dandóczy is megállt, s villámgyorsan lekapva válláról fegyverét, odaszólt Rákoltinak:

— Itt ván, kenyergem égy pár á komiszokból, — mondotta dühösen — ném repiltek á pokolbá . . .

Rákolti előre sietett, s maga is meghökkent, midőn gyorsan tájékozódva, észre vette, hogy az erdőcske tisztásán sátor van kifeszítve, körülötte négy vászonnal letakart taliga áll, s valami harmincz ficzkó tart esti pihenőt a fűben: *Cavalcanti* lovag marokkói arabjai közül.

Megfoghatatlan!

Hogy kerülhettek ide ezek az emberek, midőn a »lovag« ur hajójának pusztulásában lehetetlen volt kételkedni! A *Negro* tehát nem repült a levegőbe. A szökött fegyencz ismét megmenekült az igazságszolgáltatás büntető keze alól, s megmentve nyilván hajója

rakományának egy részét is, most kisebb csapatokra oszolva iparkodik elérni a gambai császár fővárosát.

Mindez egy pillanat alatt villant keresztül Rákolti fején.

Megtámadja őket?

Harmincz marczonea ficzkót — ök hárman? A csupán lándzsákkal fölfegyverzett feketékre nem lehet számítani.

Ekkor aztán valami képtelen dolog történt.

Dandóczy megbolondult . . .

Nem lehetett egyebet gondolni. A düh elvette eszét. Amint a füben heverésző arabokat megpillantotta, egyszerre eszébe jutott, hogy ezek miatt kellett halálos rettegést kiállania a törékeny lélekvesztőben órákhosszat, míg a »rétténítés« viz végre kiröpitette herkulesi tagjait a szárazföldre . . . A szégyen, az elkeseredés, az átszenvedett »viz-iszony« képei mind egyszerre csapódhattak felbőszült agyára, midőn most kirántotta egy néger kezéből az összezuzott csónak egyik evezőlapátját, s valami artikulátlan, bömbölő ordítást hallatva, kirohant a tisztásra, s a hosszú, ruganyos evezőlapáttal irgalmatlanul verni kezdte a nyugalomból felriasztott arabokat.

Borzasztó kavarodás támadt.

Az arabok rémüldözve kapkodtak fegyvereik után.

Dandóczyt, dühtől eltorzult, rut arcza, vérben forgó szemei oszlop-alakja és mindent elgázoló vad izomereje — egy fékvesztett fekete ördöghöz tették hasonlónak.

Hármat-négyet ütött le az evezőlapáttal egy csapással . . .

— Mind méghaltok! — bömbölte rikácsolva.

Rákolti kezében előrevágódott a fegyver. — Rákiáltott Kovácsra:

— Vigyázz! Tüzelj . . .

— Vigyázok! kiáltotta a legény, s gyakorlott, biztos kézzel töltve, a következő pillanatban az ő fegyvere is megdőrdült.

A fegyverdörgésre az arabok végképp elvesztették fejüket. Egyik a másik után bukott el véres fejjel a földön. Hét halott hevert már a sátor előtt . . .

A többiek riadozva menekültek, s oly bámulatos gyorsasággal tűntek el az erdő sűrűségében, hogy alig egy fél percz mulva már egyetlenegyét sem lehetet látni

Dandóczy hol ide, hol oda rohant utánuk mint a vadállat.

— Idé gyérték! — ordította dühvel, — ne sáládjátok, hogy az erdeg vigyén el...

Rákolti most előresietett és rákiáltott.

— Vissza! Megőrültél!

A szigoru hang magához térítette a felbőszült embert. Megállt és körülnézett zavaros, bizonytalan tekintettel, mintha mély álomból ébredezett volna, s csak lassan ocsudnék föl.

— Itt vágyok, — kenyerem, mondotta nagyokat fujva, csendesedő, szinte meghunyászkodott hangon, — megtánítottam kicsikát ézéket, hogy mi á becsilet.

— Igy bolondjába nekimenni a veszedelemnek, — korholta az ifju — ugyan nem szégyelled!

— Szigyellem én... — felelte naivul a cigány.

— Hátha lelőttek volna!

— Igaz... lé is lehettek volna...

A feketék nem tudtak hová lenni a bámulattól. Majdnem ijedt hűledezéssel álltak egy csomóban, s midőn Dandóczy feléjük lépett — egyszerre valamennyien hátrálni kezdtek. Egyik-másik akkorát ugrott, hogyi dejében kitérjen utjából, mint egy bakkecske. Még Otombi értelmes arczán is meglátszott, hogy fél tőle, s csak nagy erőfeszítéssel tartja magát, hogy ő is ne hátráljon.

Dandóczy hiába integetett a huzódozó feketéknek — nem kell félni, nem eszi meg őket. Nem szokott négert enni — csak arabot.

— Otombi! — parancsolta Rákolti az öregnek, — mondd meg embereidnek, hogy ne féljenek! A shekirik talán nem gyáva férfiak?

— Népem bátor — válaszolá az öreg — de Nagy Fekete Bölény nem young man (fiatal ember), hanem hallish devil... (pokolbeli ördög) Népem fél deviltől...

— No ettől nem kell félni, — biztatta Rákolti a huzódozó feketét.

Kovács Miska ezalatt az arabok sátrát és taligáit kutatta át. A sátorban élelmiszerek voltak, a taligákban egy rakás uj fegyver, gondosan becsomagolva, s valami husz láda golyóstöltény.

Rákolti tehát helyesen okoskodott, midőn föltette, hogy Cavalcanti lovag a megmentett hajórakomány egy részét így — kisebb csapatokra válva — iparkodik Dingán császárnak, Gambába szállítani. Egy ilyen csapatot ime utjába hozott az arabok tájékozatlansága és a jó szerencse, melynek segédelmével eképpen négyszázegynehány egészen új fegyverhez és vagy 20.000 puskatöltényhez jutott.

Örvendő szemlélte a zsákmányt.

Becsés kincs volt ez czélja kivitelében, becsesebb minden másnál.

Remélte ugyan, hogy a *Szent-Tamás erőd*-ben fog találni fegyvereket, melyekkel a shekirikből összeállítandó expediciót fölszerelheti, de biztosan erre nem számíthatott. A végtelen irgalmasságu Isten azonban ime, úgy rendelte, hogy czélja elérhetésének egyik hatalmas eszköze birtokába kerüljön. Megtörtént, áldassék érte a világok Ura, — ennél nagyobb segédelmet az égtől, ily váratlanul, valóban nem is remélhetett.

Megveregette Dandóczy vállát.

— Ezeket a puskákat voltaképpen a te könnyelmű ostobaságodnak köszönhetjük, fiam; máskor azonban meg ne próbáldd, hogy fejjel menj neki a falnak!

— Nem á féjessel, urfi — válaszolta kedélyességét ismét visszanyerve a czigány — hanem á csinákli lápáttal . . .

— Hát azzal sem! A puskáért kapsz egyébiránt tőlem 100 forintot.

— Hajajá! Nágyságos urfi — kaczagot édesdeden az óriás, énnyi pizért még eldengetek egy satorálja árábot!

II.

A puskaropogásra és lármára Quengeza király fölrettent a *Basa* hátán, le is báméskodott az alatt folyó csetepatéra, de aztán megint csak visszاسülyedt álomkór-hoz hasonló, egykedvű érzéketlenségébe és többé semmi iránt sem mutatott érdeklődést.

Otombi azzal magyarázta urának állapotát, hogy bizonynyal »az oroszánt várja, a kibe átköltözik«.

Rákolti nem értette meg rögtön.

— Mit vár Quengeza király? — kérdezte az öregtől.

— A oroszlánt, ki jön, hogy lelkét vigye — magyarázta komolyan a néger.

Ugy! Hát a lelkét. Így most már megértette az ifju, hogy miről van szó. Ime, egy meglepő hasonlatosság, mely az egymástól sok ezer mérföldre lakó, s az egymás létezését talán nem is sejtő, különböző népfajokat — egy közös eszmében összeköti!

Az ázsiai hinduk szent elefántja — gyermekesebb vallási legenda (rege) alakjában ugyan, de lényegében ugyanazon jellemző babonás tartalommal, mely a *lélekvándorlás* vallási tételében csucsosodik ki: megtalálható az afrikai fekete emberfajoknál is. Valamint a szegény, földhöz ragadt hindu, tudatlan elméje egész rajongó hitével meg van róla győződve, hogy a halott lelke nem semmisül meg, hanem érdemei, vagy érdemtelensége szerint valamely magasabb rangu, vagy alacsonyabb állatba költözik: azonképpen a legtöbb afrikai törzs is azt képzei, hogy az elhunyt férfiak lelke élő állatba vándorol át és annak lelkévé válik. A bátor és vitéz harcos, nemkülönben a »király« oroszlánná, elefánttá, gorillává hasonul át — a gyáva macskává, patkánnyá, vagy más alantas rangu állattá. Afrika óriási területén csak igen csekély azon benszülött törzsek száma, melyek azt vallják, hogy »a halál után minden megsemmisül«. Legtöbbje vakon hisz a lélekvándorlás ősi legendájában, s lényének egész erkölcsi tartalma e szerint alakul ki.

— Azt hiszed Otombi, hogy urad az oroszlánt várja?

— Yes Sir, — válaszolta az öreg — uram várja . . .

Más szóval: Quengeza király élete, úgy látszik, nemsokára véget fog érni, s a fekete uralkodó rövidesen megtér őseihez.

Most azonban egyébről volt szó.

A négy nehéz taligát el kellett vinni. Otombi ugyan azt ajánlotta, hogy egyik emberét itt hagyja örnek, aztán majd Upotóból ő maga hoz segítséget, hogy a drága zsákmányt el lehessen szállítani, Rákolti azonban nem tartotta tanácsosnak elfogadni ez ajánlatot. A szétrebbent arabok esetleg visszatérhetnek. Sátrukat és élelmiszereiket hadd találják itt, nem bánja, — a fegyvereket és lőszert azonban minden áron el muszáj vinniök, s ha még olyan vesződségbe kerül is ez a munka.

A néger fejét rázogatta, de csakhamar ismét felvidult.

— Otombi tudja, — mondotta diadalmasan.

Tudta is és el is végezte ügyesen, alig egy negyedóra alatt. Összekötözte mind a négy taligát sorjában, egymásután, s a pálmaháncskötelek végét áthurkolta az elefánton.

— Basa erős! Huz!

Képzelné sem lehetett egyszerűbb megoldást. Hiába! Kolumbusz tojásának esete lépten-nyomon ismétlődik.

... Így indultak el esti nyolcz óra tájban Quengeza király falujába: Upotóba.

A távolság rövid volt, de mivel Upotó az »Udina« nevű folyócska által képzett mocsarakon túl feküdt, — odajutni eléggé nehéz föladat volt. Az Udina itt ugyanis számtalan ágra oszlott szét, melyek egymásközött valóságos sekélyes vízhálózáttá szövődtek össze, s minthogy a számtalan kisebb-nagyobb sziget mind mangrove-erdőségekkel volt sűrűn benöve, s a víz-ereket a fák helyenként egészen átboltozták, a leggyakorlottab erdőismerő éles látására van itt mindenkor szükség, hogy e hatalmas tömkelegből a biztosan keresztülvezető utat megtalálja.

Rákolti nem is titkolta emberei előtt, hogy nagy baj lesz, ha a feketék — bár hagyományos négerösztönük rendszerint csalhatalan — esetleg eltalálják téveszteni a járható utat, s berekednek valamely oldal-labirintus sűrűségébe.

Egy ily mangróve sűrűségéből a kivezető ösvényt megtalálni már csak azért is végtelenül nehéz, mert a mocsarak mindegyre más és más alakot változtatnak. A fák aránylag szerfölött gyorsan nőnek, s a nemrégiben még nyílt ösvényeket egészen elzárják. Sok helyen meg fástól-bokrostól nagy földdarabok válnak el a szigetektől, s lejjebb csuszván, egy-egy csatornában megakadnak és a járható vízi utnak azon a ponton vége.

Rákolti akaratlanul is megborzongott, midőn eszébe jutott, hogy mi lenne, ha egy éjet e mocsarak közelében kellene tölteniök? A mosquitók halálra csipik ilyen helyeken az eltévedt utast.

Nem történt azonban semmi baj.

Otombi biztos léptekkel haladt végig a sűrűségekben átvezető egyetlen járható uton; »Basa« húzta a taligákat, a négerek czipeltek az élelmiszeres kordét és Rákolti podgyászát, s halkán dudolgatva lépegettek. Csak akkor hallgattak el, ha Dandóczy véletlenül a közelükbe került. Félték tőle. Nyilván csakugyan azt hitték, hogy ha nem is maga a főördög, de okvetlenül a legnagyobb fia, a milyen magas és kemény, mint a legfeketébb mahagoni törzs.

Végre kiérkeztek a sűrűségből, s a keleti égen éppen felbukkanó holdfényben látható volt a mintegy kétszáz kisebb-nagyobb kunyhóból álló Upoto, Quengeza király »városa«, a shekiri törzs székhelye.

A kelet felé eső kunyhók, palánkok, kaktusz és tüskés ananászsövények nagyrészt le voltak égve.

A tűz még a pálmák felső zöldjét is megperzselte.

— Bakongók ott jöttek... — magyarázta Otombi az ifjunak, s egyik fiatalabb társát előre küldte, hogy jelentse be érkezésüket Upotóban, nehogy közeledésük félreértésekre adjon alkalmat.

E »sötét« vidékeken mondhatni mindenütt a »bellum omnium contra omnes« (mindnyájuk harca mindenki ellen) elve az uralkodó. A néger falvak lakossága minden közeledőben — kivált ha esti időben érkezik — ellenséget gyanít, s lándzsát, nyilat, löfegyvert, harci bárdot ragadva rohan elő, hogy azt visszaverje. Kiállított öreik éles füttyökkel jelzik a közeledő gyanus alakot, s jaj az idegennek, ha barátságos hajlandóságáról jóidején nem tudja meggyőzni a mindenfelől össze sereglő feketéket.

Ezuttal *Basa*, az elefánt gondoskodott róla, hogy Upoto lakossága megérkezésükről értesülve legyen.

Főlemelte ormányát, s oly fülsüketítő trombitálást hallatott, hogy a levegő is belerázkódott. Száz repedt trombita hangja sem ért föl ezzel az egyetlen harsogással.

Kovács Miska mindakét fülét befogta.

— Hej, az árgyélusát, ez aztán beszéd, — mondotta elismeréssel, s hátba ütötte tréfásan a mellette lépegető Dandóczyt, — ekképen trombitálják kee, trompéter! Ez aztán — *hapták!* Ettől tudom istenem Jerikó »bundás« (regruta) infanteristái is fölébrednének!

Upoto lakossága üdvrivalgással fogadta az érkezőket.

Minden oldalról összesereglettek. Kicsinyek, nagyok, asszonyok, férfiak egy tömegbe verődve fogták körül a karavánt,

s csak akkor csendesedtek el és nyitottak utat, midőn Otombi pár szóval felvilágosította őket, hogy a hatalmas fehér főnök nem szereti a lármát és a beteg királynak is nyugalomra van szüksége.

Quengeza királyt palotájába vitték elősiető szolgálai.

Rákoltit és társait Otombi kalauzolta a vendégek elfogadására is szolgáló »paláver-ház«-ba (városház), mely vastag bambuszkarókból font széles és tágas épület volt, s szintén »palota« számba ment, mint a hasonló formában épült királyi-lak, azzal a különbséggel, hogy nem volt sövény-palánkkal körülvéve, mint Quengeza király palotája, hanem a község kellős közepén elterülő térségen egy óriási boábusz fa árnyékos lombjai alatt szabadon állott.

A feketék ide szállították be Rákolti utazó ládáit, ide huzták be a fegyverekkel és lőszerrel megrakott négy taligát, s szolgálatkész buzgalommal sűrögtek-forogtak, hogy »Upoto fehér emberei« semmiben se szenvedjenek hiányosságot.

Otombi nagy tekintélynek örvendett népe előtt.

Egy-két rövid szóval dirigálta a tömeget, s apraja nagyja csak úgy törte magát, hogy parancsait minél fürgébben hajtsa végre.

Rákolti körülnézett a »paláver ház«-ban. Szellős, tágas épület volt. Bezárható ajtók és ablakok ugyan nem voltak rajta, de erre az esti idő daczára is ugyancsak érezhető egyenlitői forróságban nem is volt szükség.

— Sir nyugodni safely (bátran) — mondotta keresztbefont karokkal, mély meghajlással — Upoto népe tudja, Sir jött és ad enni, Sir jó és hatalmas — Shekiri mind szolgál és hű.

— Helyes, derék Otombi — válaszolta az ifju — mondd meg népednek, hogy szivesen jöttem Upotóba és örülni fogok, ha nem fogok megcsalódni a shekirik harczi erényeiben.

— Shekiri bátor, — ismételte ezuttal is az öreg.

— Megvállik Otombi, jó éjszakát!

— Nyugodj, Sir, — mondotta az öreg, — népem fiatal emberei vigyáznak, hogy csendesség legyen, míg Sir alszik.

— Köszönöm öreg; good night! (jó éjt)

— Good night, Sir!

Az öreg egy újabb mély meghajlással visszavonult és eltávozott. Pár percz múlva a »paláver ház« közelében csakugyan oly

csendesség volt, hogy még a tücskök czirpelését is meg lehetett hallani. Az öreg néger odakünn suttogó hangon adott utasításokat néhány fiatal shekirinek, s az ifjuk valósággal lábujjhegyen lopódzva foglaltak helyet a »paláver-ház« közelében, hogy Upotó fehér embereinek nyugalmát senki se merje megzavarni. Lándzsáik hegye megcsillant a holdfényben. Izmos fekete tagjaik szoborszerű mozdulatlansággal váltak ki az opálos estéli félhomályból.

Rákolti kiterítette gyapjutakaróit és előkészületeket tett a lefekvésre.

— Aludni, fiuk! Biztonságban vagyunk. Hálát kell adni Istennek, hogy ide elvezérelt.

— Dicsértessék . . . — mondotta Kovács, miközben töltött fegyverét gondosan maga mellé helyezve, szintén elegyengette pokróczait a földön.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

I.

A következő nap reggelén Rákolti azonnal hozzálátott, hogy az expediciót szervezze, s Upotóból lehetőleg gyorsan kelhessen utra a gambai császárság felé. Kivánságára az öreg Otombi már reggel hét órakor nagy »paláver«-re (gyűlésre) hívta össze Upotó férfiai. A hosszukás, rendkívül erős hangu lármadobok a község minden pontján megszólaltak.

Mielőtt azonban a paláveret meg lehetett volna tartani, Rákolti-nak előbb még egy kinos ügyben kellett minden tekintélyét latba vetnie, hogy a mélységes néger babona ismét ne irtson ki a földszinéről egy ártatlan embert.

Quengeza király palotájából, mely dus incindera fák között egy lankásan emelkedő dombon állott, ugyanis rosz hirt hoztak a szolgák. A királyt egész éjjel lázak gyötörték. Elvitték hozzá a tudós *fétis*-embert is, de a beteg törzsfőnök baján az sem tudott segíteni.

A paláverre összegyülekezett shekirik erre a hirre nyugtalanzkodni kezdtek, s minthogy a négerek a betegséget oly szerencsétlenségnek tekintik, melyet mindig valamely gonosz ember befolyása, vagy pedig egy ily emberrel bűnös szövetségben levő gonosz

szellem idéz elő, most már az volt a föladat, hogy kikutassák azt a gonosztevőt, akinek lelkiismeretét Quengeza király betegsége terheli.

Meghívták a gyűlésbe a fétis-embert is, s ez aztán mindenféle idétlen hókusz-pókuszok között szerencsésen kisütötte, hogy a boszorkány-mester nem más, mint egy Suzi nevű hófehér fürtű öreg ember. Ennek a szegény ördögnek sem rokonai, sem közelebbi barátai nem voltak és immár mindenkinek terhére éldegélt a faluban. A fétis-ember bölcs állítása általános tetszésre talált. A tömeg fel volt tüzelve, s oly izgatottságba jött, hogy az egész jelenet a legvadállatiasabb düh sötét arczatát viselte magán. Néhányan erre elfutottak, kiránczigálták viskójából a halálraitétet, odaközték egy czölöphöz, s az egyik néger a közelben álló legmagasabb fára fölkapaszkodva, oly hangosan kezdte kiabálni a shekirik ördögének »Foku«-nak nevét, hogy az egész piac visszhangzott bele. *Ennyit* ért köztük a keresztény vallás tanítása...

E válságos perczen érkezett oda Rákolti, s megpillantván a czölöphöz kötözött aggastyán eltorzult arcát és hallván rimánkodását, melylyel ártatlanságát erősítgetve, életét iparkodott a fel-dühödött tömegtől visszakönyörögni, heves haragra lobbant.

— Mi történik itt? — kérdezte messzehangzó érczes hangján, s szemei villámokat szórva tapadtak a tömegre.

Otombi lestütötte fejét és hallgatott.

Kovács Miska és Dandóczy nem vártak parancsra. Neki mentek a tömegnek, s leoldozva a halálra ítélt kötelékeit, oda-

vezették Rákolti elé, ki az előtte térdre eső boldogtalant védelmébe fogadva, ősz fejére tette kezét és így szólt:

— Quengeza király betegségét nem ez az ember okozta, hanem a »tűzes víz« (pálinka), mellyel mértéktelenül élt. Ne adjon neki háznépe csak vizet és tejet — és meggyógyul.

A fétis-ember, ki tekintélyét látta veszendőben az ifju föl-

lépése által, most vakmerően eléje lépett s a legnagyobb arcátlan-sággal kinyújtotta rézkarikákkal telefont karját az agg után, hogy elrántsa Rákolti elől.

— Ferkó — parancsolta az ifju Dandóczinak, — távolítsd el innen ezt a kuruzslót.

— Röpítsd, testvér . . . — sugta Kovács mérgesen.

Dandózi erre nyakon ragadta a rug-kapálódzó fétis-embert, megcsóválta félkézzel a feje fölött, s oly kegyetlen erővel röpítette keresztül a tömegben, hogy egészen messze ki a tulsó oldalra, egy pocsolya kellős közepébe zuhant.

Az óriási izomerő e produkciójára a bámulat és meghökkenés moraja zugott végig a tömegben. Akik közelebb álltak a cigány Herkuleshez, ijedten ugráltak hátra.

Rákolti körülnézett.

— Ki tart még igényt ehhez a boldogtalanhoz? — kérdezte szigorú hangon.

Otombi hűségesen tolmácsolta a kérdést. A tömeg mozgolódott, de senki sem jelentkezett. A pocsolyából kieviezkélő, nyöszörgő fétis-ember sorsában senki sem akart részesedni.

— Menj haza és élj békével — mondotta most Rákolti a még mindig reszketve álló aggnak — meg fogom látni, hogy a shekirik közül, kikről azt hallottam, hogy bátor férfiak és nem gyáva asszonyok, ki mer rád kezét emelni tudtom, hirem és beleegyezésem nélkül!

Az öreg Otombi ambrizi kísérei ezalatt úgy látszik már elbeszélték, hogy mit tett a »Nagy Fekete Bölény« az arabokkal, mert még a leghátul lebzselő növendék fiuk is felágaskodtak, hogy Dandózit megbámulhassák. A felnőttek pedig jó messzire húzódtak tőle.

Az agg Suzi bántatlanul vánszorgott haza kunyhójába.

Rákolti pár perczig várt, azután fölszólította Otombit, hogy nyissa meg a »paláver«-t és adja elő népének, miért jött ő két kíséreljével a shekirik városába, Upotóba.

Az öreg engedelmeskedett.

Felállt egy csonka fatörzsre, s oly gyorsasággal kezdett beszélni a mindegyre feszültebb érdeklődéssel figyelő tömegnek, mint egy valóságos nagypénteki kereplő. A shekirik azonban, nyilván, az ilyen éktelen hadarást tartották a szónoki művé-

szet utólérhetetlen remekének, mert helyenként tetszést jelentő tapssal adtak kifejezést helyeslésöknek, s a szédületes gyorsasággal hadaró öreget a maguk lármás módja szerint ugyancsak ünnepelelték. Végül aztán oly általános, erős tapsvihar keletkezett, mint bármely európai színházban, ahol a közönség egy-egy hatásos jelenet végén, elragadtatását tapssal fejezi ki.

Rákolti látta, hogy a tömeg nem idegenkedik az expedícióban való részvételtől.

A csattanó egyébiránt csak most jött.

Otombi újra hadarni kezdett, s most még sebesebben, mint az imént. Kézzelel, lábba hadonázott. Hangja indulatossá vált. Fekete arcát a harag és keserűség tette még sötétebbé. Szemei vadul forogtak türegekben, midőn karjával a falu keleti részén romokban heverő, leégett kunyhókra mutatva, felhívta népét, hogy ragadja meg a jó alkalmat, álljon bosszút a bakongókon és jelentkezék tömegesen Upotó fehér emberénél, ki azért jött, hogy megmentse a shekiriket az inségtől és hadat vezessen *Dingán* gambai császár ellen.

Tovább nem hadarhatott az öreg.

A »paláver« egyszerre összekavarodott. Orditozva, visitva, kurjongatva, lándzsáikat rázva kiabált össze-vissza az egész gyűlés, az ember azt hihette volna, hogy néhány száz örült tombol a düh legféktelenebb vadságában.

Otombi elégedetten tekintett Rákolti felé, s izzadó homlokát törölgette. Látszott rajta, hogy büszke szónoklatának sikerére. Ime, tombol, zúg, kavarog, ordít és fel van dühösítve Upotó apraja-nagyja. Pár percz alatt az általános harcziás forrongás ki fog hatni a legszélső kunyhóig is.

Rákolti kezével intett az öregnek.

— Jól van, derék Otombi! — kiáltotta barátságosan, — ha mindenben kezemre jársz, te leszel Upotóban a leggazdagabb ember!

Az öreg mindkét karját kiterjesztette a tömeg feje fölött és lelkesedve hangoztatta:

— Népem mind megy Gambába és harcziol! Shekiri ölteni megy bakongót és fogni Dingánt!

— Dingán! Dingán! — ordította a tömeg, s a gyűlölt gambai császár nevének hallatára újra meg újra a legszenvedélyesebb zajongásba tört ki.

Rákolti szívét komor gondolatok tették nehezzé, míg a felizgatott feketék forrongását szótlanul megfigyelte. Micsoda fenevad lehet az új gambiai néger birodalom császára, ha csak nevének pusztá említése is ennyire fel tudja korbácsolni ezekben az emberekben a legkegyetlenebb bosszuszomját? Mennyi vér és mennyi könny tapadhat e névhez, hogy ily dühitő hatása van? S hátha édes atyja éppen *ennek* az embernek a hatalmában van?

Összerázkódott erre a gondolatra.

Egy tudományosan művelt, lovagias magyar ur — egy vadállat körmei között! Föltevésnek is rettenetes . . .

II.

A »paláver« befejezése után Otombi kihirdette, hogy a shekiri harcosok egy óra múlva már jelentkezhetnek a fehér ember előtt. Ott meg fogják hallani, hogy minden egyes harcos mire számíthat és azt is, hogy mit várnak tőle.

A tömeg erre lassanként oszladozni kezdett, s Otombi visszakísérte Rákoltit és embereit a városházára.

Ott egy büszke tartású fekete »ur« várakozott reájuk. Párduczbőr ágyékkötője valamikor szépen kidolgozott prémдарab lehetett. Nyakáról ezüstlánczon két — ezüstbe foglalt — oroszlánköröm lógott alá, míg karját és lábait négy-ötszörösen összefont vastag rézgyűrűk szoritották össze. Fején turbánszerűleg megcsavart sokszínű kendőt viselt, vörösre festett strucztollakkal. Az erőteljes zömöktermetű, de bizony szájalmasan lerongyosodott fekete ur úgy látszik, már jó ideje várakozhat, mert róka farkkal diszitett, rézveretű lándzsájával időnként ugyancsak türelmetlenül döfölte a földet.

Pár lépéssel odább valami husz meggörnyedt alak állt. Valószínűleg a szolgálai; toprongyos, piszkos alakok egytől-egyig.

Otombi már messziről észrevette a zömök fekete urat.

— Quengeza király öccse, — mondotta halk hangon az ifjunak, míg szemei nem a legjobb indulattal villantak meg — Lobengula prince . . . (herczeg).

— Hallád é, testvér, — csippentett szemeivel Kovács, — az ottan é egy princz . . .

Dandóczy elmosolyodott.

— Hát hiszén, szerecseny princznek elég szép . . . — mondotta kedélyesen.

— Ügyeljünk ennek a körmire, te . . . — figyelmeztette Dandóczyt a legény, midőn jobban megnézte a fekete urat, — nem tetszik nékem ez a vércse szemü princz . . .

Dandóczy szótlánul bólintott. Csakugyan olyan szeme van, mint egy éhes vércsének. No, majd ügyel rá ő is.

— Mit akarhat? — kérdezte Rákolti az öreget.

— Nem tudom, Sir, — válaszolta, a néger, — prince Lobengula rossz . . .

— Ugy? No, majd végzek vele.

— Sir vigyázzon, — sugta halkán az öreg — prince Lobengula boszut áll . . . Shekiri mind fél Lobengulától. Prince nagy varázsló . . .

Rákolti már tudta, hogy mit kell az alatt érteni, ha valakiről itt azt mondják, hogy nagy varázsló. A méregkeverést értették alatta. Elhatározta tehát, hogy a veszedelmes urat lehetőleg úgy fogja lerázni nyakáról, hogy ne érezze magát megsértve. Ez sokkal esélyesebb és a jelen körülmények között tanácsosabb is, mintha egy ilyen »magas állású« néger méltóságot maga ellen ingerel.

Midőn közelebb értek, udvariasan, a szokásos »bokuetu«-val üdvözölte, — Lobengula herczeg azonban nem viszonzta a köszöntést. Ellenkezőleg! Fejét még magasabbra emelve, valami oly utánozhatatlanul gögös és impertinens arczkifejezéssel nézegette végig Rákoltit, mely tiz ember közül kilenczet okvetlen kihozott volna a sodrából.

Kovács Miska keze ösztönszerűen ökölbe szorult, s ránézett Dandóczyra, mintha azt kérdezte volna, hogy az árokba kell-e vajjon belökni ezt a pöffeszkedő szerecsenyt, vagy elég, ha fölfricskázódik?

Rákolti visszaparancsolta a legényt, azután előrelépett és mosolyogva még egyszer megemelte vászonkalapját a kevély fekete ur előtt.

— Kérdezd meg, Otombi, hogy mit méltóztatik ő herczegségének legkegyelmesebben óhajtani?

Az öreg mély meghajlással végezte a tolmács szerepét.

Lobengula éles hangon vágta oda, hogy mit akar. Nem sokat teketóriázott. Meglátszott rajta, hogy magas méltóságának ugyancsak önérzetes tudatában van és tisztában van azzal is, hogy mit tartson a »halványarczu ördögök«-ről.

— Prince Lobengula hiszi — tolmácsolta sunyi alázatossággal az öreg — hogy Quengeza király ha pénzt kapni, ő is kapni.

— Szívesen adok. Mennyi kell ő herczegségének?

— Kétszer száz font.

— Tehát annyi, mint amennyit a király kapott. Nagyon szívesen! De mit ad érte ő herczegsége?

Lobengula herczeget felbőszítette ez a kérdés. Rikácsolt, mint egy indulatba hozott pávián.

— Prince Lobengula mond — tolmácsolta az öreg — hogy semmit ad.

Rákolti elnevette magát. Furesa fogalmi lehetnek e fekete urnak az enyém és tiedről, ha ily határozottan kijelenti, hogy a követelt summa fejében nem ad viszonzásul semmit.

Ez a nevetés aztán oly dühbe hozta Lobengula herczeget, hogy fölragadta lándzsáját és megrohanta vele Rákoltit.

Dandóczy és Kovács elszörnyedve kiáltottak fel.

A támadás oly villámgyors volt, hogy jóformán azt sem tudták, mi történik.

A fekete gazember azonban elszámította magát.

Rákolti épp oly gondolatgyorsan csapta félre karjával a lándzsát, mint amily gyors volt a mellének irányzott szurás, azután megragadta a fekete urat, jobbról és balról hatalmasan pofon ütötte és eltaszította magától. Mehet! Az ilyen orvtámadó egyebet nem érdemel.

A fekete ur nem ment, hanem repült. Dandóczy fölkapta és éppen úgy bánt el vele, mint a fétis-emberrel. Lobengula herczeg nagyot nyekkenve zuhant ordító szolgái közé, kik felemelték véres orru parancsolójukat a földről és mindenképpen mutatták,

mennyire föl vannak háborodva. Mozdulni azonban egy sem mozdult, hogy a szörnyű megaláztatást megtorolja. Inkább úgy tetszett, mintha egyik-másik titokban még el is vigyorodott volna.

Lobengula herczeg vérbosszut esküdve távozott, s csakhamar eltűnt zömök alakja a királyi »palotá«-hoz vezető ut egyik fordulójánál.

A pórul járt fekete méltóság szerencsére nem volt kedvelt személyiség Upotóban, különben nagyon megjárták volna vele. Így azonban még az öreg Otombi is örült, hogy a »prince« — aki, mig vagyónát és hatalmát el nem fecsérelte, s a bakongók által legyilkolt befolyásos párthivei életben voltak és támogatták, teméntelen gazságot követett el a shekiriken — végre megkapta a magáét.

— Vigyázni, Sir, — intette másodszor is komoly hangon az ifjut — Lobengula nagy varázsló . . .

— Vigyázni fogunk, — bölintott fejével Rákolti.

Aztán beszólitotta az öreget, s rövid tanácsot ülve, megbeszélte vele az expedíció fölszerelésének részleteit, Otombi — kinek szolgálatai valósággal megfizethetetlenek voltak — biztosította az ifjut, hogy mindent megértett és rajta lesz, hogy az előkészületeket minél gyorsabban be lehessen fejezni. Legkésőbb három-négy nap alatt minden rendben lesz.

* * *

Ez a kilátásba helyezett három-négy nap azonban éppen tizenhat napra nyult ki. Ennyi időbe került, mig Ambrizból a megrendelt vászon, posztó és saru-szállitmány Upotóba érkezett, s az expedícióban résztveendő shekiri harczosok családjai a ruhákat elkészítették. Szalmakalapja mellé minden egyes harczos négy tenyéryi széles vörös posztószalagot kapott, s ugyanily széles övet a derekára is. Kapott mindenik egy-egy pár erős bivalybőr sarut, egy fegyvert szuronyostól és fejenként 150 éles töltényt.

Midőn az így fölszerelt »hadsereg« — összesen valami 450 ember — kivonult a község mellett elterülő szabad térségre, hogy Dandóczy és Kovács Miska vezetése alatt az ismétlő fegyverrel való bánást elsajátítsa, s Dandóczy trombitájának egy-két kürtjelét is betanulja, egészen helyes látványt nyújtott.

Otombi mindenütt jelen volt. Utbaigazitott, tolmácsolt, magyarázott, a veszekedőket rendreutasította, a tulságosan büszkélkedőket egy-két gunyos szóval leszállította hiuságuk magas paripájáról.

Mert büszkék voltak, szerfölött büszkék külsejük sohasem álmodott fényére a »hatalmas fehér ember« shekiri katonái.

Semmiféle ős-nemes spanyol grand nem lépkedett oly büszke méltósággal várának termeiben, mint vörös öves vászonruháikban Upotó négerei.

Meg kellett azonban adni, hogy feltűnő értelmességet is tanusítottak. A shekiri törzs határozottan Afrika legtanulékonyabb s a művelődésre legtöbb arravalóságot mutató népcsaládai közé tartozik, — erről Rákoltinak lépten-nyomon meg kellett győződnie. Könnyen és aránylag igen gyorsan tanultak. Igaz, hogy a gyerekes babona is mindegyre fel-felütögette fejét. A löfegyvert például nagyrabecsülték, sok tisztelettel bántak vele, — de a napfényben csillogó szurony sokkal jobban megnyerte tetszésüket.

Kovács Miska szuronyrohamokat is rendezett velök, s az ilyen harsány *hurra!* ordításokkal fűszerezett, viharos szuronyrohamok — Dandóczy trombitájának rivalgó harsogása mellett — látható gyönyörűséget okoztak nekik.

Ugy rohantak föl egy-egy kiszemelt dombra, mint az ördögök, s ott hirtelen frontot változtatva sortüzet adtak, vissza az elhagyott területre. Ezek a gyakorlatok kitűnően sikerültek. Rákolti valósággal meg volt lepve, midőn Dandóczy és Kovács Miska az »abrikolás« (kiképzés) eredményeit neki időnként bemutatták. Ilyenkor aztán dupla menázi járt ki a fekete harcosoknak; dohányt is kaptak hozzá, egy-egy ital »tüzes víz«-et is (enélkül nem ment). Amelyik azonban le találta magát inni és garázdálkodott: azt vagy Kovács fenyegette meg, vagy Dandóczy.

Dandóczy volt a szigorubb. Félték is tőle még mindig, bár már nem annyira, mint az első időkben, midőn csak messziről merték megbámulni.

A tizenhatodik napon Otombi végre megjelent a városházán és ő maga is

tetőtől-talpig utra készen, bejelentette Rákoltinak, hogy ha a fehér ember akarja — indulhatnak.

Minden készen áll az utra.

A harcosok lenn sorakoznak a szabad téren; a teherhordók felosztották egymás közt az összes podgyászt; a súlyosabb élelmiszereket és a lőszert öszvérek viszik, Rákolti utazóládáit és emberei holmiját »Basa« az elefánt fogja szállítani.

— Indulhatunk, Sir!

Rákolti gyorsan felkészült, s Otombi oldalán, az Upotó utczáiról elébe sereglő idősebb férfiak, nők és gyermekek élénk üdvözlőzése között, sietett ki a nagy térségre, hol a tekintélyes létszámra rugó tábor ekkorra már minden ponton sorakozni kezdett.

Az öreg Otombi gyönyörködve tekintett szét a sokaságon. Valami meghatott öröm és büszkeség dagasztotta a fekete szívét, midőn felkiáltott:

— Shekiri boldog harcos! Shekiri első!

A mi nyilván azt akarta jelenteni, hogy a shekiri törzsnél jobban és szebben felszerelt néger-ármádia nincs több az egész Afrikában. Ebben a fölkiáltásban volt is sok igazság. A shekiri harcosok így egy tömegben, szuronyaik sűrű erdejét villogtatva, katonai szempontból sem megvetendő erőt képviseltek.

A tábor a teherhordó csapattal és a sátorhordókkal együtt, mintegy 700 főre rugott. Ehez csatlakozott 18 spanyol öszvér, melyeket Rákolti szintén Ambrizban vásároltatott össze.

Dandóczy és Kovács Miska generálisok gyanánt igazgatták »mars riktung«-ba (menet irányba) a harcosokat.

Pontban reggeli hat órakor Rákolti elfoglalta helyét a »Basa« hátán, hogy e magas helyről könnyű áttekintése legyen az egész tábor fölött.

Az elefánt diszes új szerszámot kapott. Új takarót, új sátorülést rengeteg hátára, szép csillogó diszt óriási fejére, mely minden lépésnél megcsörrent, s szemmelláthatóan tetszésére volt az állatkolosszusnak, mert minden lépésnél rázott egyet-egyét a diszes, aczél csörgőkön, hogy csilingeljenek. Az elefántok előszeretete a csecsebecsék és diszes szövetek iránt ismeretes. »Basa« sem volt kivétel. Igen önérzetesen és igen nagy méltósággal emelgette vaskos lábait.

Rákolti most leszólt magas üléséről az elefánt közelében tartózkodó Otombinak:

— Indulhatunk, mi friend! (barátom) Vezess Dingán császár birodalmába, Gamba felé!

— Yes, Sir! — bólintott komolyan a fekete, — Otombi vezet Gambába!

Dandózi trombitájának messzehallható, érczes *előre!* jeladására most az egész tábor megmozdult, s az elefánt hátán legelől haladó Rákoltival és Otombival élén január 22-én elindult az Upotótól keletre eső Gamba felé, mely az ujonnan alakult »*gambai császárság*« székhelye gyanánt az ott már valóban »legsötétebb«-nek nevezhető világrész távoli bensejében feküdt.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

I.

Mihelyt a karaván elhagyta az upotói határt, homokos, buczkás, forró vidéken kellett áthaladnia, melyen a növényzettel alig fedett sárgás kiaszott, homokbuczkák egy valóságos sivatag kietlen képét mutatták, nem nagy öröme a máskülönben eléggé könnyen alkalmazkodó Rákoltinak, ki főleg azt találta rendkívüli különösnek, hogy a Kongó torkolatától keletre jóformán minden egy negyed földrajzi fok¹ más és más geologiai (földtani) és természetrajzi változást mutat.

Upotó vidéke lassanként teljesen elveszett szemeik elől.

Az ut kelet felé dombosabbá vált, a növényvilág egyre gazdagabban kezdett föltünedezni és a homok-területeket jórészt már zöld bokrok szegélyezték. Majd ismét egy halomlánczon keltek át és akkor árnyas fákkal benőtt széles, viruló völgybe pillantottak le, melyen szép ezüst csillogásu folyó kigyózott végig. Ez volt a *Katumbela* folyó, melyen át is kellett kelniök. A népes karaván e folyón a hasonló és igen barátságos hajlandóságot mutató falucska közelében kelt át, mi elég sok időt vett igénybe.

A Katumbela déli partja igen alacsony és magas vízállásnál folytonos áradásoknak van kitéve. A faluban sok csinos kert volt látható, melyek a hivatlan vendégek elől tüskés kaktusz és ananász sövényvel voltak bekerítve.

¹ Egy földrajzi fok = 15 mértföld, vagyis 105 kilométer. Egy földrajzi fok a délkör $\frac{1}{360}$ -ad része.

— Bakongó nem itt járt, — jegyezte meg Otombi, midőn látta, hogy a gambai császár vad hordái látogatásának sehol semmi nyoma.

Rákolti felséges szépnek találta a növényzetet. Majdnem minden forróégövi gyümölcs pompásan tenyészett ebben a kedves völgyben: a narancsok, mangók, guave és akaju-fák — melyek eredetileg nyugatindiai és délamerikai gyümölcsfák — valóságos erdőket képeztek. A sivatag-terület kietlenségével szemben, melyen pár órával előbb átvonultak, rendkívül kellemes ellentétet képezett az a számtalan sokféle faj, szebbnél-szebb madár is, melyek a berkekben és a fák sűrű lombozatu koronái közt üzték játékaikat. Gyönyörű éneke által különösen egy *Fringilla angolensis* nevű kanárifaj és a viuva (*Fringilla paradensis*) tűnt ki az általános hangversenyből. Közbe-közbe tarka gyöngytyukok hallatták éktelen rikoltozásukat. A pompás tollazatu *Psittacus passerinus*-papagájok egész falkákban röpködtek ide-oda olyan sivalkodással, mintha emberi fül, amely megsüketüljön tőle, nem is volna a világon.

A művelés alatt levő vidék körül nagy posványok és mocsarak terültek el, melyek magas náddal és sással voltak sűrűn benőve.

A mocsári és vízi madarak itt csak úgy hemzsegték; a kanalas gémeknek egész csapata gázolt a sekélyes vizekben, hosszú piros csőreikkel férgemet és vízi bogarakat vadásztatva, — a halvány rózsaszínű, pompás flamingók (lángmadarak), mint a katonák sétálgattak föl és alá, szörnyen felingerelve Rákolti vadász-szenvedélyét is, de bizony hiába, mert az emberek közelsége már

megismertette e szép madarakat a tüzi fegyverek lőtávolával, — alig fogta rájuk Rákolti a fegyvert, már fölröppentek és rendre eltűnédeztek a messzeségben. Tovább roppant mennyiségű vadruca uszkált. Rákolti ezeket is meg akarta közelíteni, de az éber bibiczek (*Venellus cayennensis*) rögtön éktelen karicsálást csaptak, s a többi vadmarakat is úgy felriasztották, hogy lőtávokra nem lehetett őket megközelíteni.

A mocsárvidék után hegyek következtek, amelyek nyugati lejtőjén számos vizesés gyönyörködteti az utazót. Legszebb köztük a Kolinga nevű, melyet az itt keresztül folyó Katumbela képez. Ez a vizgazdag folyam e helyen annyira összeszorul a sziklák között, hogy a legvadabb rohammal zuhog alá egy mély sziklamederbe, hol tajtékká, vizgőzzé és ködfelhökké zuzódván szét, onnan ismét lejjebb zuhog valami hatvan méternyi hatalmas eséssel, úgy, hogy az egész esés magassága a 100 métert is jóval meghaladja. E csodálatosan szép vizesés dörgése három mérföldnyi távolságban még egészen tisztán hallható.

* * *

A *Binli* hegygerincei, melyekre Otombi most a karavánt fölvezérelte, vulkanikus eredetűek.

Az ut mentén hol itt bukkant elé egy-egy megfehéredett emberi csontváz, hol ott. Komoly intőjel volt ez arra, hogy e veszélyes uton ember és állat jól vigyázzon magára.

Dandóczy háromszor is visszafordult, hogy a kigyóvonalban fölfelé vonuló karavánt trombitájának visszhangos *hapták!* (vigyázz!) kürtjelével óvatosságra intse.

— Nos Ferkó, — kérdezte Rákolti a cigányt, — láttál-e már valaha ekkora hegyeket?

— Nem én, kenyerem — válaszolta Dandóczy, — de ilyen bides helyen sé igen jártam még, mint ez . . .

— A már igaz, urfi, — szólt közbe gyorsan Kovács, s orrát fintorgatva tekintett körül, — furcsa szaga vagyon itt a világnak! Majdnem aszondom, hogy olyan, mint a záptojás . . .

— Mint *sok* záptojás . . . javította ki Dandóczy — legalább etven ezer . . .

A legények orra nem csalt: csakugyan záptojásra emlékeztető kellemetlen párák szállongtak fel itt-ott a szikla-hasadékok

közül, amit a hegység vulkanikus eredete különben eléggé megmagyarázott. Működésben levő vulkán (tűzhányó) egyébiránt csak egy volt, s az is nagy messzeségben — észak felé. E hegyet a benszülöttek »Mulondó Zambi«-nak »Szellemekek hegyé«-nek nevezik. Mint a legtöbb tűzhányó hegynek, ennek is kupszerű alakja volt. Csucsából, mely jó magasra kiemelkedik a körülötte levő kopasz hegytetők közül, olykor-olykor gőzfelhők és tűzoszlopok löveltek ki. Éjjelenként bevilágította az egész vidéket. A benszülöttek azt tartották, hogy az elhaltak lelkei lakoznak benne, s ez okon még a tájékára sem merészkedtek.

* * *

Az ut innen kezdve részint hegyi patakok által átszelt, gazdag növényzettel borított sziklavölgyeken, részint tövises bozóttal benőtt fensíkokon, majd meg kövér fűvű lapályokon vezetett keresztül és összesen négy napig tartott.

Minél meszebbre hatoltak a kelet felé eső *unknown territorij* — ismeretlen terület — belsejébe, annál hevesebben léptek föl a forróégövi borzasztó viharok is. A shekirik hozzá voltak szokva. Kutyába se vették, még dalolgattak is a szörnyűséges égzengés között, mintha semmi sem történnék fejük fölött, — Rákolti és emberei azonban ugyancsak érezték a forró levegő villanyos feszültségét, s fenséges haragját a természetnek.

A nap sugarai által elpárologtatott vizgőzök délutánonként rendszeren sűrű felhőkké tömörültek össze, s csakhamar vakító sárga villámok szeldelték keresztül-kasul a hirtelen beálló sötétséget. A közeli hegylánczok erős visszhangja a bömbölő mennydörgést oly rémségesen tudta fokozni, hogy hallatára a legbátrabb ember szive is önkénytelenül összerezzent. Egyszer-máskor a jégverés örömei sem hiányoztak, míg végre a zivatar dühe lassan perme-télő eső alakjában lecsillapodott és ismét csendesség lett.

A reggelek néha hűvösek és üdítők voltak.

Az egész növényvilág gazdag életerőt lehelt ki magából, s tele volt csillogó vízcseppekkel, melyekből könnyű szerrel össze lehetett gyűjteni a legkitünőbb ivóvizet, ami csak képzelhető. Ezzel a munkával azonban sietni kellett, mert a fölkelő nap sugarai rövid félóra alatt tökéletesen fölszáritották a föld felületének összes nedvességét. Egy óra múlva a völgyekből már ismét uj

meg új ködök emelkedtek. Szürke fátyolukkal elragadó ellentétet képeztek a sötétzöld erdőkkel és a tarka virágokkal borított gyönyörű rétségekkel — hogy délután három óra tájban megint csak a tegnapi jelenet ismétlődjék, s kitörjön viharos ereje egész afrikai vadságában az egyenlítői orkán.

Ötönap este felé, hét és nyolcz óra tájban, végre feltűnt a hatalmas *Kongó* folyam.

— Ott *Pontuawa*, Sir! — kiáltotta Otombi, midőn az utolsó fensik széléről lemutatott a méltóságos folyásu *Kongóra*, melyet a shekirik »*Pontuawa*« néven ismernek.

Balpartján, mintegy hat kilométernyi távolságban, aztán csakhamar a *Szent Tamás erőd* falai is láthatók lettek. Az erőd jókora emelkedésen feküdt, s aránylag igen nagy területet foglalt el falai-val, épületeivel és czölöpkerítéseivel, melyek futó védművek mintájára helyenként egész a *Kongó* partjáig lehuzódtak.

Rákolti meghatottan tekintett az erődre.

Onnan indult el közel négy esztendővel ezelőtt szomoru utjára édes atyja . . .

Azok a falak látták utoljára . . .

A civilizáció ez utolsó látható pontján vett bucsut az emberi művelődés összes megnyilatkozásaitól, hogy tudományszeretete és végzetes vadász-szenvedélye által hajtatva — behatoljon a sötétségbe, s ott áldozatául essék a bakongóknak . . .

Rákolti szüntelenül erre gondolt. Dingánt, a gambai császárt és népét — a bakongókat, egy perczre sem volt képes kiverni a fejéből. Mindig ezek révedeztek szemei előtt. Most is, hogy az erőd szürke falait megpillantotta — újra és újra ők! Mindig csak ők!

Szemeihez illesztette látcsövét és jobban megnézte az erődöt.

— Különös . . . mormogta meghökkenve, midőn pár pillanatnyi izgatott vizsgálódás után észrevette, hogy az erődöt csak a nagy távolság és a szabad szem mutatta épnek, — valójában azonban kormos, füstös falakkal meredezett az ég felé és tökéletesen kihalt-nak látszott.

Nem szólt a fölfedezésről, — sokáig azonban nem maradt titokban az erőd gyászos állapota, mert alig hogy ugy három kilométernyire megközelítették, Otombi már fölkiáltott:

— Bakongó ott járt! Sir nézze rontást . . . bakongó ott lenni, mindent vitt, mindent ölt!

A közelében levő shekiri harcosok gyűlölködve rázták ökleiket.

— Dingán kutya ott járt! Dingán kutya . . . bakongó tolvaj!

Rákolti nyugalmat parancsolt a már-már dühöngésbe eső shekiriknek és gyorsabb tempóban vezette tovább a karavánt. Erőltetett menetben így aztán nem is egészen fél óra alatt Basa vastag lábai már az erőd giz-gazos, fűvel és mindenféle paréjjal benőtt udvarát taposták, s Rákolti leszállhatott, hogy a vandál pusztítás e mélyen felháborító képét közlőről megsejtelje.

A romok és omladványok között borzalmasan megcsonkított hullák heverték.

Undorító, nehéz halottszag terjengett a levegőben.

Rákolti belátta, hogy a már körülbelül három-négy hét óta feloszlásban levő holttestek eltakarítása annyi munkába és fáradtságba kerülne, hogy legalább két napba telnék, míg a mindenféle szétszórott testrészeket össze lehetne szedni és elföldelni egy közös sirba. A másik akadály az volt, hogy erre a súlyos feladatra senki sem vállalkozott. A shekirik utálattal sompolyogtak ki az erődből, s a közeli réten ütöttek táborot.

Semmiféle aranyáért a világnak nem lettek volna rábirhatók, hogy a szerencsétlen Diáz Tamásnak és háznépének holttesteit megérintsék, de még arra sem, hogy másodszor még csak meg is nézzék.

»Basa«, az elefánt szintén nagy nyugtalanságot mutatott. Idegesen szimatolt a levegőben, s ormányával hevesen előre csapkodott. Nyilván a szörnyű hullabűz bántotta őt is.

Nem lehetett megmaradni az erődben.

Rákolti megfordult és ott hagyva a kormos falak között heverő szerencsétleneket, kivonult a rétre, hol a shekirik ekkora már felütötték a vászon sátrakat, s a vacsora elkészítésével voltak elfoglalva. Ennek elfogyasztása után mindenki nyugodni tért. Félóra mulva már az egész

tábor üditő, mély álomba merült, s a kiállított fegyveres őrszemek kivételével, csendesen aludt egészen másnap hajnali két óráig.

Ekkor, mint mindennap, fölharsant Dandóczy kürtje s a kora hajnali félhomály hűvös levegőjében a tábor tovább folytatta utját kelet felé.

* * *

Tizenhét napi folytonos utazás után egy este rendkívül sűrű pálma-erdővel borított fensikra érkezett a karaván. Otombi, az egyformán nyugodt, meggondolt, öreg néger itt egyszerre megváltozott. Ide-oda futkosott a felvonuló shekirik sorai között. Hol az egyik csapatnál lehetett látni, hol a másiknál. Élénken gestikulált magyarázott és csendre intette a most már szintén nagy izgatottságot mutató fekete harcosokat.

A beálló csend ellen aztán csakugyan nem is lehetett kifogást emelni. A shekirik zajtalanul telepedtek le a pálmafák alá, suttogva beszélgettek, s még a teherhordó öszvérek száját is bekötötték, nehogy valamelyik eltalálja magát nyeríteni.

— Mi lelt Otombi? — kérdezte Rákolti a nyugtalan öreget, miközben leszállt az elefánt hátáról és emberei kíséretében a pálmaerdő széle felé tartott.

Az öreg hozzá csatlakozott.

— Sir jöjjön — mondotta szinte hevesen — ott van!

— Mi van ott?

A néger nem adott mindjárt választ, hanem oly gyorsan szedegette fekete lábait az erdő felé, hogy alig tudtak a nyomában maradni. Midőn odaért, kinyújtotta fekete karját és gyülölködő, tompa hangon, a keserűség és bosszuvágy mélységes indulatával mutatott le egy számos kunyhóból álló városra, mely a Kongó egyik kisebb mellékfolyójának jobb partján feküdt.

— Ott van Dingán császár városa, Gamba!

Rákolti szívét oly roppant izgalom fogta el, hogy csak a legnagyobb erőmegfeszítéssel tudott elfojtani egy hangos felkiáltást.

Ez tehát *Gamba*, az új »gambai császárság« fővárosa, Dingán székhelye, honnan a bakongók rablóhadjáratait intézni szokta, s példátlan vakmerőséggel az ellene kiküldött angol, portugál és német fegyveres expedíciókkal is össze mer tüzni.

Lelkének titokzatos sejtése soha még ilyen erős és meggyőző nem volt, mint ebben a pillanatban, midőn a keleti égen felbukkanó hold fényében látesövén keresztül szemügyre vette a várost és ezerszeres erővel szilárdult meg szívében a meggyőződés, hogy atyját ott kell keresnie.

Otombi megérintette karját és tiszteletteljes részvétellel kérdezte:

— Sir miért szomorú?

— Gamba nagy város, öreg — felelte nyomott hangon az ifju — nem tudom, hogy sikerülni fog-e megszabadítanom az atyámat, akiért ide jöttem.

A néger szemei fölillantak.

— Gamba nagy — mondta indulatosan, s a máskülönben nyugodt vérű öreg most öklével fenyegette a várost, s szája reszketett a dühtől, — Gamba nagy... ismételte rekedt hangon — de shekiri bátor... Ha éjjeli fényesség (a hold) mind feljön... lemenni vízhez és támadni Gambát...

— Meglátjuk, holnap.

— Nem holnap látni — rázta fejét a fekete — ma...

— Bolond vagy öreg! — förmedt rá most már boszankodva az ifju, — csak nem képzeled, hogy így minden előzetes tájékoztató nélkül vaktában fogok nekimenni a falnak!

— Otombi nem bolond — válaszolta makacsul a fekete — Otombi hiszi: nem holnap, *ma*... Mindjárt, ha éjjeli fényesség mind jön...

— Miért ma?

— Mert ma éjjeli fényesség megtelik. (Tele hold lesz.)

— Hisz éppen az a baj!

— Sir hallgasson Otombira — folytatta meggyőző hangon a fekete — Sir értse: shekiri józan, harczol éjjel, — bakongó iszik, nem harczol. Bakongó kutya vigad éjjeli fényességben... nem harczol... Kutya sokat inni tüzes víz...

Rákolti megragadta az öreg kezét.

— Igaz ez, amit mondasz?

— Otombi tudja! Bakongo otthon van Gambában... iszik sok kimbombót (kukoriczából készült erős sör) rumot, tűzvizet, mindent. Ma este megtelik éjjeli fényesség. Tiszteletére Gambában van *tüzáldozat*.

— Mi az?

— Sir meglátja, mi! — válaszolta nyomatékkal az öreg.

— Mindent egybevetve tehát azt tanácsolod —

— Nem holnap — vágott közbe majdnem követelő hangon a fekete, — hanem ma! Holnap késő — ma jó. Holnap Dingán józan, nagy oroszán, nagy császár, — ma »tüzáldozat«-ra ő is iszik és nem gondol shekirikre, kik jönnek boszulni Upotót . . .

Rákolti gyorsan határozott.

— Jól van, — mondotta szilárd hangon — úgy lesz, amint tanácsolod.

— Otombi jót mond, — bólintott fejével az öreg.

Dandóczy és Kovács Miska, midőn megértették, hogy miről van szó, majdnem egyszerre csatlakoztak a feketékhez. Csakhogy egészen más okból sürgették az éjjeli harczot, mint az öreg. Náluk az volt a fődolog, hogy végre bemutathassák az alvezérletük alatt álló shekiri »kompániák« »ausbildung-ját (kiképzését), mely az ő érdemük. Hogy aztán Gambának hívják-e a »komisz« várost, Dingánnak a császárt és bakongónak az ellenséget, amely ellen föl kell venni a »fektunk«-ot (Fechtung = harcz) az nekik ugyan szörnyen mindegy volt.

Kovács Miska nagy komolyan ugyan még azt is hozzá tette, hogy minél gyorsabban »teéndik pocsékká« odalenn Gambában azon felette ordinaré »bak dongó«-kat (így csavarta ki a bakongó elnevezés nyakát), annál gyorsabban »nyeréndi vissza« szabadságát az öreg nagyságos ur: Rákolti Ferencz.

— Merthogy ha már idáig elvetemedénk, urfi, ebben az idegenségben — fejezte be az oráció, miközben egyetértő tekintet váltott a mellette álló Dandóczyval — tán ne késlelkednénk, hanem mennénk nékiek rögvést (azonnal) az árgyelussát! Én a magam kompániájáért jót állok a fejemmel! Ugy tudnak azok a »fájjergefekt«-hez (Feuer Gefecht = tüzelő harcz) mint akár én e!

— Jaj, hát míg az enyéim, kenyergem, jajajaj! — dicsekedett tulzott cigányos lelkesedéssel Dandóczy, s vagy háromszor megismételte a szerinte mindent fényesen kifejező jajajajt, amely az elképzelhető összes dicséretnek foglalata, — azok csak a finum leginyek! Jajaj de finum leginyek égy szálíg!

— Mind megésem azon fertelmes bak dongókat! — erősítette Kovács.

Rákolti látta, hogy a harczias kedv ez általános áradásában valakinek meg kell tartania nyugalmát és hidegvérét.

Ez a nehéz feladat rá várt.

Rohanni, repülni szeretett volna a nemes fiui szeretet szárnyán, — de ime fékeznie kellett szive legtermészetesebb fölgerjedését. Az élet ily sulyos válságai avatják érett férfivá az ifjút. Némelykor egy rövid óra is elég, hogy a koránál fogva tapasztalatlan és tüzesvérű fiatal emberből higgadt férfiú váljék, ki nem csupán érzései, hanem agyának nyugodt és hideg ítélőképessége szerint dönt nagyfontosságu, nehéz kérdésekben, melyeknél a legkisebb tévedés is vészthozó következményekkel járhat.

Rákolti érezte, hogy a maga és emberei élete fölött e pillanatban korlátlan hatalommal dönt. Az egész felelőség övé. Mégsem habozott, mert azt is megérezte, hogy az öreg Otombinak igaza van: ha ma éjjel nem ragadja meg Gamba megtámadására a kedvező alkalmat, holnap reggel már késő lesz . . . és ezzel mindennek vége. Hiába tette meg a nagy utat. Hiába áldozott fáradságot, időt, pénzt, türelmet, hiába ismerkedett meg a »legsötétebb« világrész kellemetlenségeivel, az éjjeli táborozások elmaradhatlan férgeivel, szunyogfelhőivel és egyéb bajaival . . .

Tehát előre — Isten nevében! A maga és expedíciója sorsa el van döntve.

— Két óra mulva — adta ki embereinek és Otombinak az utasítást — meg fogjuk támadni Gambát!

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

I.

Ezen az estén Gamba összes utczái ki voltak világítva.

A szabad tereken magasan lobogó tüzek égtek. A lakosság sűrű tömegekben zsibongott az utczákon, s előzönlötte a szabad tereket is. Rendkívül eleven élet uralkodott a Dingán által teremtett új közép-afrikai császárság fővárosában, mely mindenképpen méltó volt a »székváros« rangjára, czimére és előnyeire is.

A »városháza«, ellentétben a máshol látható viskószzerű, szerény épületekkel, Gambában falazott alapokra emelt, tágas, csinosan ácsolt épület volt, — könnyüszerral belefért legalább háromszáz

ember. Környéke is tisztán volt tartva, nem úgy, mint más néger »város«-ban, hol az ide-oda szaladgáló baromfiak, háziállatok és maszatos gyerekcsapat tömegén keresztül kell előbb utat törni, míg a vendég a neki ideiglenes szállásul rendelt épületet, nagy ügyel-bajjal, végre mégis csak elérheti.

A császári palota, számos melléképületeivel együtt egy emelkedésen feküdt, és helyzeténél fogva uralta az egész nagy-kiterjedésű várost.

Most a palota is ki volt világítva.

A »tüzáldozat« ünnepére készült egész Gamba. Ezt az ünnepet a holdtölte tiszteletére minden hónapban megtartották. Sötét babona és végtelen butaság nyilatkozott meg ebben is, mint oly sok másban még, ami a művelt ember erkölcsi lényének tiszta érzését fölháborítja.

A császári palota előtt levő tágas, nyílt udvaron tizennégy máglya volt fölállítva.

A középben kiemelkedő czölöpökhöz jobbról hét fiu, balról hét leány volt szorosán odakötözve, hogy a szerencsétlenek meg sem mozdulhattak. Hadifogoly volt valamennyi. Ki tudja mely vidékről hurezolták ide rabszijen a mindenfelé szerteszét csatangoló bankongók, hogy a havonként megtartott »tüzáldozat« mindenkor pontosan megkapja a maga boldogtalanait, kiknek a holdtölte tiszteletére ily rettenetes halállal kellett kimulniok.

Az udvar törpe palánkjai mögött álló sűrű tömeget a császári ház diszbe öltözött lándzsásai szorították vissza.

Minden egyes, illatos gyantával átítatott máglya előtt vörös köpenybe burkolt alak állt — Dingán udvari bakói — égő szövétnekekkel kezükben, hogy adott jelre a máglyákat azonnal lángba borithassák. Semmi emberi vonás nem volt e fekete pofájú gazok arcán. Még röhögtek, midőn a csölöpökhöz kötött fiatal leányok egyike másika szivtépő jajgatással könyörgött irgalomért.

A nézőközönség sem ismert könyörületet. Hangos kacajjal fogadták a szerencsétlen teremtések rimánkodását, s tapssal adtak kifejezést tetszésüknek a bakók röhögése fölött, mely irgalmat nem ismerő vadállati lényükkel tökéletesen összevágott.

Pár perczcel esti fél kilencz óra után messzehangzó dobpergés és általános, izgatott moraj adta hirül a várakozó tömegnek, hogy a gambai császárság rettegett ura: *Dingán* császár, elhagyta palotája belső termeit és egész udvara kíséretében a »tüzáldozat« színhelye felé közeledik.

A menetet díszbe öltözött főemberek nyitották meg.

Utánuk kettesével, az állami méltóságok következtek.

Azután négy izmos rabszolga behozta a tigrisbőrökkel bevont trónszéket és elhelyezte a palota előtt levő emelvényen. A trónszéktől jobbra, egy kisebb széket helyeztek el, mely finom szövetel volt letakarva.

Majd ismét egy csapat főember következett, nyomukban a császári ház hercegeivel, kik valamennyien fehér selyembe voltak öltözve, s díszesen kidolgozott ezüst-gombos pálczákat tartottak kezeikben.

Utánuk valami harmincz marczona testőr lépkedett.

Midőn a tetőtől-talpig fölfegyverzett testőrök a trónszéktől jobbra és balra elhelyezkedtek, s meztelen kardjaikat hegygyel a földre állítva, mozdulatlanul megállottak — éles kúrtharsogás hangzott, s pár pillanat múlva megjelent a császár.

Óriási tapsvihár üdvözölte, majd — mintegy varázsszóra — mélységes csendesség támadt.

E nagy csendben lépett trónszékéhez a császár.

Midőn balkezelével a trónszék karjához támaszkodva, fölemelte fejét és derült tekintettel végignézett a gyülekezeten — az egész udvar leborult, mélyen a földig hajolva és úgy maradt addig, míg a császár egy kíséretében levő daliás, magas fehér embernek helyet mutatott a kisebbik széken — s ő maga trónjára ült.

Most mindenki jól láthatta.

A rettegett zsarnok fehér-selyemből készült, tógaszerű öltönyt viselt, mely széles redőkben folyt alá karcsu termetéről. Nem lehetett idősebb huszonhat-huszonnyolcz esztendősnél. Arcza az afrikai típus legfinomabb jellegét viselte magán. Tiszta, nyilt, szelid kifejezésű, mondhatni ártatlanul vidám tekintete szinte hihetlenné tette lelkének benső sötétségét. Fiatal homlokán messze csillogó aranyabroncsot viselt.

Mily elképzelhetetlen ellentét!

E szeliden mosolygó, vidám fiatal ember, kinek ajkairól egy pillanatra sem tűnt el a pajzán mosoly, mely ifju arcának, mondhatni, kedvesen ártatlan kifejezést adott — az »ismeretlen« világ-rész bensejének legfélelmesebb despotája volt, ki kegyetlenség, rettenthetetlen bátorság, hidegen számító ész és mindent letipró hódító hatalmi vágy dolgában még Uganda hirhedt II. Mtéza császárján is tultett, pedig ez az emberi bőrbe bujt vadállat még az akkoriban ugyancsak sok embertelen kegyetlenséghez hozzászokott angol hódítók részéről is az »ugandai tigris« nevet érdemelte ki magának.

A trónszéke közelében ülő fehér ember mintegy ötven éves, szakállas, nemes tekintetű férfiú volt. Magas száru finom sárgabőr csizmát és testhez álló szürke vászon ruhát viselt. Büszke tekintetét végtelen megvetéssel jártatta körül a gyülekezeten, mely szemmel látható tisztelettel, sőt félelemmel báméskodott rá.

Ő volt a császár »fehér embere«.

Renkivüli tekintélynek örvendhetett, hogy ime Dingán közvetlenül a saját császári trónja mellett jelölte ki helyét; ő volt az egyetlen ember a gambai birodalomban, ki a fiatal zsarnok jelenlétében leülhetett. Oly megkülönböztetés, amelyenben még a császár szülei sem részesültek.

A hirtelen beálló ünnepélyes csendben Dingán futólag egy tekintetet vetett a máglyákon vergődő szerencsétlenekre, azután lehajolt és elég folyékony angol nyelven így szólt a közelében ülő európaihoz.

— Fehér emberem ne haragudjék, hogy ma nem fogadhattam My dear hungary friend (kedves magyar barátom) tudja, hogy fontos ügyek tartóztattak . . .

— Négy évvel ezelőtt, midőn oly csufosan kifosztott és foglyul ejtett —

— Ne beszéljen, my friend, a multról — vágott közbe mosolyogva a császár, — nem tettem-e jóvá a multat? Nem részesül fehér emberem tiszteletben? Mit kívánhat?

— Ön az én vagyonom segélyével lett azzá ami — folytatta nyugodt hangon a fogoly — népét az én vagyonom segélyével fegyverezte föl és vetette hatalma alá a szomszédos törzseket, megalapítván a legyőzött törzsek fölött a gambai birodalmat. Így lett ön az én vezetőmből — császár. Elismerem, hogy a maga módja szerint hálásnak mutatkozott. De ne feledje, hogy amit az egykori vezető megígért, azt a császárnak meg kell tartania.

Dingán mosolyogva bólintott.

— Igaz, hogy megígértem —

— Felséged megígérte — szakította félbe a fogoly, — hogy amint uralma megszilárdul és többé nem lesz rám szüksége, visszaadja szabadságomat.

— Igértem, — bólintott fejével másodszor is a császár.

— Ennek az ideje bekövetkezett.

— Még nem. Avagy nem tudja fehér emberem, hogy az inglések hadat gyűjtenek Bindalában, Kauwában és a Nagy-Nianzán Gamba ellen? Hol van Cavalcanti a fegyverekkel? Hol vannak fiatal harcosaim a lőszerrel, melyet a portugéziktől vásároltam? Nem bizonyos-e, hogy megtámadták őket és már nincsenek? Nem fenyegette-e háboru északról és nyugatról? Láthatja fehér emberem, hogy ígéretemet még nem válthatom be.

— Így akár sohase fogja megtenni . . .

— Nem jól érzi magát Gambában? Nincsen-e mindene, amit kíván? Miért akarja elhagyni, my friend, akik szeretik?

A fogoly különös tekintetet vetett az uralkodóra.

— Felsőged tudja, hogy nekem otthon Magyarországon családom, fiam van, akik négy év óta még azt sem tudják, hogy élek-e vagy meghaltam. Engedje meg, hogy hirt adhassak magamról.

A császár szeliden mosolygott.

— Várjon fehér emberem még egy évig.

— Ezt már két izben hallottam . . . mormogta sötét hangon a fogoly.

— Hallja meg harmadszor is és legyen vidám.

— Legalább arra ne kényszerítsen felsőged, hogy ezt az emberkinzást itt végignézzem . . .

— Tűzáldozat fiai és leányai boldogok — hangzott a derült válasz, — hogy az éjjeli fényesség tiszteletére testük elég a tűzben.

— Távozhatom?

— *Nem*, — válaszolta mosolyogva, de hideg, éles hangon a császár. Lelkének könyörtelen feketesége egy pillanatra épen úgy kivillant ebből az egyetlen rövid szóból, mint midőn viharfelhőket világít meg egy tovaczikázó villámsugár . . .

A fogoly nemes arcját harag és megvetés tette még sötétebbé. Többé nem szólt egy szót sem. Öklére támasztotta szürkülni kezdő fejét s merőn lenézett maga elé a földre, hogy ne kelljen látnia az elkövetkező borzalmakat.

Dingán vidáman tekintett rá.

Szemeiből ravaszságot, némi kárörömöt, de kétségkívül sok jóindulatot is ki lehetett olvasni. Észre kellett venni, hogy ez a máskülönben kegyetlen, vérengző és rendkívül nagyravágyó ember — megkülönböztetett tisztelettel bánik foglyával, akitől nem hajlandó megválni. Válaszaiból elburkoltan ugyan, de mégis eléggé érthetően ki lehetett érezni, hogy sohasem fogja elbocsátani Gambából. Nyilván azt hitte, hogy a fehér ember jelenléte hatalmas talizmán, melytől uralma függ. A legfeketébb néger babona dolgozott itt is, mint annyi másban.

Arra kész volt — meg is cselekedte — hogy foglyát mindazon kitüntetésekkel és előjogokkal elhalmozza, melyek helyzetét kivételessé és bakongó fogalmak szerint: utólérhetetlenül fényessé tették a császári udvar összes főemberei, hercegei, állami méltóságai és egyéb nagyszámu kiváltságosai között, — de arra már nem, hogy ígérését beváltva szabadon bocsássa.

Bizonnyal el sem tudta képzelni, hogy miként vágyódhatik el valaki, akinek minden meg van adva és minden szabad — az ő közeléből?

Dingán megcsóválta fejét. Makacs fehér ember . . .

Azután hátradőlt trónszékében és intett.

Két főpap lépett elő. Mindkettő egy-egy megkopasztott és kibontott madarat tartott kezében, hogy megkezdjék a madarak beleiből a jóslást.

Ez a hókusz-pókusz valami tíz perczig tartott.

A jóslatok természetesen mind kedvezően hangzottak. Új hatalmat, új zsákmányt, új rabszolgákat, az állam összes ellenségeinek leigázását és kiirtását helyezték kilátásba. A főpapoknak volt eszük, hogy rosszat ne jósolgassanak. Fejükbe került volna.

Végre visszavonultak.

A császár most fölpillantott a lassan emelkedő holdra . . .

II.

Mielőtt azonban a tizennégy máglya lángba borítására a szokásos halk taps jelet megadta volna, szeme sokkal nagyobb lángokon akadt meg, mint amilyenek a máglyákból fölszállhattak volna. A város alsó része, mely a folyam mellett feküdt — tűzvörös fénnel volt borítva, s az egymásután lángba

boruló kunyhósorok fölött egész szikrafellegek röpködtek a levegőben.

Hogy mit jelent egy afrikai városban a tüzvész — könnyen elképzelhető.

Dingán fölemelkedett trónszékében.

— Tüz van! — kiáltotta messzehangzó, erős hangon, — népem siessen és oltsa!

A »tüzáldozat« embertelen látványosságához összesereglett tömeg, mely eddig semmivel sem törődve, feszült figyelemmel leste a palota udvarán történendőket — csak a császár figyelmeztető kiáltására vette észre, hogy őrizet nélkül hagyott kunyhóit a »Gonosz Szellem« végpusztulással fenyegeti.

Minden rend felbomlott. Oreditva, jajgatva, sopánkodva szaladtak szét. Az eszeveszett rohanás közben elgázolt asszonyok és gyermekek sikoltozása minden képzeletet meghaladó örült zagyvasággá nőtt, s a fejvesztett izgalom keresztül csapott magán a császári udvaron is.

A testőrök hiába erőlködtek.

A tömeg áttörte soraikat, s mindent magával sodorva rohant a tüzvész irányában a legrövidebb uton — közvetlen-közelben Dingán orra előtt, ki a percenként megnövekedő, s most már csakugyan félelmesen nagy területre kicsapó tüzvészt elborult tekintettel nézte, s maga is megdöbbsent.

Az óriási tolongásban feldöntötték a máglyákat. A megpatlant hánckötélékekből kiszabadult szerencsétlenek összevegyültek a tömeggel és eltűntek. Senki sem törődött velük.

Itt egy nem eléggé gyorsan visszavonuló herceget, amott három-négy testőrt egyszerre lökött föl a kétségbeesetten vágató sokaság. Ur, szolga, főember, asszony, gyermek összekeveredve, egy gomolyagban csak arra törekedett, hogy a palota udvaráról minél gyorsabban kiszabadulhasson és megmentse otthon, ami a hihetetlen sebességgel terjedő óriási tüzvészből egyáltalában még megmenthető.

E szörnyű kavarodásban valaki megragadta a fehér fogoly kezét, egy másik valaki — oszlopmagasságu, fekete óriás — utat tört a sokaságon keresztül . . .

Rohantak vele a tömegben, mely magával sodorta őket.

Egyik utczába be, a másikon ki.

Mindenütt lárma, kétségbeesés, s a gyámoltalanul ide-oda futkosó feketék tökéletes fejetlensége.

Némely utcákban egész csapata a megvadult barmoknak gázolt keresztül a jajgató embereken, még rettenetesebb zavart okozva, mint amilyen már ugy is megsüketítette őket.

A folyóhoz érve a fekete óriás keresztül rohant a fogollyal a tulsó partra vezető ingatag pallón, — ott aztán eleresztette a kezét és felkiáltott.

— Az én istenem hozta nálunk a nagyságos urat! Én vagyok, kenyergem, á Dandóczy Ferkó! Tetszik rám emlékezni?

— Fiam, kedves fiam! — kiáltotta a fogoly, midőn a rohanás okozta kábulatból magához tért és karjai közé siető fiát fölismerte.

— Drága jó édes apám!

Soha tisztább és boldogabb öröm nem dobogtatta meg az apa és fiu szívet, mint a minőt Rákolti érzett, midőn édes atyját ily váratlanul, a szerencsés véletlen soha eléggé meg nem hálálható kegyelméből, karjai közé szoríthatta.

Rákolti Ferencz alig értette, hogy mi történik vele.

A dolog oly hirtelen történt, hogy majdnem belezavarodott. Az ő fia . . . itt Gambában!

S ezek az emberek, kik mindnyájan örvendve állják körül. Dandóczy, Kovács Miska, az öreg Otombi, s ezek a fekete harezosok?

— Ezek a shekirik, édes apám! — magyarázta atyjának az ifju — barátaim és hű kísérőim. Én fogadtam és fegyvereztem fel őket Upotóban. A tábor itt fenn várakozik a fensikon a pálmaterdőben. Dandóczy, Kovács, okos és hű vezetőm: az öreg Otombi, én, meg tiz válogatott shekiri harcosom — két órával ezelőtt fogtunk neki, hogy megszabadításodra a tervet végrehajtsuk. Az a gyalázatos ünnepély ott a palota udvarán éppen kapóra jött.

— Otombi lement és gyújtott! — mondotta gyűlölködve az öreg — bakongó kutya égjen . . .

Rákolti Ferencz végre megértette az összefüggést.

Ismét és ismét megölelte és megcsókolta fiát, kezét fogott kísérőivel, s nyugodt, férfias szemeiből, melyeknek büszke kifejezését nem tudta megtörni a hosszú fogság — kiszivárgott egy meleg könnycsepp . . .

— Köszönöm, édes fiam! nektek is barátaim, — mondotta egyszerűen. A magyar ember lelkének hálás érzése szavakban rövid, de soha el nem múló. Végig kísér az életen a sirig, s csak az elhidegülő szívvvel tudja elborítani mindent megsemmisítő erejével a mulandóság.

— Később mindent elbeszélék atyám, most azonban sietnünk kell! Tartok tőle, hogy eltűnéseidet idő előtt észreveszik . . .

— Előre, fiam!

Elindultak, s Otombi kalauzolása alatt oly sebesen hagyták el a tűzvörös fényben csillogó folyamot, a milyen gyorsan csak lehetett. A bokrok és kaktuszok sűrű tömegén áthaladva, jó fél-órai fárasztó erőfeszítés után végre elérték a fensikon várakozó tábort. Az öreg Otombi itt előre futott, hogy csendre intse a shekiri harcosokat, kik a vakmerő expedíció ily váratlanul sikeres és főleg ily példátlanul gyors eredményét bizonyára zajos üdvölgással fogadták volna.

Igy azonban csendben várakoztak a pálmafák alatt, s csak élénk és barátságos jelekkel iparkodtak örömüknek kifejezést adni.

Gamba egész alsó, folyamparti része égett.

A vörös fény messzire elvilágított. E félelmesen szép látványt a shekirik kárörvendő szemekkel nézték, s csak akkor fogta el szíveiket valami barbár és kegyetlen harag, midőn Rákolti Ferencz, ki majdnem négy évi fogsága alatt sok hasonló veszedelmet látott Gambában, kijelentette, hogy a tűz néhány óra múlva okvetlenül

el lesz oltva. A császár személyesen szokta vezetni az oltási munkálatokat. A tűz tovaterjedésének útjában minden kunyhót és egyéb épületet leromboltat, s az így elszigetelt tüzfészeknek aztán pár óra alatt magától is ki kell hamvadnia, mert nincsen semmi, ami a lángokat táplálhatná.

Gamba pusztulásáról szó sincs.

— Ezt az afrikai várost és császárját még sokszor fogja emlegetni a világ! — Mondotta komoly hangon Rákolti Ferencz, midőn fia sürgetésére, ki legalább is ezer mérföldnyi távolságban szeretett volna már lenni Gambától — hátat fordított hosszú fog-sága színhelyének, s vállára vetve egy golyós fegyvert, a karaván élén utnak indult.

Az ifju izgatott hangon sürgette gyorsabb haladásra a shekirit. Most midőn élete legforróbb vágya és célja el volt érve, s látta, hogy mily föltétlen bizonyossággal rohant volna vesztébe, ha fegyveres kézzel támadja meg a hasonlíthatatlanul erősebb gambai császárt, — majdnem ijedtséget érzett a gondolatra, hogy Dingán esetleg üldöztetni fogja nyomtalanul eltűnt foglyát, s messze terjedő hatalma egész erejével rajta lesz, hogy kézre is kerithesse.

— Gyorsan, Otombi, gyorsan! — sürgette türelmetlenül a feketét.

— Népem szomorú, Sir, — dörmögte fejét rázva az öreg, — bakongo jött pusztítani shekirit — shekiri nem fizet bakongónak...

TIZENHATODIK FEJEZET.

I.

A visszavonuló karaván egész éjjel és másnap egész napon át esti hét óráig a legmegerőltetőbb sietséggel vonult keresztül erdőségen, fensíkon, völgyeken és hegyszorosokon, csak hogy minél nagyobb távolságot hagyhasson hátra. A fiatal Rákoltinak nem volt nyugta.

A »Basa« hátán levő kényelmes ülést fölajánlotta atyjának, s ő maga gyalog ment, hogy jó példa adásával még gyorsabb haladásra ösztönözze a tovavonuló karavánt.

Dandócezi és Kovács Miska vigan masiroztak. Tréfa tréfát ért a szájukon. A tudat, hogy imhol most már »vissza felé kell

előre nyomulni« és minden egyes lépés közelebb viszi őket a marosvölgyi Rákolti kuriához, hol holtuk napjáig becsületben és jó módban fognak élni — valósággal felvillanyozta őket. Dandóczy füttyürészve szedegette vaskos lábait, a nyárádszegi »virágszál« meg oly délczegen lépegetett, mintha nem közép Afrika egyik ismeretlen vadonságában, hanem valahol otthon az »egreczérplacczon« (gyakorló tér) a brigadiros tábornok előtt »vágná ki« amugy istenigazában a parádés marsot.

Nem így a shekirik.

A feketéknek határozottan nem tetszett a »gyáva futás«. Zugolódtak, s ebből nem is csináltak titkot.

Nem fért gyalpas fejükbe, hogy ott voltak a gyülölt Dingán székvárosa előtt, látták a bakongókat, kiknek egy rabló hordája megtámadta és kifosztotta a falujukat — s még sem fizethették vissza a sérelmet, melyet el kellett szenvedniök. Gyávaságnak tartották a visszavonulást, s szemmelláthatóan kimutatták Rákoltinak, hogy róla és hatalmáról egészen más véleménnyel vannak, mint voltak ezelőtt.

— Fehér embernek szája orozlán — mondották gunnyal, egymásközt, midőn egy erdő szélén másnap este tábort ütöttek, s hozzáláttak a vacsora megfőzéséhez, — de szive egér . . . Bakongó tüsszent, fehér ember elbujik . . .

Az öreg Otombi sem volt a régi.

Szóltanul járt-kelt, elvégzett pontosan mindent, amit magára vállalt, most is, csak úgy mint eddig, — de egész fekete lénye világosan elárulta, hogy nincsen megelégedve a dolgok folyásával s kevésre becsüli az eredményt, melyet az expedíció elért. Még ez aránylag ritka értelmes néger sem birt a lelki érzelmek nemes bensőségében csak megközelítőleg is odáig emelkedni, hogy mi a gyermek szeretete apja iránt, s hogy a valódi férfiaság nem a vérontásban, hanem a fölösleges vérontás elkerülésében áll.

Ily keresztény erkölcsi magaslatra, e — mondom — ritka értelmes fekete sem volt képes emelkedni. S még igen sok hosszú század fog letűnni a történelmi idők mulandóságába, míg a számos millió lelket számláló fekete faj a lelki érettségnek bár azt a fokát fogja elérni, melyet nálunk, Európában, a legegyszerűbb paraszt ember is már régesrég meghaladott.

Ezért is »sötét« az óriási kiterjedésű középafrikai föld és ez a legszomorubb sötétség, amely csak képzelhető . . .

Otombi maga is lenézte most már Rákoltit és általában a fehér embert. Nem oly nyiltan, mint a többi shekiri, de annál határozottabban.

* * *

Másnap hajnali két órakor, szokás szerint, ezuttal is megharsant Dandóczy trombitája.

Előre!

Tovább, *vissza*, nyugat felé! Oly gyorsan, amint lehet.

A karaván csakhamar megmozdult, s a visszavonulás, a szokásos menetrendben, ismét megkezdődött. Rákolti Ferencz nem foglalta el az ülést az elefánt hátán, hanem egy megbetegedett shekiri harczost ültetett föl maga helyett, ami jó benyomást tett a titokban forrongó shekirik sorai között. (Azt várták, hogy a járásra képtelennek bizonyult embert, afrikai hadi szokás szerint, a fehér emberek is egyszerűen föbe fogják löni és otthagyják tetemét az utszélre vetve.)

Fia, Dandóczy, Kovács Miska és Otombi társaságában innen kezdve gyalog haladt a karaván élén.

Lovagias, derék magyar ur volt Rákolti Ferencz tetőtől talpig. Egyike azon régi szabásu magyar nemes uraknak, kiknél a gondolkozás tisztasága és becsületessége szívük gyöngéd érzésével a legszebb harmoniába olvad össze.

Őszinte, bátor, szókimondó és mindenekfölött becsületes. Ezt nem lehet elégszer ismételni.

Az élet sokféle baja, vesződése, csalódása, kísértése és megpróbáltatása ezernyi tűzpróbát ró a férfi szivre. Ebben a tűzben alakul ki a férfi jellem és aczéleződik meg a férfi erő. De ha a kialakult jellem csak egyetlen halavány foltját mutatja is a gyöngeségnek, s az erő aczélján csak egyetlen nyoma van is a puhaságnak — már nem lehet föltétlen ur a semmiféle körülmények között meg nem ingatható magyar becsületesség, mely nem türi a gyöngeséget és halálos ellensége minden jellembeli puhaságnak.

Rákolti Ferencz, ez az őszülő, talpig magyar ur, ebben a dologban keményebb volt a legkeményebb aczélnál is.

És nagylelkű, megbocsátó, — sem bosszuállásra, sem gyűlölködésre nem hajlandó.

Midőn röviden elbeszélte fiának, miként fogadta meg négy esztendővel ezelőtt expedíciója vezetőjéül Dingánt, a fiatal bakongó négert, ki rendkívüli értelmességével vonta magára figyelmét: előadásában nyoma sem volt a gyűlöletnek. S nem volt gyűlölködő hang a továbbiakban sem. Egyszerűen csak elbeszélte, hogy a »Szent-Tamás erőd«-ből — Dingán vezetése alatt — 1875. január 3-ikán, mintegy kétszáz bakongó teherhordó kíséretében utrakelt, hogy, mint már annyian ő előtte, részint tudományos czélból, részint vadászati szenvedélyének engedve — behatoljon Afrika belsejébe. Nehány hétre tervezte mindössze ezt a kirándulást, a sors azonban másképen akarta . . .

— Elárult az a gazember, nemde atyám?

Rákolti Ferencz megrázta őszülő fejét.

— Nem árult el, fiam — mondotta minden harag nélkül, — én voltam a hibás; véletlenül elárultam, hogy a sokféle podgyászson kívül, melyet a teherhordók czipeltek, még igen tekintélyes összegű angol pénz is van nálam, — s ez nagy hiba volt. Ezek az emberek vagy cseréhez, vagy pénzutalványhoz vannak szokva, mely egyik, vagy másik tekintélyesebb afrikai kereskedő nevére szól, aki nekik az expedíció befejezése után a kiutalványozott összeget kifizeti. Midőn a fiatal Dingán megtudta, hogy oly pénzösszeget hordok magamnál, mely az ő fogalmaik szerint megközelíti a dárius kincsét — megzavarodott, megszárdult, nagyra-vágyó tervei egyszerre föltámadtak, s megfélemlítve a »kiszongó«-t (vezetőt) kötelező hűségesküröl, emberei segítségével egy éjjel mindenemből kifosztott és szülőfalujába: Gambába hurczolt.

Fogságom első hónapjai — nem tagadom — nagyon keservesek voltak. Néha még éhezniem is kellett.

— Átkozott gazember! — fakadt ki indulatosan az ifju.

— Nem vagy igazságos — szakította félbe fiát az apa — meggyőződtem róla, hogy Dingán-nak erről nem volt tudomása, mert mihelyt megtudta, hogyan bánnak velem: valóságos vadállati kegyetlenséggel bánt el kinzóímmal, s ettől a perctől kezdve megkülönböztetett tiszteletben részesültem. Nem panaszkodhattam. Fogoly voltam, de olyan fogoly, akinek, a szabadságon kívül, mindene megvolt. Dingán határozottan nagy hadvezéri talentum. Szellemi képességei messze kimagaslanak az afrikai faj fölött.

Másodszor ismétlem és meg vagyok róla győződve, hogy erről a fiatal emberről még sokat fog beszélni a világ!

— Mit gondolsz, atyám — üldözni fog-e?

— Nem bizonyos, fiam; lehet, hogy futni enged, de az sincs kizárva, hogy császári hatalmának mértéktelen gögjét látja megsértve, s minden követ megmozgat, hogy kézrekerithessen.

II.

A KÖVETKEZMÉNYEK később, napok mulva, csakugyan megmutatták, hogy Rákolti Ferencz ebben a föltevésében nem csalódott. A karaván tizenkét nap alatt érkezett vissza a »Szent Tamás erőd«-ből, a Kongó mellé. Három és fél nappal gyorsabban, mint amennyi idő alatt innen Gambába ért.

A bővizű, széles Kongó folyam rengeteg hullámokat képezve hömpölygött tova nyugat felé az egyenlítői nap forróságában. A folyó szélein képződő nádas homokzátonyokon számos viziló fürdött a felettük áthömpölygő hullámokban s e nagy állatok oly buták voltak, hogy még csak meg sem mozdultak, midőn a népes karaván, alig husz lépésnyire tőlük, az erőd felé vonult.

Senkinek sem jutott eszébe, hogy vidám fürdőzésüket néhány golyóval megzavarja.

A shekiri harcosok haragja és elkeseredése nem lohadt, inkább még nőtt. Minél messzebb tudták magukat a gyűlölt bakongóktól, annál szabadabb szájjal adtak kifejezést elégedetlenségüknek és kicsinylésüknek a fehérek iránt, akiknek »szive az égér tüze«.

A »Szent Tamás erőd«-ben csend és békeesség uralkodott. Elviselhetetlen hullaszag többé nem borzasztott senkit. A hiénák, saskeselyük és a forró napsugár — elvégezték a temetést. Kiszáradt koponyák, fehér csontok mutatták mindössze az egykori vérengzés nyomait — de már ezek is a nagy gyorsasággal serkedő friss növényzet közé voltak rejtve, s csak itt-ott lehetett egy-egy »emléket« látni a multból.

A gabontulipánfa gyönyörű sárga virágai bódító illatot árasztottak.

Rákolti látta, hogy ezuttal meg lehet maradni a romokban heverő erőd falai között, kiadta tehát a parancsot, hogy a shekirik tábora maradjon künn, az ő holmiját azonban hozzák az erőd udvarába, s itt üssék föl sátrát is, melyben az éjszakát atyja és emberei társaságában tölteni fogja.

Otombi szótlantul engedelmeskedett.

A sátrát fölvonatta az udvar közepére, azután épp oly makacs szótlansággal, mint ahogy jött, távozni készült.

Rákolti Ferencznek végre is föltűnt ez a szótlanság, mely minden némasága mellett is annyira beszédes volt.

— Mi bajod van? — kérdezte az öreget.

— Otombi szomorú — válaszolta a fekete, — mert látta bakongót és nem kifizette . . .

A fiatal Rákolti erre pár szóval megmagyarázta atyjának, hogy mi a shekirik baja. Fájlalják, hogy »fizetés« nélkül kellett visszavonulniok Gamba mellől, s most nyilván szörnyen gyávának tartják őt is, embereit is.

— Téged is, atyám — végezte be mosolyogva — mert látják, hogy te vagy köztünk a legidősebb és a legokosabb.

— Ugy? Hát ez a bajuk?

— Ez.

— Isten ne adja, hogy a »fizetés«-re alkalmuk legyen. Dingán harczosai kemény legények. Fájdalom — tette hozzá sóhajtván — az én utasításaim szerint vannak kiképezve, mert hiszen hogyan is álmodhattam, hogy a magam tudása valaha még esetleg ellenem is fordulhat . . .

— A shekirik sem utolsó — válaszolta az ifju, — s ne feledd, atyám, hogy mindennel bőven el vagyunk látva.

Ez a rövid párbeszéd valamivel esti 7 óra után folyt le. Nehány perczcel később, egy negyed nyolcz óra tájban, az öreg Otombi zömök alakja ismét megjelent a sátornyílás előtt. A fekete arcza most szinte sugárzott a gyönyörűségtől. Szemei mély tűzben fénylettek, ajka elégtől mosolyra huzódott, s remegett, mint a ragadozó, amelyik érzi, hogy nemsokára jól fog lakni.

— *Bakongók jönnek*, Sir, — jelentette kárörvendve, — Dingán sakálok jönnek erdőből . . .

A fiatal Rákolti megrezzent, midőn észrevette, hogy atyja arczán e hirre sötét borulat jelent meg és nagyon elkomolyodva lép ki a sátorból, hogy a fenyegető veszély nagyságáról közelebbi értesüléseket nyerjen.

Az udvarra érve perczekig látcsövezte feszült figyelemmel a keleti irányban tovaterjedő erdőséget, mely mintegy két kilométernyi távolságra lehetett az erőtől, — mig végül összehatóta a messzelátót és így szólt:

— Dingán nincs ugyan velük, a veszély azonban ezért nem kisebb; egyik legügyesebb vezére: Matenkuza, vezeti őket. Vele van, amint látom, egy Cavalcanti nevű olasz kalandor is, aki fegyvereket és lőszert szokott Dingánnak becsempészni.

— Ismerem ezt az urat! — jegyezte meg élénken az ifju, s pár szóval elmondta, miként került, gonosz ármánykodás folytán a *Negro*-ra és miként akarta ez a jeles férfiú kifosztani.

— Jól esmérjük, instálom, azon »gólyakirályt« — mondotta Kovács, miközben fegyverét megtöltötte — no megállj, madár . . .

— Jáj, az erdeg vigyé . . . — lobbant ki Dandócziból a méreg, midőn a hosszú Ritter nevének említésére a tengeri viharban kiállott »viziszonny« szenvedései most ismét eszébe jutottak, — miattá kellett csináklizni . . . Jáj, há megfoghátom! Jáj, hogy megszorogátom! Minden tollát kitépem!

Rákolti Ferencz még megjegyezte, hogy visszavonulásuk utját és irányát valakinek okvetlenül el kellett árulnia a bakongo csapatoknak, mert bármily ravasz és ügyes hadvezér is Matenkuza, lehetetlen, hogy ily gyorsan és ily biztos pontossággal érkezett volna ide erdőkön, völgyeken, hegyszorosokon és a füves vadonon keresztül, — vezető nélkül.

— Egy idegen feketét láttam oldala mellett. Nem tudom miféle törzsbeli. Hogy nem bakongó, az bizonyos.

A fiatal Rákolti gyorsan szemeihez emelte látcsövét, azután élénken fölkiáltott:

— Otombi! Jöjj csak ide!

Az öreg pár lépéssel közelebb jött és így szólt:

— Otombi tudja.

— Mit tudsz? Nézz csak bele ebbe a csöbe . . .

— Nem, Sir! — válaszolta a fekete, s elhárította magától a messzelátót — Otombi látja prince Lobengulát bakongókkal . . . Prince Lobengula árulja Sirt bakongónak, árulja shekirit bakongónak . . . Oha, oha! Prince Lobengula nagy varázsló!

— Nagy gazember, akarod mondani! — fakadt ki indulatosan az ifju, s e pillanatban mélyen fájlalta, hogy fiatalos heve által el hagyta magát ragadtatni Upotóban és bántalmazta ezt a veszedelmes embert. Le kellett volna kenyerezni. Ime, így boszulja meg magát egy könnyelműen elhamarkodott cselekedet, melyet, bölcs önmérséklettel, könnyű szerrel elkerülhetett volna.

A megbánás azonban most már késő volt. Cselekedni kellett.

— Ferkó! Fújj *riadó*-t! Az egész tábor vonuljon ide az erőd falai közé az udvarra és a falakra.

Dandóczy és Kovács gyorsan elsiettek. Az ő feladatuk elkövetkezett. Itt az idő, hogy megmutassák, miként »abriktolták« ki az upotói nagy réten a shekiri harcosokat. Pár percz múlva megharsant odakünn Dandóczy trombitája, melyet a forrongó tábor üdv rivalgással fogadott.

— Ne kiabáljanak! Minél kevesebb lárma, fiam; ismétlem, Matenkuza ügyes ember, — intette fiát Rákolti Ferencz.

— Rendelkezz mindnyájunkkal, atyám — válaszolta tiszteletteljesen az ifju, — téged illet itt az elsőség, nem engem!

Az apa megsimogatta fia arcát és elmosolyodott.

— Nem, kedves barátom, — válaszolta nagy melegséggel, s egy pillanatig szeretettel legeltette szeméit a fiatal ember daliás alakján, — amibe egyszer belefogtál, azt végezd is be becsülettel, amint magyar fiuhoz illik! Ez az életnek is egyik legelső szabálya. Nem járná, ha az *én* fiam kivonná magát e szabály alól.

— Nagyon is büszkévé teszel, édes apám!

— Sőt meg is követelem — válaszolta nyomatékosan az apa — hogy erre mindenkor büszke légy.

Az ifju meghajtotta magát és elsietett.

A shekiri harczosok ellepték az erőd udvarát, fölmásztak a csonka falakra, a romokban heverő épületek tetejére, s vélekedésük a fehér emberek bátorságáról néhány perc alatt ugyancsak megváltozott. Már nem mondogatták, hogy »a szive egér«. Rákolti, Kovács és Dandóczy erős kézzel, szigorú, heves hangon, a legkeményebb katonai parancsszóval kényszerítették csendre és engedelmességre a harci tűzben égő feketéket. Kovács Miska itt-ott kézzelfogható argumentumokat is »alkalmazott«.

Az udvar hátuljában a teherhordó öszvérek és *Basa*, az elefánt, voltak elhelyezve. Az állatóriás békésen lóbálta rengeteg testét, s éppen nem érdeklődött a készülőfélben levő ütközet sorsa iránt. Az öszvérek sokkal nyugtalanabbak voltak. Füleiket hegyezve szimatolgattak a levegőben. Egyiket-másikat meg is kellett kötni, hogy egy helyben maradjon.

Az általános készülődés és elhelyezkedés között Rákolti Ferencz ismét elővette látcsövét, s az egész Kongó völgyet a leggondosabb vizsgálat alá vette.

A bakongó csapatok kijöttek az erdőből.

Szétszóródva, egymástól jókora távolságban, ugynevezett *rajok*-ban húzódtak rendkívüli óvatossággal az erőd felé.

Rákolti Ferencz szomorúan látta, hogy tanítása — fájdalom — nem veszett kárba. Az európai harcsmódor fogott rajtuk. Nem jöttek — néger hadi szokás szerint — egy tömegben, mint a birkanyáj, hanem elszórtan, tizenként, széles tűzvonalat képezve,

hogy minél kisebb célpontokat szolgáltatassanak.

Számra nézve körülbelül kétszer oly erősek lehettek, mint az erőd védői, s ez volt még az egyetlen

szerencse a szerencsétlenségben. Az erőd nagy előnyt biztosított. Jól kihasználva, esetleg döntő befolyást gyakorolhatott az útközet sorsára.

Sulyos kérdés maradt azonban, hogy nem érkeznek-e vajjon más irányból is bakongó csapatok?

. . . Nyugat felé, jókora messzeségben, mintha füst emelkednék a Kongó fölött . . .

A folyó azon a ponton hatalmas kanyarulatot képez. Nem lehetett kivenni, hogy a gyanus füstfelleg a jobb, vagy a balparton van-e?

Ha az innenső, baloldali parton van, úgy majdnem föltétlenül bizonyosra vehető, hogy ott egy bekerítésre kiküldött bakongó csapat huzódik fölfelé a folyamparton, mert nyilván meggyőződött róla, hogy »a császár fehér embere« semmi körülmények között sem kelhetett át a megáradt Kongón, melynek hatalmasan hömpölygő hullámain, ebben az időszakban, nemcsak rendes gőzhajó, de még egy ágyunaszád is bátran feljöhet, aminthogy — Rákolti Ferencz tudomása szerint — a »*Her Majestty*« angol czirkáló naszád már nem egyszer megtette ezt az utat, fölhatolván egészen a Victória-vizesésekig.

III.

Midőn a bakongók körülbelől nyolczszáz lépésnyire megközelítették az erőd alsó falait: megkezdték a tüzelést.

Rákolti parancsára erre a shekirik is lövöldözni kezdtek. Dandóczy háromszoros *vigyázz!*-t trombitált, azután hátára vetette vissza kürtjét, kezébe ragadta fegyverét és lesietett az alsó falakhoz, melyeket az ő »kompániája« tartott megszállva. Magyarul biztatta kemény ellentállásra fekete harczosait, s a világért sem mulasztotta volna el, hogy ezuttal is ki ne fejezze méltatlankodását, amiért »kompániá«-ja egy szót sem értett az egész dikciónból.

— Hogy ném szigyelitek! — korholta a nagy buzgalommal czélozgató shehiriket — minden becsiletés émbér tud mágyáruul, csak ti ném, bibasok . . . Hapták! Abfajérn! (tüzelni).

Azután neki támasztotta oszlop testét egy dűledező falnak, s pár pillanat múlva már az ő barna kezében is megdőrdült a fegyver.

Egy negyedóra múlva a tüzelés általánossá vált.

Rákolti hol ide sietett, hol oda, s harsány hangon intette óvatosságra és nyugalomra a lázban égő shekiriket, kiknek egyik-másik csapatával alig lehetett birni. Mindenáron ki akartak rohanni a biztos védelmet nyújtó falak közül, hogy szuronnyal vessék vissza a most már zártabb sorokban előre kuszó bakongókat.

Féktelen gyűlölettel voltak ezek az emberek eltelve a gambaiak iránt. És bátrak voltak, az bizonyos. Az öreg Otombi nem tuzlott, midőn népe bátorságával eldicsekedett.

Rákolti kénytelen volt azzal fenyegetni őket, hogy a parancsai ellen vétőt azonnal főbelöveti, — különben elhagyták volna a falakat, s kirohantak volna a bizonyos pusztulásba.

Igy is csak a legnagyobb szigorral és erőfeszítéssel lehetett megakadályozni, hogy meg ne tegyék.

Kovács Miska a balra huzódó falakon és romhalmazokon tanyázott »bundásaival« (igy nevezte a feketéket) s most is szeretlen jó kedve volt. Mindegyre átkiabált Dandóczyhoz, hogy vigyázzon, mert »ehol gyön-e« hosszú lábaival a »gólyakirály« és bekapja.

— Csak már látnám! — kiáltotta vissza a cigány, — mondtám, hogy minden tollát kitépem!

— Hát én már látván, testvér!

— Hol ván? — kérdezte mohón Dandóczy.

— Ott-e lenn, a viz partján!

— Hol té?

— Lenn a sás mellett! — viccelődött a legény, — ottan gázolja a vizet és észli a békát!

Dandóczy megfenyegette a tréfálkozó virágszálat. Kovács azonban bolond jókedvvel folytatta a szerinte nagyon talpraesett viccelődést, s csak akkor hallgatott el, midőn egy puskagolyó csapódott közelében a falba, s egy csomó kőpor egyenesen az arczába repült.

— Aunye, az árgyélussát . . . — mormogta meghökkenve, — ugy nézem, hogy azok odalenn nem tréfálnak . . .

Ettől kezdve aztán ő sem tréfált.

A feje fölött tova suhanó golyók hideg szisszenése lelohasztotta benne a bolondozásra való hajlandóságot.

Rákolti éppen átsietőben volt az erőd nyugati oldalán elhelyezett shekirikhez, midőn a bakongó csapatok felől mélyhangu dobolás hangzott.

— Mit jelent ez, atyám?

— Matenkuza általános rohamot rendel, — válaszolta Rákolti Ferencz, s elborult arcczal nyujtott kezét fiának. — Ha többé nem találkozánk, kedves fiam . . . Isten veled!

— Atyám az égre! — kiáltotta felindultan az ifju — védelmezni fogjuk magunkat!

— Ezt én is megteszem! El kell azonban készülvén lennünk a legrosszabbra.

— Miért? A shekirik bátor férfiak, lőszer elég van és isten nem engedheti, hogy most, midőn ismét szabad vagy, ezek az emberek nemcsak a szabadságtól, de még az élettől is megfosszanak! Mit vétettünk nekik? Miért törnek életünkre és miért nem hagynak békében elvonulni?

— Ez, fiam, az emberi vadság, melyet a te szived becsületes fölháborodása nem fog megváltoztatni. Isten veled, György!

— Nem atyám, nem! Meglásd, hogy győzni fogunk!

— Meglehet. Nem bizonyos, — válaszolta nyugodtan az apa.

Az élet e minden körülményei között büszke és szilárd magyar ur vissza tudta fojtani lelke fájdalmas szomorúságát, melyet fia miatt érzett, aki előtt még egy egész hasznos és szép élet áll . . . de mi van megírva róla a sors könyvében? Vajjon nem kell-e

itt, az afrikai vadon e távoli pontján befejeznie fiatal életét, melyet oly férfias bátorsággal tett kockára, hogy őt fölkeresse és megszabadítsa? Mélységes gyász borult apai szívére.

— Istenünk, édes atyánk, légy velünk... gondolta megindultan. De ez a megindulás csak egy pillanatig tartott.

A Rákoltiakat — apát és fiut — egészen más anyagból formálta keze az alkotónak, semhogy a veszély válságos perczeiben kétségbeestek volna. A magyar faj jellemzetes vonása: a szilárd akaraterő nagyon is ki volt bennük fejlődve.

Rákolti Ferencz megvizsgálta fegyverét, s maga mellé intve az öreg Otombit, fölszólitotta, hogy kövesse. Az ő szemei már nem elég élesek, — mutassa meg tehát a néger, hogy hol tartózkodik a bakongók vezére: Matenkuza. Ez a lelke és feje az egész ostromló seregnek. Ezt kell ártalmatlanná tenni.

A néger fejét rázta.

— Bakongó főnök nincs, Sir! — válaszolta haraggal, — Matenkuza gyáva... elbujik...

— Nem gyáva az öreg, hanem bölcs, — válaszolta Rákolti Ferencz, s a fekete kíséretében lesietett a falakhoz.

* * *

A mélyhangu dobok szakadatlan bummogása között kuszta mindig közelebb és közelebb a bakongó csapatok a falakhoz. Harci énekük visszaverődött a falakról és összevegyült a fegyverropogással.

Mozgásban volt az egész sereg.

A shekiriket erre a látványra ismét oly szörnyű izgalom fogta el, hogy Rákolti már-már kénytelen volt végrehajtani fenyegetését és saját kezével löni főbe a legelsőt, aki a falakat elmeri hagyni. Fenyegető hangja harsogva kiáltotta túl a puskaropogást; szemei villámokat szórtak.

— A legelsőt, aki megmozdul — agyon lövöm!

Dandóczy és Kovács végső erőfeszítéssel tartották embereiket. A cigány óriás hármhat-négyet lökött vissza karjának egyetlen legyintésével a tűzben égő shekiri harcosok közül, kik puskáikat marokra kapva ugráltak le a falakról, hogy szuronnyal rohanják meg gyűlölt ellenségeiket.

Mindhiába!

A lőporfüsttől, fegyverdörgéstől és gyűlölettől megittasodott feketékkel nem lehetett birni.

Mintha egyszerre száz ördög bujt volna beléjük, úgy tolongtak ki most a falak közül. Alig ötven-hatvan maradt vissza, — a többi rohant.

Odakünn dörgő sortűz fogadta őket.

A bakongók jól használták fegyvereiket és bámulatos fegyelmet tanusítottak.

A boldogtalan shekirik közül sok elesett, a többi azonban föltartóztathatlanul rohant előre, s szuronyyal vetette magát a bakongók első, tömött tűzvonalára, melyet pár percnyi heves küzdelem után csakugyan szét is szórt és megfutamadásra kényszerített — de milyen áron!

Megtizedelve, sebekkel boritva vonultak vissza az erőd falai felé.

A bakongók újabb tüzelésére aztán már futva iparkodtak elérni a falakat, honnan oktalan dühük kivitte őket. A kudarc tökéletesen leverte szegényeket. Lesütött fejjel, hallgatva, komoran kullogtak be. Könnyű volt rajtuk észrevenni, hogy a szurony, melyben sokkal jobban biztak, mint a fegyverben, elvesztette varázsát, — többé abban sem biznak, mert cserbenhagyta őket.

— Vissza a falakra! — kiáltotta Rákolti.

A parancsnak azonban már csak immel-ámmal engedelmeskedtek. Az öreg Otombi biztatása nélkül talán meg is tagadták volna. Harczi kedvük előbbi szertelen lángolása helyét most elszontyolódás, rossz kedv és bizalmatlanság foglalta el. Hiába! Négerek

voltak, s fajuk ismeretes benső tulajdonságait nem tagadhatták meg. Az órákig tartó lelkesedés után most napokig tartó csüggedés és levertség fog következni. Faji jellemvonás. Közös mindnyájukkal.

A bakongókat vezérük, Matenkuza, új rohamra vezette.

Csak most tűnt ki, mily kitűnően vannak szervezve, s mily sokan vannak.

Rákolti elkeseredve nézett a közeledő végveszély elé. Atyja nyugodtan, hidegen állt egy kőfal közelében. Büszke arcán egy vonás sem mozdult. Tudta, hogy nincs menekülés. Példát akart adni rendithetetlen nyugalmával a többieknek. Ugy állt ott lövésre emelt fegyverrel a kezében, mint egy kemény bronzból kiöntött szobor.

A puskaropogás közé pár perc múlva belevegyült Dandóczy ordítása. A cigány Herkules tombolt örömeiben. Kalapját magasra felhajította, s diadalmas kiáltást hallatott.

— Megbolondultál, testvér? — kérdezte Kovács.

— Mégsántult, mégsántult!

— Kicsoda, te?

— A gólya! — kiáltotta győzelmesen a cigány, s lemutatott a Kongó partjára, hol egy hosszú alak biczegett sántítva a fák felé. Ott lehajolt megsebesült lábához, de ugyanabban a pillanatban össze is rogyott. A távolság daczára is látszott, hogy két-három bakongó harczos mint siet hozzá, mint akarják fölemelni, s mint hagyják ott megint elterülve a fűben, hogy csapatukhoz visszasíessenek.

— Mondtám, hogy kitépém á tollait! — kiáltotta elégedetten Dandóczy, miközben gyorsan töltött, hogy új célpontot keressen magának. Cavalcanti lovagot »elintézte« — most Lobengula herczeg ő fekete fenségére fájt a foga, de bármint erőlködött is, az áruló shekiri princzet sehol sem tudta megpillantani.

Erre különben most már nem is volt idő. A végső küzdelemre kellett készülni. A bakongó csapatok nyomról-nyomra lassan, de a biztosan lecsapó zivatar erejével közeledtek a falak felé, hol a vigasztalan csüggedésbe esett shekiri harczosok részéről ugyan kevés ellentállásra számíthattak.

Rákolti atyjához sietett, s odakiáltotta Dandóczyt és Kovácsot is. Maradjanak együtt a végveszély perceiben.

Az öreg Otombi dühösen szidalmazta népét, néhányat hátba is vágott a puskatussal, hogy harcra serkentse őket, de nem boldogult a bizalmukat vesztett feketékkel. Valami hatvanan még lövöldöztek a falakról, a többi lehorgasztotta gyapjas fejét és vállait vonogatta.

— Ne haragudj rájuk, fiam — csitította fiát Rákolti Ferencz, — Isten ilyeneknek teremtette őket, tehát nem lehetnek mások.

— Így megcsalódnı bennük! Ennyire megcsalódnı!

— Az élet örökös csalódással jár, — válaszolta nyugodtan az apa, — nagy hiba, ha valaki figyelmen kívül hagyja, hogy meg is csalódhatik . . .

A közeledő bakongó csapatok száma 1000—1200 főnyi lehetett. Négy különálló vonalban jöttek.

Ki lehetett számítani, hogy legkésőbb husz percz múlva már megfogják rohanni az erődöt, s az általános vérontás — inkább mészárlás — elkezdődik.

— Atyám! — kiáltotta kétségbeesetten az ifju, s atyjához rohant, — menekülj! Legalább te menekülj!

— Ha csak szárnyakon nem, fiam, mert innen másképpen nincs menekvés! — válaszolta ellágyult hangon az apa, s karjaiba ölelve fiát, megcsókolta.

Azután szembefordult a gyorsan közeledő feketékkel és várakozott.

. . . A másik pillanatban ő is, a többiek is a Kongó felé kapták a fejüket. Onnan ágyudörgés hangzott.

Mindnyájan a falakhoz rohantak.

A Kongó hömpölygő hullámain egy pánczélos ágyunaszád fehér alakja látszott. Kéményeiből könnyű füst szállt az ég felé. (Ezt a füstöt látta Rákolti Ferencz ezelőtt egy órával, nyugati irányban a folyó hajlásán tul.)

— A *Her Majestý!* — kiáltotta kimondhatatlan örömmel a fiatal Rákolti, s csillogó szemekkel lengette kalapját a hajó felé.

A naszád oldalt fordult.

Vastag füstkarikák csapódtak fehér, aczéltestéből a levegőbe, — utánuk rövid, csattanó dörgések következtek oly erővel, hogy a levegő még fenn az erőd körül is rázkódni látszott.

A bakongók egy ideig megzavarodva állták az ágyuzást, de midőn ujjabb, meg ujjabb gránátok robbantak szét a fejük fölött, s vágódtak le soraik közé — nagy gyorsasággal hátrálni kezdtek. Visszavonulásuk nem volt fejvesztett menekülés. Szaladva, de rendben iparkodtak vissza az erdőbe, s ott is csak akkor bomlott föl soraikban a fegyelem, midőn a naszád ágyui kartáccsal kezdték végig söpörni az erdő szélét.

Ezt már nem tudták kiállani. A visszavonulás innen kezdve rendetlen futássá fajult, s egy negyed óra alatt be is fejeződött. A halottakon és sebesülteken kívül egyetlen bakongó négert sem lehetett többé látni az egész Kongó völgyben.

* * *

A fiatal Rákolti, atyja, Dandóczy, Kovács és az Otombi után kullogó shekirik társaságában, leirhatatlan örömmel sietett le a folyamhoz, hogy a *Her Majestý* parancsnokának köszönetet mondjon.

Az angol tisztek csónakot bocsáttattak a vizre és kiszálltak a partra. A naszád parancsnoka katonás rövidséggel biztosította az urakat, hogy a gambai császár »rablóbandái« ellen minden angol alattvaló köteles azonnal segélyére sietnie bárkinek is, aki e segélyre rászorul.

— Örülök, uraim, — fejezte be a kölcsönös bemutatkozások után, szükszavu dikióóját az angol, — s ha esetleg még valaminben segítségükre lehetek, szívesen teszem. Figyelmeztetem azonban az urakat, hogy husz percz múlva visszaindulok.

— Vissza a tenger felé? — kérdezte gyorsan az ifju.

— Igen uram — válaszolta az angol, — parancsom ezuttal az volt, hogy a Kongót idáig a »Szent-Tamás erőd«-ig tisztítsam meg, amennyiben ennek szüksége mutatkozik. Ez megtörtént.

A parancsnok órájára nézett.

— Tizenkilencz percz múlva indulok, — mondotta röviden.

— Megengedi parancsnok ur, hogy atyám, én és kísérem az ön hajóján tehessek meg az utat a tengerpartig, ahol egy Európába induló gőzösre átszállhatnánk? Végtelenül boldoggá tenne!

Az angol udvariasan meghajtotta magát.

— A *Her Majestty* szerencsésnek fogja magát érezni, uraim, ha önöket fedélzetén üdvözölheti.

— Köszönöm, parancsnok ur!

— Szívesen, uram! Figyelmeztetem azonban, hogy tizennyolcz percz múlva indulok.

Rákolti elmosolyodott e pedáns (szörszálhasogató) időkimérés fölött, de ehhez képest gyorsan is intézkedett, mert tapasztalatból tudta, hogy Albion szőke fiai (az angolok) ebben a tekintetben nem értik a tréfát, s az egyszer kimondott szóhoz a legmerevebben ragaszkodnak.

Magához intette az öreg Otombit, s kezet nyujtva neki, vállára veregetett.

— Derekasán viseltes magad, öreg — mondotta szívélyesen, — nem tehetsz róla, hogy néped nem mindenben hasonlít hozzád. Haza tudod innen vezetni népedet Upotóba?

— Haza, Sir, — bólintott fejével az öreg, — Upotó nem messze.

— Helyes! Tehát figyelj ide. *Basát*, az elefántot, nemkülönben a teherhordó öszvéreket is, neked ajándékozom.

— Óh, Sir, — hálálkodott az öreg, — jó lenni Otombihoz . . .

— A shekirik tartásák meg fölszerelésüket és tanuljanak engedelmességet, hogy ugy ne járjanak, mint ma. Nem haragszom rájuk. Mondd meg nekik, hogy éljenek boldogan Upotóban és emlékezzenek rám mindannyiszor, valahányszor egy fehér ember Upotót fölkeresi. Ferkó, a tárczát!

Dandóczy előresietett, s kivonta inge alól a pénztárczát.

— Itt van még 200 font, öreg — folytatta az ifju és átadta Otombinak a bankjegyeket. — osszad szét néped között igazságo-

san és őrizték meg jó emlékezetben az időt, midőn magyar embereket kísértetek a földrész belsejébe.

— Hurrá hungary! — kiáltotta lelkesedve az öreg, — hurrá!

— Hurrá! — kiabáltak kalapjaikat lengetve az egycsomóba összegyülekezett shekiri harcosok is.

— Még tíz percz, uram! — jegyezte meg udvariasan az angol.

— Készen vagyok, parancsnok ur!

Rákolti mégegyszer kezet fogott az öreg feketével, barátságosan intett a közelében álló shekiriknek, s elrendelve, hogy két utiládáját vigyék a naszádra — atyja és emberei társaságában

helyet foglalt a csónakban, mely a *Her Majesty*-re szállította őket. A csónak azután még egy fordulót tett, s öt percz múlva az ágyunaszád tisztjei is a fedélzeten voltak.

A nyugvóra készülő forró afrikai nap megaranyozta az egész Kongó völgyét, s csillogó játékkal verődött vissza a hatalmas folyam nyugat felé hömpölygő hullám-fodrairól.

Rákolti örömmel szorongatta atyjának kezét.

— Sohasem leszek boldogabb, mint most vagyok, — édes apám!

— Én is boldog vagyok fiam, hogy ilyen derék fiuval áldott meg az ég, mint te, — válaszolta büszke örömmel az apa.

Dandóczy és Kovács Miska kalapjaikat lengették a parton hurrázó shekirik felé.

— Jól csudálkozzék rá kend, nagyságos trompéter, ezekre a szerencsenyekre, mert ahajt, ki tudja, látván-e még valaha ennyit egy csomóban!

— Isten illessé őket, bár bizony ném magyarok ézék, testvér . . . ámi elig szigyen, nem igaz?

— Hát biz a szégyen, no de majd megtanulnak tán magyarul is, merthogy mostan látták, hogy uri magunk lévén a világ leg-eleje!

Öt percz mulva a *Her Majesty* megfordult.

A gép működni kezdett. Vastag füstfellegek gomolyogtak ki a kéményekből, s a naszád sebesen szelte a Kongó hullámaid nyugat felé.

A parton álló shekirik még sokáig integettek, Otombival élükön, a nagy gyorsasággal lefelé uszó ágyunaszád után, mig végre elmosódott fekete alakjuk a homályos messzeségben.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

